

СРПСКА ВОЈСКА

ЛИСТ ВОЈСКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ГОДИНА II БРОЈ 14 18. НОВЕМБАР 1993. 4.000.000 ДИН.

ЗА ИНОСТРАНСТВО: 5 DEM, 12 FRF, 4 CHF, 30 ATS, 700 GRD, 3.5 CAN$, 2.5 US$

Генерал-мајор Милан Гверо

МОРАЛ ВОЈСКЕ НА НИВОУ БОРБЕНИХ РЕЗУЛТАТА

КО ФОРСИРА РАТ

Издаје:
Главни штаб Војске Републике Српске

За издавача:
Саво Сокановић, пуковник

Лист уређује редакцијски колегијум

Замјеник главног и одговорног уредника:
Борислав Ђурђевић, потпоручник

Редакција:
Ристо Мотика, Горан Маљукан, Александар Петрановић, Драгољуб Јекнић, Дејан Гутаљ и Огњен Радошевић

Дописници:
Милан Пантовић, Даворин Рељић и Миленко Шукало (Бањалука), Радмила Жигић (Бијељина), Вук Ковачевић (Власеница), Обрен Жерајић (Билећа), Шћепан Алексић (Требиње) и Ненад Цвјетковић (Добој)

Лектор:
Сузана Боровина

Технички уредник:
Лазо Сикимић

Дактилограф:
Слободанка Радовић

Адреса редакције:
ВП 7572 САРАЈЕВО
Телефони: 071 868-324 и 011 657-148
Локали: 395 и 191
Телефакс: 011 657-148
Жиро рачун: 10500-637-2624 ВРЦ Бања Лука (За лист "Српска војска")

Лист "Српска Војска" уписан је у регистар јавних гласила Министарства за информације Републике Српске под бројем 01-284/93 од 08.05.1993. године и ослобођен је плаћања пореза на промет.

Рукописи и фотографије се не враћају

Насловна страна:

Са отварања пруге Бијељина - Милошевац

Фото: Огњен РАДОШЕВИЋ

ИНТЕРВЈУ
ГЕНЕРАЛ-МАЈОР
МИЛАН ГВЕРО

МОРАЛ ВОЈСКЕ НА НИВОУ БОРБЕНИХ РЕЗУЛТАТА

6

УЗ ГОДИШЊИЦУ
ОСЛОБОЂЕЊА
ЈАЈЦА

СПОМЕНИК ХЕРОЈИМА СЕЋА И ОПОМИЊЕ

50

САДРЖАЈ

Редакцији листа "Српска војска"

Поводом годишњице Вашег и нашег листа у име Главног штаба, припадника Војске Републике Српске и лично честитам Вам празник и желим нове успехе у објективном информисању наше јавности о резултатима, достигнућима и стању у нашим јединицама.

У протеклој години Ваши репортери су испољили велику храброст и пожртвовање и дали пуни допринос укупним резултатима наше Војске и свих напредних снага на одбра-ни српског народа од планираног геноцида.

наредном периоду остварите запажене резултате и дате пуни допринос реализацији циљева борбе српског наро-да у целини.

Командант
генерал-потпуковник
Ратко Младић

Лист "Српска војска" је за протеклу годину дана показао да је веома потребан.

Уз жељу да останете по квалитету као што сте до сада били, и да своје садржаје обогаћујете новим рубрикама, репортажама, фељтонима, да будете стално уз наше борце, а уосталом, на то сте читаоце већ навикли - Честитамо!

Редакција листа
"Глас Српски"
Бањалука

ПОШТОВАНА РЕДАКЦИЈО!

Управо пред собом имам први број "Српске војске" који је изашао пре годину дана. Не знам да ли ћете обележавати свој први јубилеј, али свеједно ја вам честитам.

Скоро редовно читам ваш и наш лист. Свака част! Само наставите тако. Мада се у "Српској војсци" може наћи за сваког понешто, моја једина замерка је што сте мало занемарили стручну страну. Могли бисте мало више писати о техници и наоружању што би добро дошло нашим борцима на фронту. □

Срдачан поздрав!
Јово МАЦАНОВИЋ

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА ВРС О НОВОЈ МУСЛИМАНСКОЈ ОФАНЗИВИ ПОД НАЗИВОМ "ЈЕДИНО РЈЕШЕЊЕ"

Због нетачних информација појединих медија у свету, као и муслиманска пропаганда која има за циљ да замаскира планирану офанзиву под називом "Једино рјешење" из централне босне на леву обалу дрине, Главни штаб Војске Републике Српске издао је посебно саопштење у коме се каже:

Муслиманске снаге охрабрене успехом у борбама против ХВО на подручју Вареша предузимају шира офанзивна дејства на територију Републике Српске у подручју Олова.

У том циљу Алија Изетбеговић је наредио додатну мобилизацију борбено способног становништва у централној Босни и наставио офанзиву под кодираним називом "Једино рјешење".

Дакле, каже се даље у саопштењу Главног штаба, ради се о муслиманској офанзиви на српске територије, а не о српској офанзиви како доносе неки западни медији.

Сведок борбе и времена

Иза нас је година дана од изласка првог броја "Српске војске", нашег централног војног гласила. Не славимо, јер време за славље није. Не правимо анализе, јер времена за анализе немамо. И једно и друго одлажемо за боља времена. Надамо се ускоро.

"Српска војска" је у протеклој години континуирано и аутентично сведочила о нужној, часној, достојанственој и витешкој одбрамбеној и ослободилачкој борби српског народа и његове Војске од припреманог и планираног му геноцида на његовим вековним територијама. Сведочила је, уз бројна друга гласила у Војсци и изван ње о нашим храбрим борцима, командирима и командантима, о патњама и страдањима српског народа, али и о уверености наших народа у праведност и нужност одбране, сигурност у погледу његовог исхода, о јединству Војске и народа њиховој решености на борбу до успостављања праведног и трајног мира. "Српска војска" је информисала припаднике Војске и народ о току и резултатима борбених дејстава, о назначајнијим биткама и операцијама, о примерима витештва и јунаштва, што је мотивисало борце да истрају у борби и уливало им поверење у властиту снагу. Информисала је и о односу светских фактора и међународној јавности према разрешењу кризе на просторима бивше Југославије и Босне и Херцеговине, о дипломатским напорима и резултатима државно-политичког руководства Републике Српске, о унутрашњој политици и животу у Републици, о активностима Српске православне цркве, а посебно проблемима Војске, њене унутрашње организације и живота и рата. За протеклу годину дана, у четрнаест бројева, објављено је много потресних прича о људским судбинама, изворних сведочење о страдањима српског народа, о племенитим и хуманим подвизима наших храбрих бораца и јединица, што му је давало посебнан печат и због чега је тражен и читан у сваком рову и свакој кући. На пригодан начин третирани су стручни садржаји из различитих области, са практичним упутама и саветима намењеним читаоцима. Кроз рубрику из културе, пред презентирање стваралаштва бораца и народа, првенствено прозног и поетског, лист је настојао спасити од заборава српске традиције и културу, афирмисати већ заборављено и промовисати ново.

Својом концепцијом, уређивачком политиком и садржајима, лист "Српска војска" је активно радио на даљој артикулацији националне свести и зближавању свих делова српског народа, на јачању духовног, политичког и војног јединства и мобилизацији свих одбрамбених потенцијала у Републици.

Колико смо у свему томе успели, најбоље знају наши читаоци. Сасвим извесно не у мери у којој је требало и колико смо желели.

Лист је припреман у веома скромним, чак и оскудним, материјалним и кадровским условима. Као и многе друге у овој Републици, пратили су нас бројни проблеми, од недостатка новца, технике и материјала, па све до недостатка кадрова. Уз помоћ људи добре воље у Републици Српској, српским земљама и свету и уз изузетан ентузијазам и пожртвованост малобројне редакције, као и дописника и сарадника, обезбеђено је да "Српска војска" остварује своју одговорну мисију. Нажалост, један број људи од струке није био спреман да се укључи у праведну борбу српског народа, ако не пушком, макар пером и фотоапаратом.

Због проблема у функционисању саобраћаја, али делом и неодговорности, нисмо успели да сваки број листа стигне до сваке јединице Војске, посебно не благовремено.

Свесни смо и чињенице да нисмо нашли начина да у изради листа ангажујемо веома велики интелектуални потенцијал људи са наших простора, да нису нужној критици биле довољно изложене присутне негативне појаве и слабости од утицаја на борбу, да новинари и фоторепортери нису стигли до свих јединица и положаја, чиме су бројни примери вредни пажње остали незабележени.

Уверени смо да ћемо у наредном периоду, бољим ангажовањем постојећих новинара и сарадника и анимирањем нових, учинити нове искораке на подизању квалитета листа. Странице нашег листа су непрекидно отворене за нове сараднике, а редакција листа за новинаре и фоторепортере. Уједно, оне су отворене и за све наше читаоце, њихове предлоге, сугестије, критике и питања. □

Саво Сокановић

ГЕНЕРАЛ-МАЈОР МИЛАН ГВЕРО, ПОМОЋНИК КОМАНДАНТА ЗА МОРАЛ, ВЕРСКЕ И ПРАВНЕ ПОСЛОВЕ

Морал војске на нивоу борбених резултата

Војска одбране, части и витештва

Прошло је више од годину и по дана од почетка рата. За то време створена је Војска Републике Српске, а Република Српска је заживела са свим атрибутима праве државе.

Морал Војске, њени успеси, квалитет и чврстина њене организације су можда најверодостојнији параметри за дискусију на ту тему. Зато смо овај пут за разговор замолили помоћника команданта за морал, верске и правне послове генерал-мајора Милана Гверу.

Господине генерале, прошло је више од годину и по од почетка рата. Можете ли нам у најкраћим цртама изнети јосновни карактеристике и моменте који су определили његов ток?

По почетку, и току и фазама ово је специфичан рат. За српски народ он је нежељен, одбрамбени и ослободилачки. Пре почетка рата легално изабрани представници српског народа учинили су све што је било у њиховој моћи и на унутрашњем и на међународном плану да до њега не дође, да се сви проблеми решавају мирно, политичким консензусом представника нерада. И поред свих напора то није уродило плодом. Српски народ је био принуђен да оружјем брани голи живот, право на постојање и своје традиционалне вредности и терито-рију. Ни једног момента ни државни, ни војни представници српског народа са ових простора ни као циљ рата, ни као жељу нису формулисали било шта што би прелазило границу традиционално српских простора и територије, или што би задирало у било чије интересе.

Негде почетком прошле године, народ је, док је још ту била ЈНА, политички припреман за могућност да се оружјем брани од политичког и националног поробљавања које су припремали међународни и унутрашњи фактори. У том периоду, а и касније, СДС је имала велику политичку улогу освешћивања српског народа. У почетку поред јединица ЈНА, почео се наоружавати и српски народ. Већ априла прошле године, народ је почео своју одбрану. Много официра тадашње ЈНА, Срба схватили су у чему је суштина и почели су несебично помагати борбу српског народа и активно учествовати у њој. Почетком маја ЈНА је повучена са ових простора и формирана је ВРС. То је био потпуно нови и изузетно значајан моменат јер су створени институционални државни услови да се укупни одбрамбени потенцијал обједини у један систем и на тај начин повећа своју ефикасност. Тај период, у мају прошле године био је практично и најосетљивији у овом рату јер смо истовремено држећи веома широке и бројне фронтове морали да формирамо војску, односно да институционално организујемо до тада наоружане Србе који нису били у војничком смислу организовани. То је и период ентузијазма, политичког, и војног буђења српског народа, време самоодбрамбеног заноса. Укидајући тада ТО као компоненту војске и оружаних снага нисмо нашли ни организационо ни појмовно категоријално адекватну замену, што ће бити задатак наредног периода. Пракса нам показује да морамо тај проблем што пре решити.

Како су се борбена дејства даље одвијала, тако су се усложњавали међународно-политички и војни услови за нашу борбу. Са многих страна били смо изложени скоро невиђеним притисцима за одређена попуштања која би на овај, или онај начин ишла на штету српског народа и наше борбе. Мислим пре свега на спољнополитичке притиске и притиске појединих међународних институција.

Можемо рећи да смо тај период врло брзо превазишли и реализацијом крупних захвата и операција, као што су ослобађање Српске Посавине и Јајца, побољшање положаја на фронту који су држали 1. и 2. корпус у Крајини према централној Босни, око Сарајева, стабилизацијом фронта у Херцеговини и српском Подрињу практично смо створили основе за један целовитији војнички наступ. Почетком ове године плански и осмишљено су припремљене акције ослобођења осталих делова српске територије. Посебно су значајне "Дринска операција" за ослобођење српских територија у Подрињу и спречавање даљих геноцидних радњи муслиманских екстремиста на том простору, Затим је уследила Сребреница, Жепа, Горажде, Игман, Бјела-

шница итд. У целини можемо рећи да је овај период рата војнички гледано био успешан, да смо са непосредним непријатељима војнички успешно изашли на крај, ослободили већину српских територија, спасили српски народ од још већег страдања и геноцида и створили услове за даљу државну, политичку и дипломатску акцију на стварању наше државе, Републике Српске.

Наши непријатељи нас оптужују да смо све ово постигли уз наводну војничку помоћ Југославије, у то су изгледа добрим делом убедили и свет.

- Ми смо имали веома изражену моралну, хуманитарну и другу подршку од наше матице Србије и Југославије без које би ми и морално и материјално тешко изашли на крај. Али, категорички тврдим да од времена повлачења ЈНА ми нисмо имали војне помоћи од Србије и Југославије, нити слања јединица, нити на други начин. Све шпекулације, сва ламентирања представљају део антисрпске пропаганде у свету. Насупрот томе, цео свет зна да држава Хрватска има на нашим просторима своје регуларне јединице које део наше територије држе под окупацијом и непрекидно изводе борбене акције, а то се у свету и не помиње.

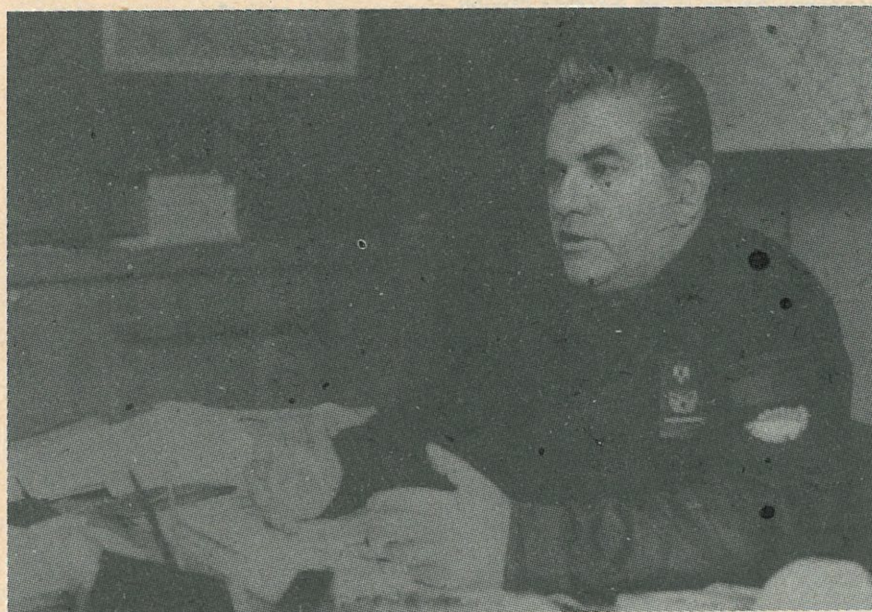
У последње време интерес светских медија и светске политике за рат у бившој БиХ опада. Недавно је и амерички државни секретар Ворен Кристофер изјавио да Босна више није амерички приоритет. Да ли то представља уважавање фактичког стања од стране света и коначно схватање суштине проблема, или је у питању нешто друго?

- Однос међународног фактора према странама у сукобу у бившој БиХ је веома чудан, мада аналитичарима разумљив. Мислим да можемо ићи једним континуитетом у тврдњи да су рат на просторима бивше СФРЈ изазвали више спољни него унутрашњи фактори. Оно што је произашло из једног концепта новог светског поретка је резултирало разбијањем СССР-а и разбијањем Југославије.

На погрешним премисама следио је један за другим погрешан закључак, а закључци међународног фактора, по правилу, нису вербалне, већ практичне природе и имају директне реперкусије на милионе људи. Док су веровали да могу разноразним притисцима и слањем одговарајућег контигента војника испред УН да реше своје политичке концепције, дотле су ти притисци били страховити. Међутим, у последње време у светском јавном мнењу појављује се све више трезвених оцена и размишљања о ситуацији код нас. Нама је веома драго што смо допринели томе да вести са наших простора не буду више на ударним местима светских медија, што се са прве постепено селе на другу, трећу или осму страну или се изостављају. То значи да се постепено стварају услови да се може сталоженије и трезвеније размишљати о правим путевима разрешења проблема на овом простору. Мислим да ће и у наредном периоду превладавати један трезвенији приступ и да ће се мање уважавати веома видљиви аргументи историјског реваншизма неких земаља, као што су рецимо Немачка, Мађарска, Аустрија и неке друге, који већ стотину година раде на остваривању неких својих стратегијских циљева на овом простору и који су у склопу тих циљева извршили разбијање Југославије као државе. Немци и Аустријанци не могу заборавити да су три пута до сада поражени од Срба који су им у почетку изгледали недовољно значајан противник. Они процењују да је дошло време да се наплате неки стари агресорски дугови, али лично сам уверен да су те процене веома, веома лоше.

Како цените стање морала код бораца и у јединицама? Шта је то што га нарушава, а шта га одржава и јача?

- Морал једне војске цени се по њеном војничком учинку. Ова војска је успешна борбено и народно. То је зато што су постављени правилни циљеви рата, што је народ овај рат схватио као свој, што је то војска - која фактички представља наоружани народ организован у војне јединице и што су поистовећени циљеви војске и циљеви народа. У тим условима морал мора бити висок, и објективно јесте висок. Оно што је карактеристично за

Иницијативност и домишљато-ст, су карактеристике нашег човека, а то је све дошло до изражаја у овом рату. Према томе, мало која војска у прошлости, или савремена има морал као што га има наша војска

овај рат, то је једна увереност у праведност борбе, спремност на подношење изузетно великих жртава, на лично и народно страдање, на бројна одрицања, на рат и борбу до часног мира. Иницијативност и домишљатост, су карактеристике нашег човека, а то је све дошло до изражаја у овом рату. Према томе, мало која војска у прошлости, или савремена има морал као што га има наша војска.

Често се појединачни примери уопштавају и подижу на ранг општег. Често је врло једнострано просуђивање о моралу наше војске. Као и увек у животу, и у војсци, и у борби испољавају се неки нус-продукти који, или имају ситуациони карактер, или су карактеристика појединих људи или ситуација. И код нас се појављују ситуације где неки нису схватили историјски значај ове борбе, па су је на овај или онај начин избегли. Други су се пребрзо заморили у борби, трећи налазили у друштвеној стварности појединачне примере оправдања за своју неспремност за борбу. Као што се ствара у ходу војска, у ходу се ствара и држава. Људи се уче функционисању и уређивању државних послова и функционисању система. Неке ствари нису до краја ни регулисане. Има и појединачних

случајева неоправданог богаћења, што представља криминал. Има и примера да појединци у току једне борбене акције више гледају шта ће лично добити него шта ће дати. Све су то појединачни случајеви, али основна карактеристика је да је морал наше војске у целини веома добар. Оно што може негативно утицати то је сис-

Ми за разлику од наших противника не тражимо да УНПРОФОР буде нама наклоњен. Ми само тражимо да буде професионално непристрасан. То би за нас било изванредно

тематско нерешавање неких питања материјалног статуса породица бораца док су они у јединицама. Затим, привидни или стварно повлаштени положаји појединих категорија у друштву, у систематском смислу, рецимо да неки који су ван борбеног строја имају већа примања од бораца у јединицама. Мислим да то треба свести у праве и правне мере.

Рат је специфична цивилизацијска, специфична социо-психолошка појава и ситуација која, поред оних најплеменитијих намера код највећег броја људи који се ангажују на реализацији народних интереса, дакле племенитих идеала, истовремено омогућава да најнижи друштвени и социјални талог испливава на површину. Они тада покушавају да се наметну са својим системом вредности или да остваре неке своје људске, моралне и вредносне ситне циљеве. Тога је било у сваком рату. Чак мислим да у овом рату то није толико бројно изражено. На нама је, када се овај рат једног дана заврши, да нађемо памети, стручности, знања и упорности као држава, да све стане на своје место, да се упитамо где је ко био и шта је радио и да покушамо да државне институције уредимо тако да се омогући онима који су у току рата били на правим местима да имају знања, жеље и способности да буду и као људи и као грађани у друштвеном, економском погледу успешни и ефикасни.

Да ли су по Вашем мишљењу сви ресурси, односно потенцијали,укључени организовано и квалитетно у функцији борбе. Пре неколико дана председник Караџић је издао јавно саопштење око снабдевања јединица. Повода за то је сигурно било?

- Наш је интерес, и као војске и као државе, и као народа, да терет рата буде што равномерније распоређен. Постоје многа упозорења да у томе нисмо у потпуности успели. Чињеница је када говоримо о том саопштењу, да нема никаквог оправдања да борац на фронту и његова породица не буду обезбеђени максимално, онолико колико ова држава то може. При томе врло јасно желим рећи да ће војска својим системом укупног позадинског обезбеђења, а до сада се сналазила на различите начине, оно што добије од државе максимално коректно да реализује до последњег човека. Проблем је у томе што, ни када су у питању плате војника и остали елементи снабдевања, нисмо добијали ни приближно онолико колико је потребно.

Верујем да ће ових дана, залагањем председника Караџића и Владе, која је више пута тежиште свога рада ставила управо на те проблеме, бити нађено решење које ће бити логичније, праведније и ефикасније.

Какво је Ваше мишљење и искуство око улоге УНПРОФОР-а. Да ли "плави шлемови" по Вама коректно обављају своју мисију?

- Снаге Уједињених нација, као снаге мира, могу имати две функције. Једна је успостављање мира, а друга је очување мира. Функција успостављања мира подразумева и борбену употребу јединица да се успостави мир, а очувања - да се очува оно што је већ обезбеђено. Ми не прихватамо никакве оружане снаге са стране које би на овим просторима силом оружја успостављале мир. Пошто мир на простору бивше СФРЈ још није успостављен, онда ни улога УНПРОФОР-а није до краја дефинисана. Но, без обзира на то до сада су снаге УНПРОФОР-а имале ефикасне покушаје позитивног доприноса смиривању ситуације, а у неким случајевима то је резултирало и престанком борбених дејстава на неким деловима. Њихова функција се до сада свела углавном на посредовање између страна у сукобу и дотурање хуманитарне помоћи, и то углавонм муслиманима, донекле Хрватима, а најмање Србима.

Гледано у глобалу улога УНПРОФОР-а је позитивна, с тим да смо и ми као војска и држава својим принципијелним односом, поштовањем норми међународног права и витешким односом довели у позицију руководеће људе из УНПРОФОР-а да нас морају уважавати.

УНПРОФОР није никада имао проблема приликом проласка кроз нашу територију. Још нема примера да је српска војска убила или напала снаге УНПРОФОР-а или њихова средства, док је противничка страна, а то је целом свету познато, гађала авионе, хеликоптере, конвоје, где је погинуло доста представника УНПРОФОР-а.

Снаге УНПРОФОР-а чине, такође, људи међу којима има и оних који свесно покушавају злоупотребити свој положај и свесно помагати нашим непријатељима.

Ми за разлику од наших противника не тражимо да УНПРОФОР буде нама наклоњен. Ми само тражимо да буде професионално непристрасан. То би за нас било изванредно.

Ви од самог почетка пратите ток психолошко-пропагандног рата против Срба. Да ли смо по Вашем мишљењу подбацили на том плану и има ли по Вашем виђењу елемената сплашњавања антисрпске кампање?

- Могућности за психолошко-пропагандни рат су, у ово време високе технологије, огромне. Моје је лично мишљење да смо ми у односу на оно са чиме располажемо били релативно успешни, мада смо могли бити и много ефикаснији. Наши противници, подржавани од највећих центара светске државне и интелектуалне моћи, уложили су огромна средства и деценијама се систематски и врло усмерено припремали за вођење медијског рата. Ми, нити смо се спремали за то, нити смо имали средства на тај начин да га водимо.

Познати су примери безочних лажи где су српске жртве приказиване као Хрвати или муслимани. Муслимани су у Сарајеву више пута убијали сопствене грађане приписујући то Србима итд, и то све у моментима згуснутог времена, пред важне одлуке међународних форума. По правилу, тек касније се то спознавало као пропагандно подметање. Када су Срби у питању, у последње време, све више се појављују трезвена и мање пристрасна размишљања. Изгледа да се код искусних новинара, редакција, па и јавног мњења, јавља глас савести.

Преокрету таквог тренда смо доприносили и ми објективним информацијама. Та објективност никада не даје резултате на кратке стазе већ у једном дужем временском периоду. Ми смо тога били свесни од почетка и сада већ долазе резултати. У томе су нам доста помогли и из наше матице. Не сви подједнако. На жалост, у Југославији је било и оних средстава као својевремено "Борба", за коју се могло рећи, када се не би знало ко је издавач, да су, по начину приступа и презентовања чињеница и лажној објективности, на страни наших непријатеља. Добро је да се у "Борби" ситуација у задње време мења.

Да ли смо за потребе борбе искористили све кадровске и техничке могућности наших домаћих медија?

- Нису искориштене све могућности. Ради истине треба рећи да смо у Републици Српској нашу ТВ и Радио стварали на ледини. Сада су та средства са доста значајним могућностима. На жалост, у целини наше борбе, ми нисмо нашли начина да искористимо веома велики интелектуални потенцијал људи са ових простора. Ми нисмо нашли начина да врхунски интелектуалци различитих профила буду у својој области врхунски учесници ове борбе.

Нама недостају писци, академици, мајстори драме, композитори, музичари, сликари, историчари, песници итд., који би у још већој мери оплеменили дух и душу ове борбе и овога народа. Један од основних задатака је да нађемо начина да те људе укључимо у нашу борбу.

И у јединицама Војске излази велики број гласила. Нека од њих су и веома луксузно опремљена. Да ли су она, по Вашем мишљењу, оправдала своју функцију унутарвојног информисања?

Нама недостају писци, академици, мајстори драме, композитори, музичари, сликари, историчари, песници итд. који би у још већој мери оплеменили дух и душу ове борбе и овога народа. Један од основних задатака је да нађемо начина да те људе укључимо у нашу борбу

- Имамо их много, и мало. Ми смо још маја прошле године направили концепт информативног система у војсци, и то информисања јавности о борби и унутар-војног информисања. Део тога је и формирање информативних, односно пресс-центара у крупнијим јединицама. Тај концепт предвиђа и издавање листова, прављење радио и ТВ емисија итд.

Поред техничких оскудица, ми смо успели издати и наш централни лист "Српска војска". Корпуси, такође, издају своје листове. Оријентација је била да свака бригада, па чак и батаљони, издају неку публикацију. За сада, то се углавном и успева.

Добро сте приметили да су неки листови луксузнији него што нам могућности дозвољавају. Треба рећи истину: ни један наш лист од "Српске војске" па до батаљонског билтена није из буџета добио ни један једини динар, нити рецимо и један филм, нити је у његову редакцију упућен и један новинар. Све ово смо почели радити практично на ледини и уз изузетну пожртвованост појединаца успели да обезбедимо да ти листови излазе. Зато се не бих са вама сложио да су неки листови луксузни. Они су онакви, какве нам наша сналажљивост омогућава.

Докле се стигло са правном регулативом у војсци. Та област је такође у Вашој надлежности?

- Ми смо вероватно једна од ретких војски која је одмах, још у фази док се конституисала, предузела неколико системских потеза.

Одмах смо организовали рад на изради Закона о одбрани и Закона о војсци, које је почетком рата Народна скупштина и усвојила. Тиме смо добили законско-правну основу за уређење и унапређење одбране. Одмах смо издали упутство о обавези придржавања правила међународног права у рату и понашања у складу са њима. Тиме смо утицали да се наша војска понаша у складу са међународно прихваћеним прописима. Убрзо су формирани и војни судови, војна тужилаштва и војна правобранилаштва. Будући да нисмо имали војностручно оспособљеног кадра ишли смо на пријем правника из грађанства, који су се, уз усмеравање, веома брзо укло-пили у специфичан рад војних судова. Иако постоје различита мишљења, по неким показатељима актуелне ефикасности, обзиром на број судија, војни судови спадају у надпросечно ефикасне институције. Друга је ствар што постоји ситуација у којој није проглашено ратно стање, у којој неке институције ради тога нису заживеле, али постоји и неразумевање друге врсте, јер неки очекују да војни судови треба да буду мач који би секао све неправилности.

Војни судови и војна тужилаштва су надлежна за сагледавање оне патолошке проблематике која је од штете за одбрану и функционисање војске и за предузимање мера против оних који деструктивно делују на одбрану и на војску. Проблематика мобилизације, криминалног понашања, крађа, убистава, шверца и свега другог, што иначе пролази кроз судске поступке, није у надлежности војних судова. То раде редовни судови.

Поред тога ми смо системски регулисали и многа друга питања, као систем унутар-војног информисања, систем морала, унутрашњег реда и дисциплине, дисциплинске одговорности, стимулација итд. То је преобиман посао, али смо све то морали и успели урадити још првих дана рата.

У Вашем делокругу рада су и питања из области верских послова. Докле се стигло са ангажовањем верских службеника по јединицама?

- Од свих српских земаља у том погледу вероватно смо учинили највише и отишли најдаље. Наша је оријентација да све што може допринети снажењу наше одбране мора бити и ангажовано. Зато смо у нашој формацији предвидели и прописали радна места за свештенике у свим јединицама ранга бригаде, а у вишим командама и Главном штабу - саветнике за верске послове. Због недостатка свештеника, знатан број њих ангажован је у школама, ми нисмо успели да обезбедимо да свака јединица ранга бригаде има верског службеника у органу за морал, верске и правне послове. Тај проблем

премошћујемо тако да ангажујемо свештенике из места где се јединица налази. Поред тога, ми редовно одржавамо контакте са нашим митрополитом и владикама и заједнички радимо на бројним значајним задацима.

Господине генерале, постоји много опречних оцена и ставова око учинка активних старешина у овом рату. Ви вероватно можете дати компетентну оцену?

- Уверен сам да је успешност ове борбе и војске добрим делом, поред мотивисаности и великих напора народа, наших војника, условљена и високом професионалношћу и патриотизмом професионалних старешина, њиховим стручним знањем и спремношћу да узму на себе ризик командовања јединицама.

Зато ми лично тешко падају неодговорне оцене у стилу "комуњара", "профитер", "лезибеговић", "неспособњаковић", који се изричу без икаквих аргумената. Не тврдим да међу старешинама не може бити неки случај недовољно одговорног понашања, али у принципу, оне старешине које су остале с овим народом кад му је било најтеже, заслужују свако поштовање. За мене је и најслабији активни старешина који је остао са овим народом и укључио се у борбу бољи од најбољег који је отишао преко Дрине или није дошао овамо, а рођен је на овим просторима. Мислим да треба имати у виду да је знатан број наших активних старешина био ангажован у борби од Словеније, преко Хрватске, па до наших простора, да многи имају растављене породице, да већина њих нема никаквог смештаја у овој држави, да су многи подстанари. Наша јавност не зна да имамо генерале који плаћају подстанарске собице као и велики број пуковника и старешина других нивоа, до водника. Они не траже да им се каже ни хвала, али најмање што могу очекивати то је да не буду неаргументовано вређани и погрешно квалификовани, да се проглашавају за непатриоте. То је нешто што никад неће служити на част, не само онима који те оцене изричу него, ако би се то толерисало, и ономе ко такве појаве толерише.

Ја сам уверен да је ова генерација професионалних официра часно и патриотски, у најтежем моменту за овај народ, урадила свој професионални део посла. О томе говори и чињеница да је у овом рату погинуо највећи проценат официра високих чинова од свих ратова до сада. Било је случајева кад су команданти бригада гинули, буквално, у првим борбеним редовима, а и друге старешине. То су чињенице које се врло брзо и лако могу аргументовати. То су делови истина о овој нашој борби.

Сем тога, ми смо у овом рату имали бројне жртве и много страдања, народа. Али сигурно је да је највећа жртва онога који је живот дао у овој борби. Њима се никад нећемо моћи одужити. Али је сигурно и да би те жртве биле много веће, а укупна успешност борбе много мања, да није било високостручних, војностручно способних и искусних старешина, професионалних војника. Кажу понекад за неког официра да је "комуњара" или "Титов официр". Ја постављам питање да ли би неко сад могао да буде професионални официр, командант бригаде, да није пре тога био у оној армији. Где је он то могао бити официр, стећи искуство командовања и школовати се, ако не тамо? Друго питање, зашто ти паметњаковићи не кажу за неког да је "Титов економиста", да је "Титов лекар", да је "Титов правник", да је "Титов новинар", и др. него само кажу да је "Титов официр". Није само разлог у томе што неко стварно мисли да је неко по опредељењима то, него је разлог у томе што се жели од стране појединаца, из неких личних интереса или неспособности, дисквали-фиковати и способан и заслужан, а то, у интересу овог народа, морамо спречити.

Има доста начелних, а и конкретних, расправа о односу политика - војска?

- Тачно је да размишљања на ту тему има. У питању је недовољно разумевање те проблематике од стране појединаца. Уверен сам, а то показују и теорија и пракса, да је најефикаснија војска која се не бави актуелном политиком целим својим саставом, војска која је инструмент државе, односно народа посредством државе. Спој војске и политике је персонификован у врховном команданту, који то постаје зато што га већина народа, на изборима, у демократском надметању, изабрала за председника државе. На том нивоу се одређују циљеви, задаци и, кроз то, политичко усмерење војске у одбрани интереса народа. Било какав непосредно политички утицај на ниже нивое јединица, значио би деструкцију јединственог система руковођења и командовања војском и водио њеној борбеној неспособности. Замислите бригаду на чијем је челу припадник једне странке, а команданти батаљона припадају различитим странкама, па и војници. Страначка борба за власт и престиж нужно би се пренела у јединице и то би била катастрофа. Мишљења сам да, у интересу народа и ефикасности војске, у војним јединицама не сме да буде никакве страначке активности. То не значи да ван јединице и у слободно време појединац не може припадати странкама. Али интерес свих странака треба да буде интерес народа и за то војска мора бити надстраначка и ванстраначка. Али то су садржаји бар две три посебне научне дисциплине из којих појединци не познају ни слово "А".

И на крају, докле мислите да ће овај рат потрајати?

- Што се тиче српске војске, нашег руководства и расположења народа ми смо чврсто опредељени за завршетак рата, и за мир, али да тај мир буде частан, достојанствен и да не буде на штету српског, али и других народа. То је та танка нит коју треба обезбедити, да сазрије схватање о потреби мира на овим просторима. Међутим, овај рат може да се заврши као што желимо, али може да потраје веома дуго. Ово може бити само први чин који представља само увод у још крвавији обрачун. Зато наши људи, пре свега борци и старешине, морају бити уверени да ће и Главни штаб и државно руководство учинити све што може да што пре завлада частан мир, али морају бити спремни да се суоче са још већим искушењима и тешкоћама него што је то до сада било.

Имамо ли људских и материјалних услова за случај да будемо приморани да наставимо рат?

- Није у питању да ли имамо, него морамо имати. Ми ћемо овај рат добити. Ми смо га углавном већ добили. Желимо мир, а онај ко жели рат нека се пребраја. Ми немамо ни куд да идемо нити имамо алтернативу нашој победи. Не победи у смислу пораза непријатеља или неког, већ победи у смислу самоодбране народа, традиционално српске територије и вредности. Ми, на крају крајева, у војничком погледу можемо и морамо наћи унутрашње снаге и резерве у целом српском народу, да у случају продужетка рата и његовог распламсавања однесемо и дефинитивну победу над нашим противницима. Ми ћемо то моћи, и урадићемо, а не би желели да до тога дође.

Досадашњи борбени и политички резултатиодбрамбеног рата српског народа резултат су његове слоге и јединства. Крајњи циљ је на дохват руке. Његово остваривање зависи сада, више него икад, од српске слоге и јединства. Сви ми, и као Војска, и као држава, и као народ, морамо у животу и раду, сваким гестом и акцијом, сваким потезом, радити на његовом јачању. То нам налаже садашње време, наша мисија и интерес српског народа. □

Борислав ЂУРЂЕВИЋ
Горан МАЉУКАН
Фото: Огњен РАДОШЕВИЋ

ПОЧЕЛА ИЗГРАДЊА ПРУГЕ БИЈЕЉИНА - МИЛОШЕВАЦ

Трансверзала живота

Ова пруга, кад се заврши, чиниће део магистралне пруге Книн-Бихаћ-Нови Град-Бања Лука-Добој- Модрича-Брчко-Бијељина-Шид-Београд и представљаће најважнију саобраћајну везу српских земаља. Од изузетног значаја је и то што ће пруга у целости бити изграђена на српској земљи, што на њу у будућности нико неће моћи присилно стављати рампу.

- Овај корак, ова пруга, није само крупан корак ка миру, него је у исто време и одговор онима који хоће да продуже рат. Наши противници продужавају рат и одбацују мир, а ми одговарамо привредним корацима. Наши непријатељи прете бомбардовањем, а ми се враћамо својој православној духовности и певамо духовне песме. Наши непријатељи, збуњени, измишљају оптужбе и претње, а српски народ одговара културом. Ми знамо свој пут. Наш пут је пут мира и слободе, и на тај пут позивамо све који живе с нама и око нас - рекао је др Радован Караџић, председник Републике Српске, 5. новембра ове године код Шећеране у Великој Обарској, отварајући радове на изградњи железничке пруге Бијељина-Брчко-Милошевац.

Са отварања пруге

Фото: О. РАДОШЕВИЋ

Економска рачуница живота

Ова пруга, кад се заврши, чиниће део магистралне пруге Книн-Бихаћ-Нови Град-Бања Лука-Добој-Модрича-Брчко-Бијељина-Шид-Београд и представљаће најважнију саобраћајну везу српских земаља. Од изузетног значаја је и то што ће пруга у целости бити изграђена на српској земљи што на њу у будућности нико неће моћи присилно стављати рампу.

Наиме, нешто слично се догодило непосредно пре почетка рата у бившој Босни и Херцеговини, прекидањем саобраћаја пругом Тузла - Зворник, када српске територије остају без железничке везе са матицом Србијом. Да би се у будућности спречила слична "стављања рампи", Републици Српској и Републици Српској Крајини не преостаје ништа друго него да изградњом пруге Бијељина - Брчко - Милошевац ударе јединствен железнички систем српских земаља.

Не треба бити стручњак да би се схватило зашто је ова пруга неопходна. Најпре, друмски саобраћај једноставно не може да задовољи све транспортне потребе, а километар пруге је два до три пута јефтинији од ауто-пута.

- Неколико је разлога због којих је ова пруга од прворазредног значаја. Изградњом 77,5 километара пруге и решењем прекида код Бихаћа, "отвориће" се око 650 километара магистралне пруге од Бенковца преко Книна и Бање Луке до Београда и даље према северу у свет. Даље, железара у Смедереву не може без руде из Љубије, а рудник "Љубија" не може без железаре. А привреда не може без челика. Ту је и дрвна маса коју из Републике Српске и Републике Српске Крајине треба превести у Србију до произвођачких и потрошачких центара. Друмски, то се не би могло урадити ни у најбољим временима - каже мр Драгиша Хаџић, генерални директор Јавног железничког транспортног предузећа Републике Српске.

> Ова пруга, кад се заврши, чиниће део магистралне пруге Книн-Бихаћ-Нови Град-Бања Лука-Добој-Модрича-Брчко-Бијељина-Шид-Београд и представљаће најважнију саобраћајну везу српских земаља

Крај радова за једну сезону

Пруга која ће се градити у првој фази биће заправо индустријски колосек више категорије. Њом ће се највише користити привреда три републике, али ће служити за превоз путника. Садашње анализе кажу да би том пругом годишње било превожено око 3,5 милиона тона робе и око милион путника. Касније, у другој фази пруга ће бити електрифицирана.

Предвиђа се да би пруга могла бити брзо завршена за једну грађевинску сезону. Томе иде у прилог и чињеница да ће се у првој фази уместо туцаника постављати шљунак, а уместо нових шина половне. Ипак, цена изградње и даље је велика: око 120 милиона немачких марака. Стручњаци, међутим, кажу да је изградња километра пруге два до три пута јефтинија од километра ауто-пута, а да је пруга много рентабилнија и исплативија.

Потребно је истаћи да је још раније, док је постојала СФР Југославија, планирана изградња "јужне трансверзале" која би Љубљану, преко Карловца, Новог Града, Бања Луке, Добоја и Зворника повезала са Београдом. Изградњом пруге Бијељина - Брчко - Милошевац и, касније, изградњом пруге Бијељина - Прњавор (у Србији) би се омогућила веза са трасом Шабац - Зворник, и била би заправо завршена та "јужна трансверзала" која ће повезивати све српске крајеве јужно од Саве. □

Р. РАДОВАНОВИЋ

За мир је у Босни, потребно троје. То, очигледно мисле и међународни посредници лорд Овен и Торнвалд Столтенберг реактивирајући идеју о глобалном решењу југословенске кризе, при чему централно место заузма - заустављање рата у бившој БиХ. У консултацијама са заинтересованим странама за одржавање нове Међународне конференције о Југославији, разматра се пет проблема: Босна, УНПА зоне у Хрватској, Косово, заштита мањина у свим државама насталим на тлу бивше Југославије и на крају, Македонија. Решења која двојица копредседника предлажу у вези са бившом Бих предвиђају дугорочну поделу на две целине - Републику Српску и на муслиманско-хрватску конфедерацију. Наравно апелујући на Савет безбедности да предупреди хрватску агресију, због чега се, између осталог, досадашњи шеф Цивилног сектора "плавих шлемова" Седрик Торнбери сматра за "персону нон грата" у Хрватској. Међутим, постоје индиције да се намерава предстојећи српско-хрватски сукоб, уз претпоставку о очекиваној помоћи коју би Република Српска упутила Републици Српској Крајини, искористити за ваздушно-десантни напад НАТО-а "ради заштите плавих шлемова на том подручју". Ако такве акције и иницира америчко-немачки лоби у НАТО-у, журећи да се акција изведе пре него што у јануару Грчка преузме кормило ЕЗ-а, онда треба напоменути да се тим плановима оштро супростављају Велика Британија и Канада, те изван НАТО-а: Француска, Русија, Кина и наравно, СР Југославија.

КАДА ЈЕ РАТ НЕКОМЕ БРАТ, А НЕКОМЕ ЈЕ ТО МИР

Ко форсира рат

Хрвати бирају рат "на брзака", муслимани до истребљења (вероватно међусобног), а Срби се одлучују за мир. Ко ће у игри фаталног покера делити карте - Британци, Немци или неко трећи (Милошевић је сасвим солидан играч)?

За разлику од Хрватске, муслиманско крило одано Алији Изетбеговићу уместо "блиц крига" бира рат на дуге стазе. По могућству, на 15 година, како то јавно прижељкује Ејуп Ганић. Нова, исламско-фундаменталистичка влада Хариса Силајџића заправо треба да омогући оживотворење плана о коме се све гласније говори у САД, Ватикану и у Шпанији. Први део плана, одбацивање мировног плана из Женеве, већ је реализован. Шта још преостаје? На реду је интензивирање производње наоружања или отварање коридора за дотур оружја из исламских земаља које крче ембарго. За тај део плана најпре је био задужен Ганић, али је ту дужност и званично преузео "министар" за ратну производњу - Русимир Махмутћехајић. Највеће се наде полажу у подземни комплекс "Зрак" у Сарајеву, где је, како наводи "Defense and Foreign Affairs Strategic Policy" почела производња веома модерних противтенковских пројектила под шифрованим називом "Црвена стрела". Исти извор наводи да се, највероватније, ради о ласерски вођеном противтенковском пројектилу кинеске производње, који је посредством "хуманитарне помоћи" арапских земаља испоручен муслиманима у Сарајеву, па се по њему прави копија.

Фабрика хемијско-алкалних производа у Тузли производи хемијско оружје и муницију за артиљеријско оруђе и авионске бомбе. Међутим, опште је познато да муслимани у БиХ не располажу авионима, али располажу са извесним бројем хеликоптера МИ-8 које им је испоручила Саудијска Арабија, и које су Алијини следбеници префарбали у белу боју и ставили ознаке УН, како не би били обарани од стране ПВО Републике Српске. До сада су муслимани у фабрикама муниције и експлозива највише производили у Зеници, Коњицу и Тузли, артиљеријске и тенковске гранате (105, 122, 130 и 152 мм) и минобацачке гранате а сада у Тузли праве и нове упаљаче на основу француских модела, и организују примитивну производњу експлозива кога у маглајској фабрици папира пакују у фишеке. С таквом производњом, господин Силајџић се нада да ће издржати годину дана ратовања са муслиманима у западној Босни, са Хрватима у централној Босни и у Херцеговини, те са Србима на свим фронтовима?! Заправо, он сматра да му је толико потребно за маневар који би означио трећу фазу поменутог плана и померање тежишта сукоба ка Косову и Македонији! Ако ни то не успе, Изетбеговић, Силајџић, Ганић, Делић, Муслимовић и Дервишевић се надају да ће прорадити "главни адут" - међународни тероризам.

Како наводи шпанска "Трибуна" у бившој фабрици "Содасо" већ је смештен међународни камп за "босанске добровољце" и за неколико стотина исламских инструктора из редова: Ал куда, Хезболаха, Муслиманске браће, Фронта спаса ислама и палестинске групе Џибрил. Њихов задатак је да формирају трочлане или четворочлане групе које би у СРЈ, Риму, Лондону, Вашингтону итд. требало да изврше отмице политичара, или политичке атентате, да подметну експлозив у дипломатско-конзуларна и привредна представништва, киднапују авионе итд. Оно што је "посластица" босанских муслимана и по чему ће се њихов крвави рукопис у међународном тероризму памтити је - употреба биолошко-хемијских агенаса. Наздравље! Прича о таквим плановима је толико савршена, да не можемо а да не приметимо једну фалинку - она је толико савршена да се не може остварити. Муслимани ће се наредних месеци толико поцепати, да није искључено да ће то оружје бити коришћено искључиво на међусобне сукобе. После чистке у Сарајеву и неспоразума на линији Изетбеговић - Абдић, на ред ће свакако доћи раскол између "бошњака" и санџаклија, СДА-оваца и "комуниста", грађана и руралаца тј. појединих банди локалних криминалаца... Сасвим довољно да се клица исламске неслоге прими и код других Арапа, а врло значајне ствари се, у међувремену, десе на Балкану, у нашу корист. □

руководство Херцег-Босне је одмах изразило своје неслагање, уз очекивану подршку из Загреба. Како сада ствари стоје рт Оштра са усеком Превлака би припао Србима из Херцеговине, с тим што Караџић предвиђа њено уступање Црној Гори, а за Републику Српску тражи јадранско приобаље до Пељешца, уз могуће уступке српске стране у корист муслимана у западној Босни.

И док, наизглед, политичка нагодба сукобљених страна траје, две стране се припремају за ратну опцију на "све или ништа". Хрватски председник жури, да пре него што му међународна заједница изгласа санкције за Хрватску, отпочне одлучујућу офанзиву ради запоседања УНПА зона. На такву могућност већ дуже време упозоравају челни људи УНПРОФОР-а,

Биљана ЂУРЂЕВИЋ

ХЕРЦЕГОВИНА НЕКАД И САД

Српски борци са својих положаја изнад Мостара, одакле се град види као на длану, за сада мирно чекају расплет у граду на Неретви. Нешто духовитији знају рећи: "Чекамо победника, ми смо се квалификовали за финале"

Мостар се први пут спомиње 1440. године, када преузима примат од Благаја, дотадашњег главног града Херцеговине и два пута старијег насеља.

Када су Турци 1468. године освојили Благај, сасвим је сигурно да је био заузет и Мостар, који је средином 15. века имао свега 19 кућа. Основао га је Гост Радивој, један од великаша Херцега Стјепана.

Неки Дубровчани 1452. године пишу да се син Херцег Стјепана, Владислав, одметнуо од оца и заузео поред Благаја и две куле на мосту преко Неретве. Нема сумње да се то односи на Мостар. "У тим кулама били су настањени мостари, који су чували мост и управо по њима је насеље добило име Мостар, а његови житељи звали су се Мостари", како наводи руски конзул Гилфардинг.

Поред реченог, у туристичком водичу Мостара стоји и следеће: "Мостар је по много чему јединствен и непоновљив. У његовој се архитектури сукобљавају оријентални утицаји са западњачким, а у новије време истиче се савременом архитектуром."

Прекрштавање у Стјепан-град

Аутори поменутог водича, додуше, не пружају одговор на питање из нашег наслова: "Чији је, заправо, Мостар"? Бивши политичари одговорили би "с нокта": "И српски, и хрватски и муслимански".

Међутим, са говорнице Сабора Хрватске Републике Херцег-Босне ових дана се чуло и ово: "Мостар је био и остаће хрватски". Хрвати од Мостара желе да направе главни град Херцег-Босне, са његовом новом крштеницом - Стјепан-град. Муслимани веле: "Мало сјутра", док Срби за сада сва та збивања меркају са стране.

Статистичари кажу да је пре текућег рата у Мостару живело око 24 хиљаде Срба, 42 хиљаде Хрвата и 44 хиљаде муслимана, док се 15 хиљада Мостараца, понајвише Срба, сврстало у рубрику "остали", мада их је мало остало у Мостару почетком ратних дејстава. Уз невиђени терор, са осталим Србима они су се априла прошле године слили у реку звану - избеглице. Тренутно у Мостару, како се претпоставља, живи тек неколико стотина Срба. Док се Мостара наш нобеловац Иво Андрић понајбоље сећао по светлости, мостарски Срби неће никада заборавити предвечерје 3. априла 1992. године када је поред Сјеверног логора експлодирала подметнута цистерна. За већину Срба био је то сигнал: "Не сме се поновити 1941. година". Мостарци којима историја није била учитељица живота завршили су и 1992. године у мостарској Ћеловини, Дретељу, Лори, Љубушком и другим логорима и мучилиштима.

Све српско уништено

Док су ратни барјаци Хрватске демократске заједнице (ХДЗ) и Странке демократске акције били везани у чвор, на нишану артиљеријских оруђа највећег калибра била су српска насеља и православне светиње. Годину дана касније на ред су дошли и објекти Исламске верске заједнице.

Хрвати су најпре срушили манастир "Житомислић", јужно од Мостара, један од најзначајнијих споменика српске културе и духовности. Срушена је и Стара православна црква саграђена 1833. године која је у свом поседу имала вредну збирку икона. Пре годину дана са земљом је сравњена и Нова православна црква (1873), која је са шест купола и високим звоником, саграђена у нововизантијском стилу, доминирала Мостаром и била највећа православна богомоља у бившој БиХ.

За Мостар се ових дана воде жестоке борбе између Хрвата и муслимана. У самом граду линија раздвајања иде Булеваром револуције и Шантићевом улицом. За сваку зграду воде се уличне борбе. Лева обала Мостара, која је под контролом муслимана већ месецима је без струје и воде. Хуманитарну помоћ која стиже муслиманима Хрвати пропуштају на кашичицу. Са својих упоришта у Слипчићима, на Хуму и Ђубранима, Хрвати свакодневно шаљу на леву обалу Неретве на стотине пројектила велике разорне моћи.

На срушена српска села у овој општини потпуно личе и Благај, Гнојнице и уже градско језгро Мостара. Посебно је страдала Стара чаршија -

Кујунџилук, које се туристи сећају по ћепенцима, магазама, занатским радионицама и кулама. Шантићева и Улица маршала Тита претворене су у руине.

Искључивост до самоуништења

Инфериорност у артиљеријском наоружању муслимани покушавају да надокнаде наметањем пјешадијских борби, при чему трпе велике губитке.

У немоћи да пробију линију фронта у самом граду муслимани су крајем септембра кренули у велику офанзиву на подручју Чабуље и Чврснице, северозападно од Мостара. Колики се значај придаје овој операцији говори и чињеница да муслиманском војском командује лично Сефер Халиловић. Муслимани су у почетној фази имали великих успеха освојивши неколико висова, попут Медвједа, са којега се артиљеријском ватром контролише Мостар и добар дио западне Херцеговине, посебно Широки Бријег (Лиштица).

По свему судећи од ове акције нема ништа јер су се Хрвати брзо консолидовали мобилизацијом људства у Хрватској и западној Херцеговини.

Хрвати и муслимани се за сада само слажу у својој искључивости. Једни и други Мостар желе само за себе. А чији ће Мостар заправо бити не зна ни међународна заједница која се свесрдно залаже да нам "помогне". Венс-Овеновим планом Мостар је био додељен Херцег-Босни, да би Овен касније у тандему са господином Столтенбергом пронашао солуцију по којој ће леву обалу Неретве дати муслиманима, а комплетан град ставити под протекторат Европске заједнице. Хрвати кажу: "Никада"!

Српски борци са својих положаја изнад Мостара, одакле се град види као на длану, за сада мирно чекају расплет у граду на Неретви. Нешто духовитији знају рећи: "Чекамо победника, ми смо се квалификовали за финале".

Команда Војске Републике Српске за сада на том подручју успешно одолева позивима Хрвата и муслимана да се ступи у савез са једном од сукобљених страна. Међутим, уколико српски интерес у политичким разговорима о судбини Мостара не буде узет у озбиљно разматрање, а рат потраје дуже, не искључује се ни могућност да Срби оружјем узму оно што им одвајкада припада. □

Обрен ЖЕРАЈИЋ

ХРОНИКА БОРБЕНИХ ДЕЈСТАВА

Диверзанти као последње оружје

● Без опсежних дејстава непријатеља, али и без мира ● Атаци муслимана у рејону Олова и Кладња ● Пробуђено орашко ратиште ● Непријатељ појачано користио диверзантско-терористичке групе на горажданском, посавском и жепском ратишту ● Уобичајено "врући" Добој и Сарајево

Изетбеговићеви следбеници и даље не одустају од активних борбених дејстава према српској војсци.

У последњих месец дана муслиманске снаге из рејона Олова и Кладња у нападима различитог интензитета артиљеријско-пешадијски атакују према граничним српским положајима.

У периоду од изласка нашег последњег броја бележимо интензивирање борбених дејстава на орашком ратишту, која су иначе замрла последњих месеци. Нападе на српску војску предузимају заједнички ХВО и локалне муслиманске снаге.

Муслимани су поново интензивирали атаке из правца Горажда да би изазвали офанзивније акције Војске РС (а тиме и нове вапаје већ помало незаинтересованој јавности), али и нарочито у циљу прикривања својих припрема за узалудни покушај отварања "зелене трансверзале" Санџак-Горажде-Гребак-Трескавица-Бјелашница-Игман. При томе углавном користе диверзантско-терористичке групе и бележимо болне и опомињуће примере у којима је било рањених и погинулих српских војника приликом атака џихад-диверзаната према Фочи, Чајничу и комуникацији Међеђа-Устипрача.

Из Републике Хрватске покушали упад у Српску Посавину (и поред свега шта Срби чине за Хрвате у средњој Босни!). Петог новембра је група од 65 хрватских војника из правца Славонског Брода прешла преко Саве и напала село Доњи Свилај, да би ускоро била ефикасно неутралисана... Њихов циљ је био јасан - извиђање и "припрема терена" за напад јачих усташких снага на Српску Посавину.

Уобичајено "трусна" ратишта по дејствима непријатељских муслиманских снага су добојско и сарајевско ратиште, где је већ постало уобичајено да муслимани постављају своја артиљеријска оруђа на местима као што су школска дворишта, болнице и сл. (Услед дејства минобацача из дворишта основне школе у Новом Сарајеву на Грбавици погинула 4 српска борца и тројица рањена.)

Још један доказ о непоштовању договора о Жепи као демилитаризованој зони недавни је напад џихад-диверзаната на Стоборане, уз рањавање српских бораца, без погинулих на срећу.

Све у свему, дакле, иако није било опсежних непријатељских дејства према српској војсци, није било ни привида мира!

С. В.

ЗАШТО ЛОГИСТИКА НИЈЕ ЛОГИЧНА

Поигравање са судбином

Један енглески војни коментатор је пре неког времена, приликом посете Бања Луци једноставно рекао: "О тактици говоре аматери, о логистици професионалци".

Без жеље да се било ко потцењује, ова изрека, пренесена из западних војних доктрина, могла би злогуко да покаже данашње тј. наше право стање. Јер, није без разлога председник Републике Српске након 35. бањалучког заседања Скупштине рекао да ће прве промене уследити у војничком казану. Није без разлога ни донио наредбу Влади Републике, Главном штабу и позадинским базама да се војсци обезбеде храна, униформе, плате и све што је неопходно, пре него другима.

Преведено на једноставнији језик то значи да су потребе Војске нарасле до те мере да се више не могу решавати уобичајеним методама него јавним наредбама Врховног команданта.

Логистика се већ дуго поставља као посебно питање у Војсци и целој Републици. Однедавно се отворено говори и о томе без обзира колико би то по укупну безбедност и односе могло да буде контрапродуктивно. Изгледа да је, ипак, контрапродуктивније, прешуткивање проблема у условима када сви битни чиниоци снабдевања оружаних снага Републике Српске не схватају озбиљност проблема и не чине све оно што им је задатак.

У недавном извештају Војске на Скупштини поводм акције "Септембар 93" јасно је речено где су проблеми. Пре свега Војска се, након свог настанка, снабдевала добрим делом из залиха бивше ЈНА, па и из личних извора. Иако је и тада кренуло такозвано донаторство врло брзо је постало јасно да се у овом рату кренуло погрешним путем. Што више донаторства је значило - мање државе.

Зима као непозначница

Пошто је систем функционисао како-тако мало је чињено да се он успостави у пуној мери док није дотерало "цара до дувара". Данас имамо ситуацију да се огроман број јединица не снабдева из војних складишта ни грамом хране, горива, униформи или чега другог. То значи да се у решавању својих потреба оне и не придржавају таблица, упутстава и других докумената него по сопственој вољи, нахођењу и - наравно могућностима.

У систему организовања Војске значајну промену прошле године унело је и формирање лаких бригада које својим настанком из ТО задржавају више локални и ускоопштински карактер. Оне су врло брзо дошле на "своје" локалне јасле, а занемарене су остале јединице састављене од припадника из више општина, које су по природи ствари постале ударне. У том оквиру чак је могуће тражити и један од узрока септембарских догађаја у Бања Луци.

Јавна је тајна да се војска финансира само мањим делом из редовних токова државног финансирања. Све остало је на принципу добровољног давања, залиха и ко зна чега. Овакав облик снабдевања јединица изазива велике неједнакости и оних који дају и оних који примају, јер је кључни критеријум личне везе и могућности донаторства, а вероватно и потенцијални интереси после рата.

Распродаја резултата, или инерција

Можда је један од кључева понашања управо оно што следи после рата. По свему судећи постоји велика група оних који сматрају да је рат практично добијен, и то победом Срба, и да је време да се заузму адекватне позиције око распродаје тих резултата. По тој логици Војска долази на последње место и има најслабију улогу у расподели друштвеног богатства.

Данас је у Војсци највиталнији део српског народа, чији поједини крајеви ратују већ четврту годину против националистичке антисрпске агресије. То је највећа биолошка, физичка, интелектуална и ментална снага, људи који су се свесни опасности одазвали у рат и борбу. Коме је потребно да се тај део популације занемарује зато што је обукао униформу?

Проблеми су очигледно нагомилани и зато се и председник Републике на овакав начин укључио у њихово решавање. Ипак, како изгледа, то се неозбиљно схвата, јер та наредба је доживела незапажену медијску промоцију. Питање је ко то кочи и зашто?

Чињеница је да сваки рат са собом вуче лиферанте и људе који се богате на туђој невољи. Код нас се тврди да таквих нема и да се све ради поштено. И веће економске силе попут Британије или САД својевремено су ограничавале могућности и профите ратних лифераната покушавајући да на тај начин остваре какву-такву једнакост међу њима.

И последња скупштина Удружења учесника рата је рекла да се терет рата не подноси равномерно. Но, у анализи те чињенице пред Војском и свим државним органима налази се одговоран задатак да се донесу одговарајуће стратегијске и доктринарне процене - докле ће трајати рат, како ће се и чиме водити, како задовољавати потребе, које изворе користити, у којој мери се ослањати на наше раднике у иностранству и како то организовати итд?

Има много питања, а мало одговора. Рат се више не може водити по инерцији. Јер, неизграђени односи, у политици и држави санкције против српског народа, па и наша самодовољност слабе одбрану и мотив. Велика је непозначница како ће се противник, посебно муслимански, припремити, јер то зависи и од одлука међународне заједнице које у трену могу да се промене. У том случају било би касно за све оне припреме које изискују трошкове и време, па сва наша неозбиљност представља поигравања са судбином. Очигледно је дошло време када се од националне фразе и бусања у српска прса не може живети, јер је потребно да се оданост и припадност нацији више не мере националном фразом и бусањем у прса него мудрошћу, памећу и делом. Неће ли то за неке бити превише? □

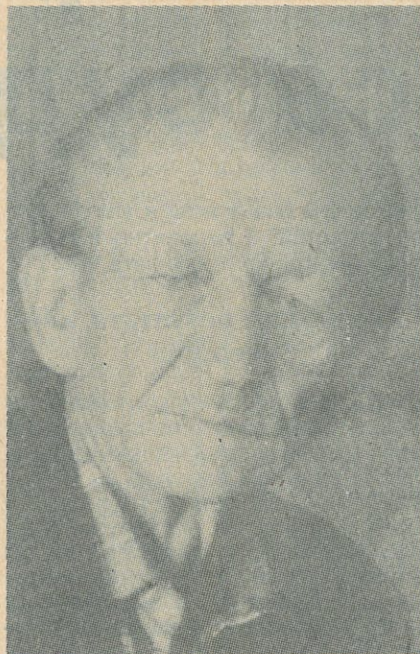
• Чињеница је да сваки рат са собом вуче ратне лиферанте и људе који се богате на туђој невољи • Код нас се тврди да таквих нема и да се све ради поштено • И веће економске силе попут Британије или САД својевремено су ограничавале могућности и профите ратних лифераната покушавајући да на тај начин остваре какву-такву једнакост међу њима

Милош ШОЛАЈА

НЕСВАКИДАШЊА ПРИЧА О НОВАКУ ПАВЛОВИЋУ ИЗ СЕЛА КУТИЈЕША

Шест месеци сам бранио село

Након 30 година живота и рада у Ваљеву вратио се 87. године у своје село. Остао је у њему док је горело у пламену ратном и сада кад је стање углавном нормално, иако су синови тражили од њега да се склони на сигурно - у Србију

Звучи можда невероватно, али је истинито: 67-годишњи Новак Павловић из села Кутијеша, на граничном делу општина Братунац и Сребреница, читавих шест месеци сам је бранио свој кућни праг и своје, како вели, прадедовско огњиште.

- Мој прави и једини завичај су Кутијеши. Истина, тридесет година сам живио и радио у Ваљеву, али чим сам отишао у мировину - 1987 - вратио сам се овамо. Када је запуцало, нисам хтео да бежим преко Дрине. Имам само један живот и решио сам, ако треба, да га изгубим у кући у којој сам и рођен - прича крепки старина из Кутијеша.

Кутијеши горе

Новакова породична слава је Михољдан. Прошле године, кренуо је, као и сваке године, нешто раније синовима у Ваљево да купи неких ситница. У међувремену - 5. октобра - уследио је врло јак напад муслимана из Сребренице на читаво подручје између Братунца и Скелана. Попаљена су многа села, усмрћени бројни цивили...

- Чим сам чуо да је попаљено и моје село, кренуо сам из Ваљева у Кутијеше. Дођем на Дрину, на скелу, а оно сви иду у Србију. Само ја идем у супротном правцу. Стигнем у Радијевиће, где је успостављена линија наше војске, а они ми кажу - немој ни за живу главу даље. До мојих Кутијеша још два-три километра. А мени нешто не да мира. Хоћу да видим да ли је и моја кућа спаљена. Узалуд су ме одвраћали. Нису хтели ни да ми дају пушку, очекујући да ћу да одустанем. Али, био сам упоран и полако кренем испред наших линија...

Призор на који је Новак наишао у Кутијешима био је стравичан. Више од половине кућа у селу уништено и попаљено.

- У разореном селу нашао сам више лешева убијених Срба. Нашао сам и старицу Богосаву Продановић, сакривену у неком ћошку своје куће. Три дана сам је хранио у својој кући и чувао да бисмо је потом некако пребацили до наших војника. У разрушеној кући Јована Ђукића нашао сам паповку и седам метака. То ми је све што сам имао од оружја у тим првим данима...

Зимовање километрима испред линије

Од 6. октобра прошле године, па све до марта 1993. године, Новак Павловић је био сам у Кутијешима, два-три километра испред српских линија. Међутим, сваког дана старина је одлазио до војне команде, извештавао их шта се догађа.

- Сви ме питају како сам смео сам да останем у селу. Међутим, није ме било страх. Одлучио сам да чувам кућу, па шта буде. По дану сам обично одлазио до наших војника у Радијевићима, а поподне се враћао у Кутијеше. Ноћу нисам спавао. На сваком од пет прозора имао сам по три бомбе, у међувремену сам добио и аутоматску пушку и довољно муниције.

Имао је Новак много сусрета с непријатељским војницима. Неке је само пратио и о томе извештавао команду. На друге је, пак, знао припуцати. Трећи су врло често страдали у замкама од бомби које је старина врло вешто постављао.

- Када приметим већу групу, одем у Радијевиће по појачање. Ако су, пак, само двојица-тројица, припуцам по њима, бацим бомбу... Углавном, седам муслиманских војника је убијено у мом дворишту. То сам лично видео...

А муслимани су у попаљене Кутијеше долазили ноћу, у пљачку. Понајчешће су ишли у сеоске амбаре по кукуруз. Ту су их, међутим, дочекивале Новакове бомбе.

Након пет месеци када су српске линије знатно померене, мештани су се почели враћати у Кутијеше. Све их је Новак дочекивао и помагао у обнови порушених домова. Сада је ситуација овде углавном нормална.

- За тих пет месеци имао сам сасвим довољно времена да водим и дневник, у којем сам до танчина описивао све што се догађало. И сада, кад би се не дај Боже, слично поновило, поново бих остао у селу. Једноставно, код човека нема страха ако му је савест чиста и ако зна за шта се бори...

Новак Павловић, иначе, има тројицу синова у Ваљеву. Сви имају своје куће и сви су упорно од оца тражили да се склони на сигурно, у Србију.

- Ни по коју цену то не бих учинио. Човек има један живот и треба да га проживи достојно, људски, а не да кукавички оставља родно огњиште... □

В. КОВАЧЕВИЋ

НЕЂАРИЋИ: ЖИВОТ У РАТНОЈ ГРОТЕСКИ

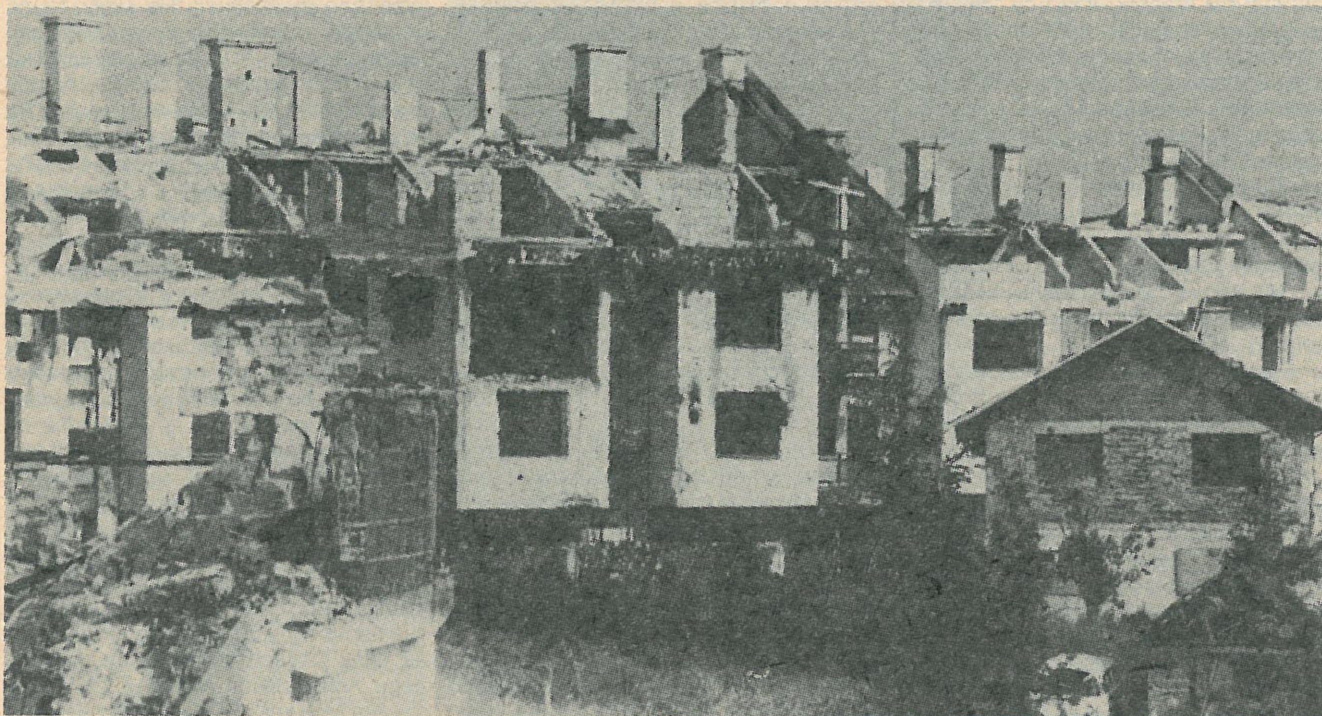

Фото: Миле РАЈИЋ

Краљеви у ратној митологији

Стићи у Нећариће значи у пракси "изблефирати" Смрт, док у партији ратног покера седи наспрам величанства Живота.

Негде с почетка пролећа у ово, већ готово митско насеље је стигао Он. Бегом из муслиманског дела града у Нећарићима је поново, након годину дана угледао слободу, шчепавши је грчевито, с нескривеним усхићењем. Тих дана и месеци Он је донио живот међу "рају" огрубелу од крваве рутине рата. Организовали су у слободно време "дернеке". Песма се уселила у дуге ноћи, на пећи су цврчали и палачинци...

Били су то неки посебни сати за нове и старе Нећаришане ратним егзистенцијализмом натеране на одмор и опуштање, обавезно калака навучених до пола копља преко очију, у друштву с пушком, црном или зеленом бомбом (боље овом другом)... Муслимани у вребању њихових живота су ту близу: иза зида, на десет, двадесет, тридесет метара.

Последњом црквавицом од мирнодопске уштеђевине купио је компјутер, као бумеранг-фрагмент из свог "филма" времена мира и среће. Живот, неки свој нови живот донио је у Нећариће на двема ногама стањеним у месецима сарајевског страха и глади.

Смрт овде никада не спава. Тек понекад зажмури на једно око, кад се на град спусте тешке сарајевске магле...

Тог преподнева је у траншеји, што га води до положаја, блато наквасало до чланака. На трен му се учинило како се ништа неће десити ако направи неколико корака ван тог сад блатњавог глиненог ходника што сакрива од погледа смрти. Јер тог је јутра обуо своје свеже опране беле патике (једна од последњих реликвија из прошлих времена). Мислио је да "неће ваљда".

Да ли је успио завршити ову мисао? Нећемо никад сазнати. У моменту је одјекнуо снајперски хитац с једног од стотине прозора околних небодера. Довољан је био само један корак... Потмула ономатопеја смрти се негде у зграку сударала с псећим лавежом који је допирао из даљине.

Још један крај, у непрекидној нећарићкој игри живота и смрти. Небо је тог мрачног дана кажу пустило киселу сузу из црнилом сатканог свода.

"Клепећу копита коњска кроз котлину..." у Вергилијевој "Енеиди". И овде, и сада. До када?

Поглавље урбаног мита

Нећарићи су само једно од поглавља урбаног ратног мита, као увек наново виталан трн дубоко усађен у искежене чељусти крвавих десни некад сретног града.

Успешни пребези из муслиманског дела Сарајева причају како се муслимани спремају да га коначно и дефинитивно заузму, и у томе се неко сети рахметли Нурке, други рахметли Сафета и рахметли овога, рахметли онога и тако онда ништа од "посла" на овој једној од најцрњих дионица сарајевског фронта за муслиманску војску. Мирисе пакла, ужеглог људског меса у распадању ветар је данима као лешинар пролазник разносио унаоколо.

Сећам се једне епизоде из првих месеци рата. Муслимански радио је још једном објавио како су "четници коначно отерани из свог злогласног упоришта у Нећарићима" итд. Према српској барикади, кренули су момци с береткама и љиљанима на главама, пушака, манекенски окренутих према земљи.

- Где сте пошли? - "јарански" их је упитао један од Нећарићана који је остао на барикади, док су се остали склонили у заседу.

- Ма, ево ми пошли, рекли нам да се Нећарићи чисте. Докле су богати наши дошли?

- Слободно ви овуда, не можете погрешити... - показа им руком. И онда само секунд, два и крај као из лоших филмова.

До самостана улицом смрти

Да би са Илиџе некако стигли у Нећариће мора се проћи Касиндолском улицом. Она се као ждрело уметнула између Ступског брда с једне стране и Бутмира с друге. Свуд уз пут су постављени антиснајперски "паравани" - на почетку Касиндолске (прелазак преко пруге којом је некад возио трамвај) стоји колона аутаолупина дигнутих на земљани насип (поглед према злогласној ступској Хладњачи, патолошкој "оази" снајпериста), према Бутмиру панои челичних и дрвених плоча. Дан пре мог доласка ветар је једну оборио. Бициклиста који се возио Касиндолском из Бутмира је погођен смртоносно у врат. Довољна је била само једна рупа, за искусно снајперско око што доноси смрт. Касиндолску њени становници зову улицом смрти... и остају (!) да живе у њој (све је више и цивила). Хакер Пеђа (данас на привременом шоферском задатку), Томо фоторепортер и ја клизимо (за дивно чудо без пуцњаве) овим предворјем према деветом кругу пакла, како без много грешке неко назва Нећариће.

Са Зоком Трифуновићем, замеником команданта батаљона, смо се договорили да нам он овај пут буде водич иако смо сва тројица досада небројено пута у овом рату ту били. Јер да би се кретали Касиндолском улицом, Аеродромским насељем и Нећарићима човек који је стално ту вам је неопходан, да би барем делом "теоретски" били заштићени од снајпериста. Јер нове "црне тачке" се свако мало отварају, с једином валутом плаћања у људским главама. Пролазе све, без обзира на пол, године... На папир је немогуће преспликати у пуном светлу нећарићки ратни "филм" - живот без воде и струје (до пре два месеца, од почетка рата), уз снајперисте, метке и гранате као "најинтимније" комшије у "клину" површине свега неколико километара, са првим прозором у свет (одлазак до Илиџе) од којих је сваки појединачно варање смрти и борбене линије удаљене на домет јачег даха...

Прича Зока да муслимани у задње време појачано "раде" снајперима што је знак да треба очекивати ускоро њихову офанзиву. Ми их чекамо, каже он.

У склопу своје кртица-акције зване "копањем до победе" они (тј. Срби, Хрвати и "лоши" муслимани из радних водова) копају подземне тунеле како би на тај начин муслимански војници "изронили" негде у позадину (која се овде тако само формално зове) и ударили српској војсци изненада иза леђа. Копају из Квадранта Ц5 према Аеродромском насељу, са Ступског брда и Војничког поља ка Нећарићима, а копали би ваљда и према Касиндолској улици да могу некако копати тако дубоко (тунел би морао ићи испод речице Добриње која је зона разграничења).

Из тих смрдљивих и влажних кртичњака онда извлаче земљу која им служи за утврђивање положаја. "Предузимамо све мере да спречимо та подземна изненађења која нам спремају - каже Зока гладећи браду.

Са Зоком као кормиларом јездимо према касарни у Нећарићима, а "као на длану" нас имају они са фиксираним снајперима што мотре са небодера у Алипашином пољу (са страна нас штите негде срушене куће, друге земљани насипи или панои од шперплоча). Имамо среће, сигурно смо погодили кад је време ручку.

Прва станица нам је самостан, бивши, католички. На она "регуларна" пререатна врата ове зграде више нико нити улази, нити излази. Ова нова је направила муслиманска хаубица са Игмана. На балкону "литерарни" заклон, од књига које нису успеле добити ноге. Тражимо Кешу. Нема га, кажу, негде је отишао транспортером.

Крв и гробови Нећарићки

Знам га од почетка рата, један је од оних истинских првобораца, прошао сва искушења кроз која су Нећарићи пролазили.

Заједно са осталим момцима учествовао је у свим великим акцијама у околини. Прво ми на памет пада сцена кад се "радио Отес" (данас Зораново) из правца села Осијек, преко реке Босне кроз воду, шљунак, блато и високо шипражје тутње гусенице "оклопа" што без пардона иду напред. Жељки из "Српског Слова" је рекао, недавно када га је питала шта га то држи да чува ове рушевине: "Не могу да се попишам на све што су урадили ови људи овде. Не могу да се попишам на крв и гробове. Овдје, сестро, падају главе. Сваки дан неко нестане. Зар на томе може да се калкулише?! Због ове крви ћемо се са муслиманима туђи цели живот док нас овде и један има..." Пљунуо је онда Кеша преко ограде од неке силне муке и жестине.

И лаицима је јасно да су Нећарићи, Аеродромско насеље и Касиндолска улица као једна "клин" целина у "гадном" војничком положају, окружени са три стране на простору релативно мале површине. Нећарићи, танким пролазом имају излаз према Илиџи, са четврте стране, из Касиндолске преко "Унпрофоровог-пута" (иде од Аеродрома преко Ступске петље у град). С леве стране нећарићког "клина" су Ступско брдо, "Дизниленд" - старачки дом (прво сарајевско боравиште Унпрофораца, замијенили их "зелени" снајперисти) и зграда "Ослобођења", на челу Студентски домови и небодери Алипашиног поља, а са десне стране Мојмило ("Олимпијско насеље и истоимено брдо), те насеља зграда вишеспратница - Војничко Поље и Добриња В.

У сталним искушењима, декорисаним муслиманским снајперистима, гранатама, безбројним пешадијским нападима... И тако од почетка, већ скоро пуних двадесет месеци у сталној борби за живот, против смрти.

Приближавамо се касарни у Нећарићима. Муслимани су овде ствар

Муслимани су ту близу, на домет даха
Фото: Томислав РОГИЋ

интиме. Углавном крваве. Каменом те могу погодити са Ступског брда, метком с Војничког или Алипашина Поља, гранатом или бровингом са Мојмила. Без проблема и превеликог нишањења.

У високој травуљини подивљале ливаде снежно бела коза. Пасе скривена од снајпериста сплетом дрвећа и срушених кућа. Неком ће ова мршава животињица поправити вече својим густим млеком са локвицама масноће распоређеним као жуте туфнице по површини. У баштама на невеликим нећарићким окућницама, баштицама могуће је радити искључиво у ноћима, и то без месечине. Преживљавање у нећарићкој верзији.

Опасност као телохранитељ

Седимо у касарни, тридесетак метара од муслимана. Љубо Цвијетић, командант једне од чета, на питање о бризи за нећарићке борце каже да се обезбеђује огрев, дели се нешто помоћи у намирницама, а преко Бригаде је организована куповина зимнице за борце, по повољним ценама, али за марке. Сви се спремају за зиму. Снајперски метак је данас у Касиндолској онеспособио камион који је за ову улицу, Нећариће и Аеродромско насеље довозио дрва за огрев из шуме. Ваљда снегови неће ускоро, Нећарићани моле богове.

Овде је опасност сигурнији пратилац од свих телохранитеља и полицијских агената овога света. Вреба на сваком кораку, стално за петама као звер жедна крви.

Владо Суботић, српски борац, нас води на таван једне од зграда касарне, према Ступском брду.

- Полако ходајте, говорите тихо. Да нас Турци не чују, ту су близу.

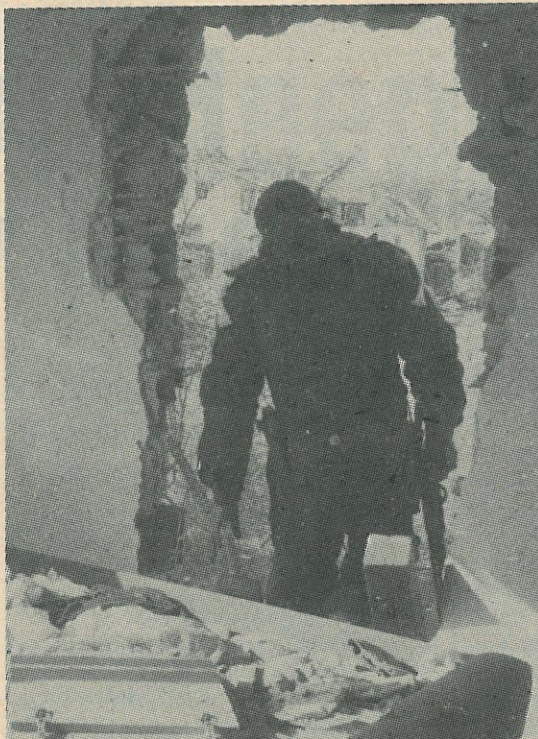
Стално се укопавају, каже, Срби, Хрвати и неподобни муслимани су прокопали читав овај крај. Истуре их да копају, као мете пред српске цеви које морају остати неме. Гледам кроз отвор којим "бровинг" дејствује по Ступском брду.

- Одмакни се од рупе па онда гледај, јер су све рупе на нишану, па нам их сваки дан помало "штемају". Зато не гледају дуго, малопре су ону горе "штемали".

Одмичем се и гледам. Недалеко двојица полуцивила, полувојника. Јасно се распознају боје на њиховим шареним карираним кошуљама. Слободно се шеткају. "Ко су они, Владо"? - не требам му показати прстом.

- То су ти Турци, нека их само...

Одговара ми неким чудним изразом лица, прошараног ретком чекињастом брадом. Овде је са супругом. Њих двоје живе заједно, у касарни јер им је кућа двоспратница (ту недалеко) срушена муслиманским гранатама.

Нећарићи - претрчавање под погледима смрти
Фото: Томислав РОГИЋ

"Цео људски живот ипак и није ништа друго до промена на нашем лицу", у глави ми се јавља запис М. Црњанског.

Близу мирнодопског улаза у касарну улицом што води од Студентских домова у зраку "виси" велика завеса шаторских крила. Изгледа ми као одломљени део неке велике ветрењаче која има неке своје Дон Кихоте, горе на небодерима. Смета им, па на њу барутом, крстићем снајпера "јуришају", али већ месецима неким чудом завеса одолева. Завучени у дубину небодерских соба, и "јуришају" тако да их је тешко опазити.

До положаја, званог "полиција", савијени у леђима трчимо траншејом која се већ на неким деловима напунила водом (прескачемо је по постављеним циглама). Кичма би да пукне, плућа се стежу, али глава мора надоле према коленима. Не проверава ми се ревносност у гледању и нишањењу оних што надоле према Нећарићима буље са снајперима.

Смрт овде никада не спава. С њом и стрепња за живот. Тек понекад заједно зажмуре на једно око, кад су тешке сарајевске магле. У Нећарићима не постоји кућа која макар мало није оштећена. Добро су прошле оне које су имале срећу да се не нађу под систематским пироманским "радом", (не би ли тиме покушали "отерати четнике"). Палили су куће у Нећарићима "зољама", тромблонима, запаљивим мецима, импровизованим тромблонима од пивских флаша пуњених запаљивом течношћу...

Са "полиције" из безбедног угла гледамо у дубину града. Човеку од тридесетак година (жена и деца су му остали у муслиманском делу Сарајева, једино они знају где је он), док гледа на брдо према сарајевском Сметлишту, се јавља иста асоцијација као и мени. Пре рата ово брдо је било зелено и шумовито, данас је огољено, испресецано лавиринтом траншеја и начичкано бункерима и земуницама.

"К'о у Албанији, у Скадру, Драчу..." - где је пре неколико година био.

Београд и Пале на Илиџи

За људе из Нећарића је одлазак на Илиџу исто што је Илиџанцима путовати на Пале или преко Дрине. Слободан сам, привидног мира, сигуран корак, без већ кодиране количине опреза на опасности, детонацију, пуцањ.

- Сад кад би направио анкету на подручју Илиџе видио би да има људи који уопште не знају где је рецимо Аеродромско насеље - прича Зока Трифуновић, додајући да се недавно некаква пошта за њега вратила на полазиште јер поштари нису знали за Улицу Бошка Југовића, где он станује (у Аеродромском, пре десетак месеци је добила то име).

Идемо из Нећарића. Шта рећи овим људима, него речи што личе на конвенцију - чувајте се! Враћамо се назад и онда скоро на преласку у Касиндолску (пре "Унпрофор-пута") скрећемо лево, према Аеродромском насељу (баш овде је на ахирет отишао бивши председник муслиманске владе Хакија Турајлић). Пробијамо се путем између уских кућица, мало ливадом, мало асфалтом улазимо у насеље, ратним улазом, наравно. Они исти, само нешто даљи, смртоносни погледи са нагорелих небодера и одмах на уласку табла која упозорава да је опасно по живот кретати се по насељу, без неког домаћег ко у детаље познаје ситуацију, терен, сваки корак.

Колачи у "Мадери"

Свратићемо до "Мадере". Ту се некад ишло на колаче. Сад на најближи сусрет с онима са друге стране. Док се провлачимо кроз растурене зграде причају нам да је у задње време много Срба и Хрвата из Добриње побегло овамо. Неки се јед-

ноставно осмеле и стављајући живот на коцку претрче преко уских зона раздвајања. Причају онда како су бацали поруке (руком и праћком) да треба да изађу...

Положај у згради, импровизованим перископом (картон+стакло+селотејп), се кроз мале рупе мотри, на "комшије". Често се у дугим глувим ноћима дозивају...

Стриц, мој већ прекаљени борац Аеродромског насеља двапут рањаван, ми је причао како муслимани извлаче своје мртве са крваве гомиле, након једног из низа безуспешних напада. Иза угла, кријући се, повлаче једног по једног некаквим специјалним дугим металним кукама, као рибе закачене на удицу.

Угао зграде. "Они су ту, иза оног камиона", показује ми витални чича што огледалом има преглед ситуације. - Па ту нема ни десет метара, само ширина пута, констатујем. Игра живаца. Месеци. Дана и ноћи. Киша, снегова, жега. Читам регистрацију на камиону. Јасно видим: СА-343-600!

- Јуче су ми метком сломили огледало, па сам зато данас ставио ово мање. Неко га време држимо овако на рупи, онда га мало склоним, па опет испочетка...

Можда је чичи огледало сломио хитац добрињског снајперисте, неког Мирка Митровића ("пола Србин, пола Хрват"), који је, поуздано се зна, по исказима пребеглих убио две жене, а једну ранио. Хвалио се "да је осам људи убио до сада", али изгледа да је скоро полудио, каже мој стари нећарићки познаник Новак. Прича и да на Ступском брду "ради" снајпериста Немац, авантуриста или плаћеник, не зна се тачно.

На обзорје се већ лепе прве честице мрака. Враћамо се на Илиџу ("стојадин" открива наш положај). Идемо тамо где су за Нећарићане, и Београд, и Пале. Гладни смо, а да уопште тога нисмо били свесни све док нисмо почели јести слане мирисне кифле што нам их је на поласку из Аеродромског на брзину спаковала моја стрина.

Вечерас је поново у "клину" нестало струје. Ко зна када ће опет доћи?! Председник Караџић је пре годину дана на ТВ-у рекао да ће сваки борац из Нећарића бити одликован. Кад се то деси неће бити мрак. А и ако буде ваљда ће се за ту прилику наћи свеће или која боца "гаса".

Заслужили су то ови људи. Дођите и уверите се, бар на дан или два ако не на месец, годину. Нека вам ова прича о Нећарићима послужи као увертира за то. □

Горан МАЉУКАН

СРБИ ЗАТОЧЕНИЦИ НА ПУТУ ДО СЛОБОДЕ

Конвој звани чежња

● Безброј Срба чекало је да се, након годину и седам месеци рата и страдања, сретне са најближима из муслиманског дела града ● Чекали су упорно и стрпљиво, и мораће да чекају још

Лукавица, српско насеље на југозападним ободима Сарајева, била је у суботу, 6. новембра, већ од раних јутарњих часова, место дугог, узалудног чекања.

Безброј Срба чекало је да се, након годину и седам месеци рата и страдања, сретне са најближима из муслиманског дела града. Чекали су упорно и стрпљиво, и мораће да чекају још.

"Ратна срећа" није им била наклоњена. Власти у муслиманском Сарајеву, то већ постаје манир, нису дозволиле најављени излазак Срба из града. Њих 640, колико их је било на списку, нису ни кренули на српску земљу.

"Изгледа, са муслиманима договора више нема", сама себи говори Дубравка Ајвазовић, средовечна жена из српског насеља Грбавица која је до Лукавице у суботу рано ујутро стигла пешице, по највећој киши.

"Све сам мислила да је боље да раније дођем. Да дочекам ђевера и његову породицу. Опет - ништа, иако су на списку са уредном документацијом још од октобра прошле године", говори кроз сузе.

Још једна жена са сузама у очима допуњава је. Име јој је Снежана Вукосављевић:

"Чекам оца, на списку је за излазак. Не верујем да ће изаћи. Не верујем да ћемо се икада више срести. Дај, Боже, да тако не буде!"

"Снежо, не губимо наду. Изаћи ће, видећеш. УНПРОФОР мора нешто учинити. Па, није ваљда да старцима, деци и женама неће дозволити излазак из града. А шта ће им они? За борбу нису, живот такође, а нама много значе."

Ето, није ли то разлог за разборите људе да кажу - "Идите где хоћете, тамо где вам је боље'", пита се Сандра, која не жели да јој се објави презиме из страха за родитеље који су етнички таоци у муслиманском делу града.

О Сандри сазнајемо још нешто - за њену мајку спречавање изласка конвоја не значи много. На списку јесте, али је недавна болест отерала у болеснички кревет. У болници је, на Кошеву. Болест је озбиљна. Овим конвојем сигурно неће изаћи.

Ипак, Сандра се нада. Баш као и данас у Лукавици породице Мијановића, Поповића, Петровића, Тодића, Бабића, Борана...

"Људски је надати се", каже Весна Фуртула, 35-годишња жена из Улице Бане Шурбата у српском градском насељу Враца која, упорно и нестрпљиво, чека свог Војкана.

- То је мој тата. Писао ми је да ће доћи овим конвојем. Од прошле године ово је први конвој. Мама ми каже - "Он мене никада није варао". "Ни сада, баш, неће." "Сад ће он", допуњава је њен син Владимир, још дете.

Чекању је крај, народ се почиње разилазити. До сутра.

- Или ће и то сутра бити опет сутра, па све тако?

"Или ће, можда, муслимани, бар мало бити према нама поштени - да нам из града-пакла пусте наше. Друго им ништа више не тражимо. Зар је то много"?, пита се Јела Бабић са

Грбавице, мајка сина параплегичара кога је рат затекао на другој страни - у болници "Кошево", из које непрестано чује његов глас.

Или јој се то - чини!

Најављени конвој муслимани данас нису пустили. Измислили су безброј разлога.

Хоће ли тако бити и у недељу?

У Лукавици ће тада, опет, бити пуно света да дочека своје најближе. Као и данас, као и увек када су конвоји са Србима излазили из муслиманског Сарајева. □

Милан НОГО

КОНАЧНО НА СЛОБОДИ

Осмог новембра током вечери у Лукавицу је пристигла прва група од 317 грађана. Остатак конвоја чекао је четири дана на аутобуској станици у Сарајеву, јер су муслимани његов излазак условљавали пуштањем на слободу двојице припадника муслиманског МУП-а, Јозе Анђића и Ферде Дејановића, које су припадници МУП-а Републике Српске заробили у Рајловцу при покушају да посредством УНПРОФОР-а напусте град. За ову двојицу је доказано да су припадници специјалних јединица муслиманског МУП-а и да су од избијања рата починили многе злочине над српским народом од масакра осморице војника ЈНА у сарајевском насељу Алипашино Поље, напада на колону ЈНА у Добровољачкој улици до малтретирања и убијања заробљених Срба - цивила. Ултиматуми и уцене које је постављала муслиманска страна мењали су се из сата у сат, од захтева да се обезбеде додатни коридори за Сарајево па надаље. Коначно након свих перипетија и одлуке српског руководства да се пусте окорели злочинци, остатак конвоја кога су сачињавали углавном старци, жене и деца српске националности, њих 137, напустио је град. □

С. В.

РАТНИ ЗАПИС СА ГРМУШЕ И ГРАБЕЖА

Не веруј им...

На самој линији је мирно. Тамо, на ону страну, испред наше линије, воде се пешадијско-артиљеријски двобоји

На Грмуши и Грабежу бдеју прекаљени ратници капетана Орловића. Са борцима је капетанов заменик, поручник Радошевић. Редовни обилазак линије је његов и капетанов посао. По благом осмеху да се закључити да је на линији све у најбољем реду.

Грмуша је село у гори - богу за леђима. Разорене куће и кућерци, те неколико преосталих (то је та крајишка храброст) староседелаца, само подсећају на времена када се овде живело горштачки - нормално. Прилазни путеви до овог месташца су испресецани линијом фронта, па је једина веза са светом новопробијени пут (ако се баш може тако назвати) према Радићу, удаљеном неких 15-так километара. У овој пустоши владају блатари и козје стазе. Овде не помажу никакве бусоле - овде се сналази урођеним осећајем за простор - интуицијом!

На грмушкој линији фронта се ништа не догађа, све је мирно. Права погранична атмосфера. Запослени су једино извиђачи. И, мада њихов рад пре личи на безвољно отаљавање свакодневних послова, информације које достављају изазивају пажњу. На размеђи прве и друге октобарске декаде, на грмушкој линији су ангажовани и приправни сви борбени потенцијали наших јединица. У рововима је све расположиво људство - све је као запета пушка. Примећено је чудно понашање оних, с оне стране линије.

Ни чињеница да се са делова линије фронта свако вече (између 18 и 22 сата) примећују дуге колоне возила, које се крећу из правца Цазина и Велике Кладуше и иду према Бихаћу (засигурно се ради о покрету цивилног становништва), не улева неку посебну наду. Свак се плаши да то на неку превару не иду Турци. Ништа поуздано не значе ни снажне артиљеријске детонације, које допиру из дубине територије, која је под контролом наших непријатеља.

Потпоручник Радић, још једном, обилази борце своје чете и, још једном, саветује повећану будност. На његову чету, улево, настављају се ровови чете потпоручника Црномарковића. Потписник ових редова, крећући се од рова до рова одлази у посету борцима Црномарковићеве чете. Од рова до рова, "прелазе се брда и долови", а све под пуном ратном спремом, плус писаћа машина.

Грабеж!

Шума-небо, шума-небо, шума-небо, и само - шума и небо. Борци који су распоређени дуж грабешке линије фронта, сретни су и пресретни на појаву сваког новог лица, на сваку посету. Тек овде, на Грабежу, човек може да се увери, колико ров може да буде питом, колико ров може да буде газдински дом. А да је то тешко постићи - јесте. Јер, нема тих ровова на свету, који су толико испуњени мишевима, ласицама, пуховима, јежевима, зрикавцима, комарцима... и не знам ти каквом све не жгадијом. У тим и таквим рововима, за страшиве нема места.

На грабешкој линији фронта нема страшивих.

На самој линији је мирно. Тамо, на ону страну, испред наше линије, воде се пешадијско-артиљеријски двобоји. Ров потпоручника Црномарковића се налази на некој врсти тромеђе. Тамо испред је линија зараћених муслиманских фракција. Десно, испод, су положаји "Бабиних", на простору тзв. Зечије главе. Лево, изнад, су "Алијини", на платоу Хасиног врха. Са линије "Бабиних" одјекује скандирање: "Алија је говно! Алија је говно!" Са линије "Алијиних", "Бабинима" псују сестру. "Алијини" "Бабине" туку бровинзима а "Бабини" "Алијине" поклапају минобацачима.

Ми - ништа. Слушамо их, слушамо и радио Бихаћ, и вечерамо чорбасту рижу. Ову нашу чету, због близине, храни петровачка кухиња. Лоше. Момци су овде који носе обућу број 49 (четрдесет девет - ала би за предстојећу зиму ваљало 10-15 пари обуће такве величине, па ејвала му га мајци!) и за њих 10-15 кашика чорбасте риже не значи ништа. Вечерамо и констатујемо да су нам овдашњи ровови јако лоши и да би их под хитно требало поправљати, уколико овде мислимо зимовати.

А испред нас се туку између се Турци. "Бабини", изгледа, имају више елана. □

Борислав ДАШИЋ

С КРАЈА НА КРАЈ КРАЈИНЕ: ПУТУЈУЋИ БАНИЈОМ, КОРДУНОМ И ЛИКОМ

Бели транспортери и црне заставе

• Ослободиоци ходају градом без имало гордости, а преко "државне границе" одлази се на пијацу или на кафу • Од кише и влаге бујају једнако дубоке личке шуме и машта • Како докони "унпрофорци" троше гориво • Откуд у Вргин Мосту Лепа Брена • Шта ће после рата причати крајишки водичи?

Бели транспортери На Уни почиње Крајина. Земља дубоких шума и чудесних вода. Земља људи што су генерацијама расли на граници: с једном руком на дршци плуга, а другом на обарачу, увек откоченог оружја. Земља неразумљива странцу, а драга, незамењива домаћем и оном кога прихвате за свог...

Матијевићи, Двор на Уни, Глина, Вргин Мост, Војнић, Слуњ, Плитвице, Кореница, Врховина... Книн... Географија кривудавих изломканих путева, села на пропланцима и градова, малих, али старих, старијих од многих новокомпонованих америчких градова у којима се снимају шарени филмови. Српска земља.

У Матијевићима, на унском мосту, нема државне границе. Само рутинска контрола "људи и ствари" и љубазни милиционери који ће вам, уз осмех, пожелети срећан пут. Добро дошли у Републику Српску Крајину. Република Српска и Република Српска Крајина за овај су народ једна држава. Из Новог града у Двор на Уни долази се на пијацу, на коту, у посету пријатељима. Није ово '91. кад се није знало шта са оне стране реке вреба!

Двор је данас "град као и сваки други". Нема оне гужве, као у лето '91. када су овамо, у станицу милиције, "привођени" на проверу, сви који су могли бити опасни по САО Крајину... а новинари су сами долазили, по пропуснице за кретање и прве податке. Било је то у време кад се из тадашње Босне у САО Крајину долазило "личним везама", а из Крајине у Босну - илегално.

На раскрсници у Двору групице војника у избледелим маскирним униформама, жене са торбама, ђаци... чекају да "ухвате" превоз. Бар до Глине. Лакше је стићи из Београда до Атине, него из Двора до Глине. Аутобуса - нема. Била је редовна линија Двор - Книн, али је аутобус, који је везивао Крајину - укинут. Нема горива.

Ослободиоци и лепотице

Банијом, Ликом и Кордуном "воза" се само УНПРОФОР. Литар бензина овде кошта пет марака. Не црно. У селу Жировац, надомак Глине, распрострли се бели транспортери и камиони испод црне заставе. Црне заставе на сеоској кући. Застава што казује, да је у овом рату, и овај дом, остао без домаћина...

Глина, град у којем препознајемо људе без имена, борце, чија нас драга, помало изблеђела лица враћају у бајку из јула 1991. У ноћ јутро када је овај град ослобођен. Ослободиоци ходају градом без имало гордости. Поздрављају, као да смо се јуче срели. Зову на кафу... и та би се кафа, да је било мало времена, претворила у по једну љуту, па у подсјећање на тенкове у глинском парку и на јуриш на усташко упориште Јукинац, на оне којих више нема... Па би у зору, град био поново ослобођен, с таквом убедљивошћу, да би кренули, опет, у "чишћење" непријатељских снајперских гнезда... Али, није било времена. Тек у пролазу, дознајемо да сутрадан у Глини средњошколци организују рок-концерт и избор за лепотицу. А лепота је овде дивља, горштачка. Непоновљива, јер је исконска.

Латиница у српској земљи

На путу Глина - Војнић, ту негде на, дошљаку, невидљивој граници између Баније и Кордуна - то се најбоље види.

У Крајини је хладно. Киша пада упорно, неумољиво, као да је то промисао Божја. Као да је тако од постанка света. Влага се увлачи под кожу, у кости и зглобове, растаче вољу и уноси у тело дрхтавицу и жељу за сувим и сигурним биваком негде далеко од ове земље...

У Крајини је топло. Нико се не чуди путнику, што бане, тек онако у ову племениту дивљину, него се понуди домаћом ракијом, залогајем и лепом речи. И пита како се тамо "код вас" живи. Крајишници су заљубљени у - Републику Српску. Она је за њих симбол наде, спаса и моћи српског јединства. Радован Караџић је за Крајишнике "отац нације", најмудрији и најспособнији државник од цара Душана до данас. Војска Републике Српске је за Крајишнике најмоћнија војна сила на свету.

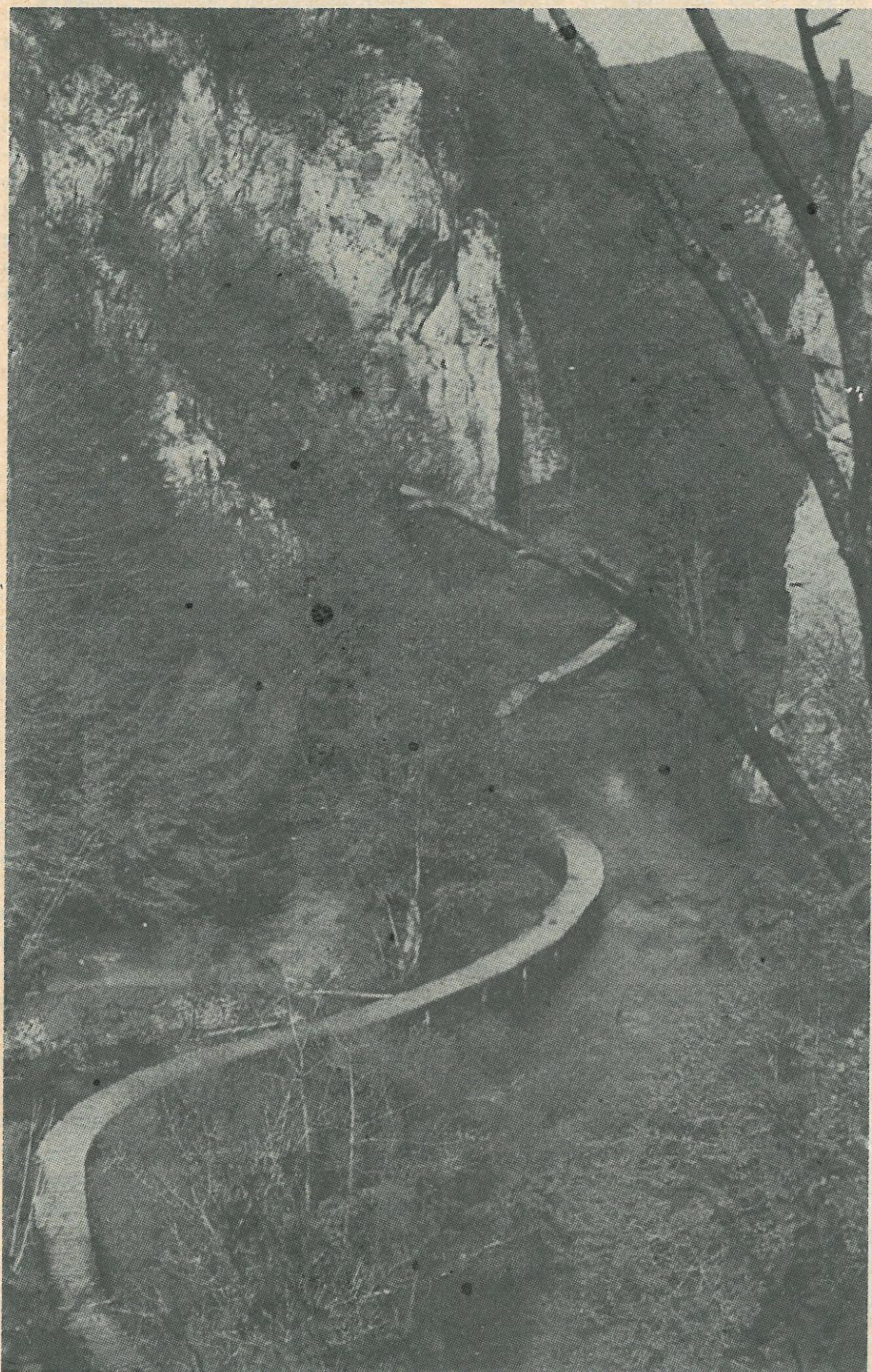
Крајина је земља парадокса.

Иако су у банијским, кордунашким и личким градовима улице означене латиницом, иако говор њихов вуче мало "на хрватски", иако је од Војнића до Загреба сада 60 километара, иако се најлепша зграда у Вргин Мосту зове "Лепа Брена", јер је изграђена пре рата, кад је ова плавуша била на врхунцу славе, иако све од бензина до цигарете плаћају маркама... Крајишници су "већи" Срби од оних у Ваљеву или Пожаревцу.

Банијом и Кордуном, влажним друмовима, промичу запреге и трактори и на њима ракијски котлови. Промичу, на бициклима, жене са корпама пуним хране, и мушкарци, с пушкама преко рамена, одлазе на положај. Топе се чварци, у сеоским двориштима, довлаче се пред куће и зграде, дрва за зиму. Они су, једноставно неуништиви.

Портрет жене браниоца

На излазу из Слуња, чекамо превоз за Плитвице. Дан се полако утапа у сутон, и с тим сутоном, и хуком Коране

Лика: земља чудесне лепоте

у дубини, обузима нас језа. Празан друм гаси слабашну наду да ћемо, пре ноћи, наћи уточиште у топлини неког плитвичког хотела.

Лакше је стићи од Новог Сада до Солуна, него од Слуња до Плитвица. Тридесет километара само, али личких тридесет километара. А горива нема...

Спас стиже у жутом "стојадину". У лику младе црнокосе жене, мајке два дечачића, заспалих на задњем седишту. Она је лепа, храбра и способна. Живи сама са својом дечицом, коју је ево, возила лекару, чак у Војнић, педесет километара од куће, јер нигде ближе доктора нема. Она сама чува кућу и одржава имање јер јој је муж на фронту. Она има свекра и свекрву у Руми, зову је да дође, али она неће тамо да иде, јер је одавде. Она је гледала, пред рат, како јој "муповци" претресају кућу и одвозе новог "голфа", али је одћутала. И остала. Показује негде високо изнад личке магистрале, кроз голо грмље, на врх брда. И каже поносно: "Ово је моје село".

Стотине километара, врлетних, слабо насељених, стотине села у чијим школама у један разред иде један ђак, стотине српских огњишта "бране" овакве жене.

Кокарда на путу за море

Срушене гостионице и преноћишта поред пута потврђују да је ово некад био туристички крај. Овуда је пролазио пут за море. Данас, у Слуњу, чаробном граду усеченом у литице, не ради ниједан хотел. Данас, мотел у Војнићу, претворен је у болницу, јер је прече имати болницу него (празан) мотел. А у Кореници, која је некад била Титова, на хотелу су стакла полупана од детонација. У Кореници, која је некад била база Драганових специјалаца, данас шетају момци у најразличитијим униформама, а са кокардама на береткама, качкетима, шајкачама и црним плетеним капицама. Средњошколци, на киши, чекају ђачке аутобусе да их превезу у њихова села. То је једини свакодневни превоз. Одавде, аутобус за Београд, иде два пута недељно: уторком креће из Врховина, четвртком из Плашког, српског града у "ружичастој зони". На импровизованој аутобуској станици напис, молба и упозорење путницима: да могу понети само две путне торбе. Вреће и пакети се не примају до даљњег. Због гужве.

Из Коренице су многи отишли. А многи су у Кореницу дошли, из далматинских градова и села којима данас влада Хрватска. Старе прича - они који су имали, част изузецима, одмаглили су пут Србије и даље. Остала је честита сиротиња и патриоти по убеђењу.

У Кореници, наизменично, пада густа киша и дувају љути ветрови - микроклима, од које девојке постају храбре, а храбри момци лепи.

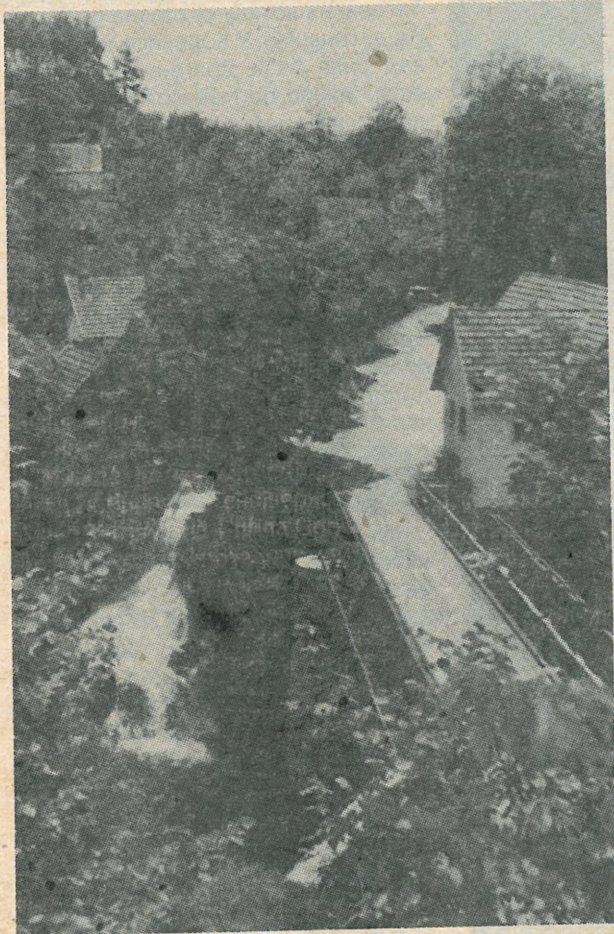
Тамни бисер Лички

А Плитвице, опет, имају своју микроклиму. Због обиља воде и густих шума које од ветра заклањају, пролеће овде стиже пре календара. Сви бисери плитвички, скривени су у тамнозеленој шуми, као у закопаном ковчегу из гусарских прича: национални парк, Плитвичка језера и плитвички хотели. Дубоке шуме у којима су у марту 1991. српски првоборци као невероватни хазард усамљених јахача. Српски рулет. Сенке њихове још промичу плитвичким шумама, сенке бледих тамнокосих момака у маскирним униформама. Нож у чизми, метак у цеви, пригушивач на "шкорпиону"...

Или је то само машта набујала од ваздуха засићеног влагом што храни ове шуме. Плитвице, бисер Лике и

Крајине, блиставе таман, као очи ратничке.

Ниска хотела "заборављених" у шуми поред пута, што као успаване лепотице, из бајке чекају "принца" у лику бољих, мирнијих времена. Ради једино хотел "Језеро". Само препарирани медвед, који на улазу "препада" (ретке госте, подсећа да је ово, ипак, Лика). Јер, уласком у "Језеро" улази се из бајке у неки сасвим други филм. У Европу. Европска услуга и европске цене. У хотелу "Језеро" на Плитвицама пије се најскупље пиво у свим српским земљама, један бањалучки "Нектар" за две и по немачке марке.

Лепота је овде горштачка, непоновљива, јер је исконска

Широки фоајеи, холови, ресторан уређен "под конац" као да ће сваког часа у селу нахрупити најмање стотину гладних гостију... Али тек обиље светла из низова белих и наранџастих лустера, чини да ови простори не изгледају аветињски. Две рецепционерке, две шанкерице, два бела и два црна "унпрофорца" плус момак из обезбеђења - то је све становништво овог блиставог хотела у коме само конгресна сала може да прими триста гостију!

Све је чисто, топло, намирисано, дотерано, боје униформи обавезних за особље, идентичних са бојом ентеријера... сцене ради... Али све је узалуд. Док рат траје од туризма ништа. Док рат траје остаће хотел "Језеро" база за неколико доконих "унпрофораца", који, возајући се Ликом, само узалуд троше гориво. И остаће јатак ретким путницима што се, од преке потребе или превелике радозналости, запуте овамо.

А кад рат прође (ех, још један рат!), остаће сенке момака у маскирним униформама што газе густим личким шумама, стварајући од нејасне светле визије и од мутног зова гена, стварајући, себи и потомцима - отаџбину.

Можда ће једног дана када се сви плитвички хотели пробуде, и кад личком магистралом стану промицати комфорни "металик" аутобуси, можда ће тада, туристички водичи, показујући чудесна језера, говорити ђацима и странцима и о овим чувеним момцима.

Деца ће их разумети.

Кафанска ратна прича

Из бајке плитвичке и плитвичког филма, враћамо се у стварност свакидашњу. И с краја Крајине, враћамо се натраг, на почетак. Опет, пут Уне. Сада у топлом сигурном комбију Српске Војске Крајине. Ништа без своје војске! Кажу, да на једном тенку крајишке војске пише: "Смрт не боли". Момо Капор је од тога направио причу. Београдски дечаци су од те приче направили легенду. Али, овде, где је настала, та реченица нема у себи ништа мистично.

Смрт је овде само једна од могућности: И не најгора.

Овде се о смрти прича једнако као и о зими, лошим путевима, несташици цигарета... или о шверцу! Ево овако:

- Место дешавања: мала безимена биртија са коцкастим стољњацима, билијаром и телевизором. Локација: негде између Војнића и Слуња. Актери: војник Душан, мајор Симо и неупућени новинар. Разговор уз бањалучко пиво, крајишку љуту и крушевачки вињак. Атмосфера, скроз српска. Ето. Претресли смо високу политику; унутрашњу и вањску и, наравно, нашли најбоље решење. Онда смо, повлачећи по столу чаше и кутије цигарете распоредили војску, учврстили границе и показали усташама с ким имају посла. Онда смо разменили новости из Книна, Београда, Бања Луке, са Пала, из Бијељине, Коренице, Двора, Вуковара и Окучана.

Како је пропао "мали Шентиљ"

А онда је бркати мајор Симо објаснио неупућеном новинару како функционише трговина на "малом Шентиљу". У лаворима, кантама, бачвама, преко реке Глине пливају цигарете, храна, нафта, одећа... и долази Турцима. Одлазе богами каткад и оружје и муниција, којом ће Турци, после, пуцати на своје "пословне партнере"... Све то "српски патриоти" продају за дебеле марке, а марке, истом реком, пливају у Крајину. Много марака, јер они тамо немају ничег, али марака имају.

У пола приче, прекида га глас са укљученог телевизора. На екрану Милошевић, Караџић и Абдић, објављују да је потписан споразум Република Српска - Западна Босна. - Банкротирао Шентиљ. Готово - вели Симо и смешка се. Сад ће у Крајини, каже, пасти цене, које су шверцери држали. Неће више гориво бити пет марака! А Душан каже, дај Боже, али ништа ја њима не верујем, какав црни мир са њима...

Одлазимо друмом усеченим између две границе: између фронта према хрватској војсци, на северу и граници на југу, према Абдићевој земљи, за коју смо управо сазнали да наш је "савезник".

А на улазу у крајишке градове, поред рата, бела бодљикава жица. Иза белих врећа напуњених песком и послаганих у високе грудобране провирују плави шлемови... - Шта је те момке натерало да долазе у ову кишу и врлети? И што овде траже? Шта они могу разумети? За оно што је битно ни ми немамо речи, или их, урока ради не изговарамо, него се споразумевамо погледима и недовршеним гестовима. То се не преводи на "скраћени" енглески: језик конобара, шверцера и страних мисија. □

Милкица МИЛОЈЕВИЋ

Јединица пуковника Борислава Којића већ годину дана ратује у сенци Прве оклопне бригаде, учествује у свим значајнијим биткама за ослобођење Републике Српске. Најжешће окршаје голобради оклопници Друге оклопне имали су у Посавини, приликом борби за ослобађање Брода и Модриче, а сада су у долини реке Босне, недалеко од Маглаја, са задатком да "откључају врата Босне", како се сликовито, вековима називао овај озренски град.

Уколико овим младим, али прекаљеним борцима успе да испуне добијени задатак, онда ће то бити њихова до сада највећа победа. Обишли смо већину тенковских посада добро замаскираних и припремљених у долини реке Босне, и уверили се у одлучност ових младих момака, пристиглих из двадесетак углавном крајишких градова. Уверили смо се и у њихову вештину, јер они са транспортерима и тенковима, који су последња реч технике, рукују као са дечијим играчкама.

Посада "Пустињске олује" састављена је од Крајишника. Предводе је командир Драган Мандић и возач Милан Ороз. Млади, али искусни момци, иза себе имају по две године ратовања и много судара са муслиманском првом линијом.

”Последњи такси за рај”...

- За сваку акцију се унапред до у танчине договоримо, али ситуација увек намеће нова решења - каже Милан Ороз, који је у неколико махова био погођен, али срећом, без последица.

У машини "Змај од Теслића" најчешће се налази посада у чијем саставу су Веселин Божић, Јеленко Бабић, Слађан Бубић и Милан Стојановић. Тенку су наденули име по граду из кога долазе, а ратују по правилу далеко од Теслића. Сада су на задацима у ширем рејону Црног врха, који је још у рукама муслиманских фанатика.

- Неће дуго - каже командир тенка Веселин Божић. - Тешањ је прије сто педесет година, према званичним пописима, био већински српски град. Земља је још увек у српским рукама, иако је у граду, према сведочењу ретких који су успели побећи, или бити размењени проценат Срба пао испод пет посто.

Посаду "Терминатора" чине Озренци: Мишел Слијепчевић, Миленко Арсић из Бочиње и нишанџија Мирослав Деспотовић из Тибука. Њихов тенк је недавно кумулативним зрном противоклопног оруђа погођен директно у цев. Она се расцветала, али је тенк спасен, а цев замењена. Тенк је поново у пуном сјају, очекујући нове битке.

- Било ми је необично драго када сам први пут, као млад војник, упалио ову грдосију - каже Миленко Арсић. - Сада би ме било тешко натерати да радим нешто друго.

Међу тенкистима затичемо Зорана Думоњића из Српца, који је своје прво ватрено крштење имао у Сарајеву, у Добровољачкој улици. Младић делује смирено, иако га другови "задиркују" да је преживео чак три удеса. И остао жив. Ту је и Радислав Ђукић из Пачаковца код Прњавора, за кога претпостављени кажу да је напустио пешадију и добровољно дошао међу тенкисте, који су га оберучке прихватили.

- Ова челична машина удара као маљ - каже Ђурић. - Радостан сам када "моја" граната погоди циљ и "изврати" непријатељски ров.

СА ТЕНКИСТИМА БОРИСЛАВА КОЈИЋА

Младост у оклопним грдосијама

• Ова челична машина удара као маљ - каже Ђурић • Радостан сам када ”моја” граната погоди циљ и ”изврати” непријатељски ров

Предраг Стричевић из Јошавке код Челинца, командир "Анђела смрти" имао је у последњихмесец дана два судара. Први пут је директно погођен из противоклопног оруђа, а други пут је нагазио на противтенковску мину. У разговору нас упућује на своје саборце, Зорана Стојановића и Недјељка Мишића. Ипак, сазнајемо да Стричевић ратује од Славоније, пуне две године, те да се ради о храбром, упорном, самоиницијативном и помало својеглавом оклопнику.

Увек спремни за покрет и дејство

Лазар Антонић, командир јединице у којој се налазе махом млади тенкисти каже да се ради о младићима чије су главне особине: храброст, стручност и марљивост.

- Врло је битно - каже Антонић да посада буде "активна" и онда када оклопно средство мирује. У сваком случају тенкови и транспортери увек морају бити спремни за дејство.

Примећујемо да свако оклопно борбено средство има свој препознатљиви назив, по коме оклопници препознају једни друге. На дугом путу срећемо "Ајкулу сумрака", "Последњи такси за рај", а ту је и "Пегаз" па "Карађорђе". Сваки назив симболизује нешто и ни једно име није случајно дато, што опет говори о великој маштовитости ових голобрадих оклопника.

- Био сам против тога да се "шара" по тенковима - каже младолики капетан Мирко Тепшић, али сам попустио када сам видео да то момци исписују уредно и педантно, и да су им ти називи знаци распознавања.

Командант Друге оклопне бригаде, пуковник Борислав Којић, Крајишник по коренима, ратник по опредељењу, не говори пуно. Свака реч му је одмерена и увек говори о војницима.

У тренуцима када оруђа мирују, о оклопним средствима се брину мајстори Ђорђе Шолаја, Јадранко Вукоја и Звонко Јанша, мајстори задужени за поправку тенкова, транспортера и других возила. Они на лицу места поправљају и отклањају све врсте кварова, укључујући и оне најсложеније на систему управљања ватром. □

Ненад ЦВЈЕТКОВИЋ ОЗРЕНАЦ
Фото: Р. ПАВЛОВИЋ

"Српска војска" у Калиновику

Град камена и јунака

• Брз повратак у живот - основна каракеристика свих места на путу до Калиновика • Акцијом "Лукавица 93" отворени нови путеви и нове могућности • Цестом до мора • Славни командант у "мирнодопским" условима • Млади српски вукови - брза, кратка и садржајна обука • У месној сластичарни - десет врста домаћих, добрих колача • Други рођендан рогојских заробљеника • Невероватан домаћински дочек

Пут којим се није могло проћи, до јула месеца ове године, сада је слободан и води до мора. Можете бирати: Херцег-Нови, Будва, Свети Стефан... Пре Доброг Поља, где се налази раскршће за Фочу и Калиновик, морате проћи кроз Трново и знамените Рогој. На прилазу Трнову, по путу, још леже исписане ознаке "златних љиљана", полумесеца и звезде, "армије бих". Побегли су брзо, напуштајући привремено окупиране српске територије, подсвесно осећајући кривицу за масакре почињене над српским живљем овог краја.

"Четници, чекамо вас на Игману"

Побегли су, пружајући млак отпор, кроз села Дејчиће, Остојиће преко Проскока и Пречког брда, према својим познатим и снажним упориштима: Игману и Бјелашници, остављајући за собом поруке: "Четници, нисмо отишли због тог разлога, чекамо вас на Игману", вероватно мислећи на страх од војничког пораза, организованости српске војске и силине њеног удара. Који су то њихови разлози за бег из Трнова и са Рогоја, мислили су српски борци тада. Можда су заиста добро организовани на том Игману па ће нас горе дочекати достојан противник. Хајде да проверимо то. И крену, војска српска. Од ослобођеног Трнова ка озлоглашеним и изазовним муслиманским упориштима - Игману и Бјелашници, ка месту где се налазила главна команда муслиманске војске и центри за обуку њихових специјалаца, према глави "армије бих" и просторима одакле су из тешких наоружања гађани српски делови Сарајева и одакле су дејствовали њихови "султани" великих калибара. Према местима где се налазио огроман број џихад ратника. Даље се зна. Од обећаног дочека и наде у велики окршај и бој, прави ратни сукоб - ништа. После пробоја линије Проскока, српске борце горе дочекаше спаљени олимпијски објекти, стока која безглаво лута овим пространствима те групице неинформисаних и слуђених "ратника" што тумарају игманским шумама, не знајући да је српска војска већ тамо.

У дубокој позадини остаде Рогој и Трново а Калиновик се препороди. И ускоро све оживе. Враћају се Срби на своја прадедовска огњишта, једва препознајући своје домове. Али, враћају се.

На улазу у калиновачку општину, млади војници обављају свој посао. Контрола улаза и излаза. Овде је већ добро захладнело, топло су обучени, стоички раде и не жале се. Кажу, знају и за горе.

Командант прича

У овај крај је стигао и прослављени командант, пуковник Лазић. Вратио се са својих успешних ратних похода и многобројних акција, човек из борбе и са прве линије, познат из операција око Сребренице, Братунца, Рудог, Каоштица, Чајнича, Горажда, Трнова, Бјелашнице, Игмана... И сад - с Малог Поља - у Калиновик. Прелаз је оштар. Живот у касарни, човеку од акције, можда тешко пада: обука војника, "мирнодопски" услови... али, уверавамо се да човек и ту налази задовољство, и ствари које представљају изазов официру који воли свој посао и људе, дисциплину и рад. Човек предусретљив, духовит и комуникативан. Критикује и хвали.

- Ја сам помало љут на ваш, то јест наш лист, јер понекад касни. С друге стране, за сваку је похвалу што у оваквим условима егзистирају једне такве новине, чак високог квалитета. Што се тиче моје бригаде, ми смо за непуна два месеца одрадили огроман дио посла у непотпуном саставу. Она је у протеклим дејствима била ударна маневарска снага и за кратко време оправдала своју намену и извршила своје задатке. Мени је срце пуно када ме дочекају и препознају људи и борци као човека из борбе. Сећам се испраћаја из Чајнича - заиста је био дирљив. И дан данас ти људи позивају и надају се да ћу доћи са својом јединицом, да им померимо линије. Једино су борци моје јединице тада у Дрини опрали ноге а као захвалност за одрађени посао, ови дивни људи су нам дали вредне поклоне.

Непријатељ руши џамију

- Никад нећу заборавити четдесет дана непрекидне борбе на тржишту одбране непријатеља од Иловица до Малог Поља - прича даље командант Лазић. На Проскоку је било страховито. Кажу да није било јединице која би то могла одрадити. Рекли су то јер нису знали за способност, неустрашивост и спремност мојих бораца. У мојој јединици нема смена на линији фронта, кад уђемо у акцију, остајемо док не завршимо посао.

У селу Дејчићи, дејствујући по нама, срушили су своју џамију, то је била њихова друга линија одбране Игмана, укључујући и Проскок. Али кад им је пало брдо Хојта, опет је настала општа бежанија. Више се нису заустављали до Малог Поља. Свуда смо наилазили на разбијене непријатељске

групице. Акција је тако брзо изведена да они нису ни знали да смо ми српска војска, радујући се кад нас сретну, несрећници.

Хотел "Игман" је ослободила група од дванаест мојих бораца за само петнаестак минута, а под командом изузетног ратника, водника Моме Миловића. Одмах после уласка у тај дивни хотел изнад Великог Поља, дао сам да се све то очисти и среди. Тај хотел сам чувао за генерала Младића и убрзо му га предао.

Негде код Малог Поља сам рањен од гранате која је пала иза мене а теже повредила војника испред мене. Срећом, то су били мањи гелери - у бутину и главу.

Обука, дисциплина, рад

- Од недавно, у мојој јединици су се догодиле велике промене. Један део формације сада чине регрути, чија нам обука представља додатну обавезу. Знате, они су прави Срби, налик на своје родитеље, браћу, стричеве... који већ годину и по дана ратују. Наоштрили су се још и пре него што су обукли униформу. Та деца су заиста дивна. Лепо је видети огроман број исто обучених: истих су година, истог раста, личе један на другог... дивна је то слика, стварно одушевљава. Подсећа на дане кад смо се дивили стројевима војске, њиховој дисциплини и раду.

Место где ми обучавамо омогућава услове за живот, рад и одмор. За обуку су ангажовани искусни борци и старешине, који иза себе имају много искуства које преносе на најбољи могући начин. Ми смо борце, који нису имали чинове, сада у обуци а према стручној спреми, унапредили у чинове подофицира и официра. Постигли смо изузетне резултате због тога што то прихватају и старешине и војници и што свако од њих жели да да што више, како би што пре постигли мир и створили праву српску државу, коју нисмо имали вековима.

Нул Армстронг и Калиновик

Улазећи у месташце Калиновик, пада нам на памет шала из наднаслова овог текста о повезаности Месеца и Калиновика, а иде овако - кад се први космонаут вратио са овог Земљиног сателита и кад су га питали како је горе, одговорио је питањем: "Јесте ли били у Калиновику"? Али "калиновачке пеге" пуно више знају и памте од месечевих. И ћуте. Кад би проговориле... Колико људских прича, судбина, војничких цокула, завојевача и бранилаца, колико војски и ратова... то само оне знају. А ћуте. Покушавамо открити истину о једном делићу новије историје овог краја, а она се пише и ових месеци.

Градић се стиснуо на обронцима брда, у малој котлини и херцеговачком кршу а у очи одмах упадају мала али лепа црква, хотел "Лелија", пошта и повећа зграда Скупштине општине. У њој налазимо начелника војног одсека, Нећу Бањанина.

- Калиновик је пре рата био у реду неразвијених општина. Живели смо од шумарства, дрвне индустрије, фабрике трикотаже и пољопривредне задруге "Загорје". Површина од 732 км2 је захтевала почетком рата укључивање у војску и одбрану српске земље, свих, од осамнаест до шездесет и пет година. Пре рата, овде је било 4670 становника а сада их има око 5000 са избеглицама. На ондашњим изборима овде је победила СДС и успоставила своју власт. Још у фебруару смо формирали добровољачке јединице, јер нас је ситуација у Сарајеву натерала да се припремимо за одбрану овог места. Војске није било пуно, али се у борбу укључио свако ко је могао помоћи, тако да је одмах почетком рата формирана Калиновачка бригада. Сада је њен командант потпуковник Драган Лаловић. Ослобођењем Трнова, Рогоја, Бјелашнице и Игмана олакшана нам је одбрана места и отворене комуникације. До сада смо имали само макадамски пут преко Морина за Невесиње, куда смо возили рањенике. Пут према Фочи није био безбедан а сада су све комуникације сигурне. Највећи проблем је био недостатак људства и официског кадра, међутим, како се рат развијао, тако су стизали људи да помогну и сада су у нашим редовима. У пределима Вароши, Рогоја, Јакомишља и Лукавца, наши борци су показали изузетну храброст и издржљивост.

Филозоф у рову

У разговор се укључује и Гојко Лаловић, борац са прве линије, дипломирао социологију и филозофију, начелник цивилне заштите.

- Знаш шта, не вреди ти пуно факултетска диплома у рову и акцији, али све то ипак нешто говори о човеку. Месец дана пре ове наше акције, муслимани су упали у Добро Поље, убили седам припадника Гатачког батаљона и спалили село: од тада па све до пада Трнова и Рогоја, који су четири пута прелазили из руке у руку, био сам на терену са својим саборцима. Сама акција ослобађања је трајала од 02. до 12. јула и за тих десет дана пали су: Рогој, Трново, Бандијера, Караула, Делијаши и Гребак, територија у дужини од шеснаест километара. И генерал Младић је ових дана био овде, он је из Божановића и заиста је сила. Овај крај је стварно с разлогом поносан на свог генерала.

Калиновик

Видите какве хероје изнедри ово поднебље. Прошле године, кад је пао Рогој - 30. јула, ми смо одмах сутрадан покушали вратити ово важно упориште и нисмо успели. А, ко држи Рогој, држи Трново и даље... Зато бих овом приликом споменуо покојног Перу Елеза и његове момке који су у силовитом налету успели вратити Рогој у српске руке. Био је један од правих српских јунака.

Пред зградом Општине чује се пуцањ, галама и трка. Људи плачу и иду према згради МУП-а. Јуче је била размена заробљеника и у Калиновик

су данас стигли: Зоран Мацан, Обрад Церовина и Драган Лаловић. Заробљени су 30. 07. прошле године на Рогоју. Били су затворени у Годинским Барама, трновском затвору, Тарчину па у Храсници. Узбуђење, плач и неверица. Кроз сузе, са сином у наручју, прича Зоран Мацан:

Повратак отписаних

- Овај дан ћу славити као други рођендан. Смршао сам око четрдесет килограма. Било је мучења, пуно мучења, туку, траже да признам. У трновском затвору главни су били Шабан Бајро и Едо Годињак а у храсничком начелник Алађуз и управник Гагец Зијо. Командант је Фикрет Пљевљак. Копали смо ровове у Которцу а Тарчинци на Стојчевцу. Неки дан су у Которцу ухватили Миленка Ђорема и пребили га, све му поломили. Још не могу веровати да сам жив после свега и да сам са својима.

Туга, радост, сузе и смех, жалост и весеље, неверица и истина - све на једном месту и у исто време.

Тристо дана на положају

Скоро све што је потребно човеку, може да се нађе у овом градићу: од обуће, одеће, хране, пића до колача, који су прави домаћи а има их десетак врста. С том разликом што ову сластичарну не држи више Шиптар, који је нетрагом нестао пред сам рат.

Команданта Лаловића, кога смо покушали наћи не налазимо, опет је негде на терену у пословима везаним за бригаду, ратовање и овај крај. Али срећемо његове борце с прве линије. Никола Лаловић се из града вратио на дедовско огњиште. Првих месец дана рата је провео на Врацама, следи невесињско ратиште па Калиновик. Сада је на линији према Коњицу.

- После ове акције и ослобађања Рогоја, Трнова и даље, лакше се дише. На самом почетку рата нисмо били у завидној ситуацији. У свим околним местима победила је СДА, тако да смо се нашли у окружењу, па је почело исељавање и одласци. Сада се ти људи враћају. Кад је прошле године пао Рогој, било је страшно, пуно горе него у овој акцији заузимања тог превоја а и више нас је тада изгинуло. Па прошле године у септембру, кад упадоше зелени диверзанти око Миљевине и погодише зољом камион пун људи... Широк је ово простор и заиста треба пуно стрпљења, упорности и снаге да се одбрани све што је српско а увек постоји опасност од убацивања диверзантских група, тако да нас то тера на будност и опрез.

У ослобођеном Трнову

Николин рођак, Славко Лаловић је смирени бркајлија који је од 365 дана прве године рата, више од тристо провео у рову.

- Не питај ме како, ишло се. А како: "Будеш двадесет дана на положају, дођеш кући, окупаш се, пресвучеш и одмах назад. Сада је пуно лакше, има нас више а и муслимани су ваљда видели да немају шта тражити овде, тако да све што засад раде је - провоцирање. Али ипак, линија се држи чврсто и одговорно, јер познајући их - никада им се више не може веровати. А све ово што смо одрадили је за похвалу, јер овај крај је познат по људима који поседују основне особине српског борца - чојство и јунаштво. И не треба заборавити споменути борце из Гатачког батаљона, који су нам сво ово време помагали и делили с нама добро и зло."

Витомир Регоје је такође припадник ове бригаде. Из Доброг Поља је и учесник битака за Рогој, Трново, Калиновик...

- Да генерал Младић не поведе војску и не одради ово, ми никада не би били мирни од ових муслимана. Ђаво им није дао мира, стално су нападали, слали диверзанте. Последњи пут су дошли до Доброг Поља, попалили наше куће а том приликом је погинуло седам Гачана. Нас осам ипак смо успели одбранити село Регоје. Наравно, у почетку је било грешака у самој организацији али рат је па ваљда и тога мора бити. Кад сам у овој нашој великој офанзиви видио како ови "опасни" муслимани беже, дошло ми срце оволико. Нису се зауставили до Малог Поља.

Богатство и срећа

Опет срећемо Гојка Лаловића, био је у МУП-у, у посети размењеним заробљеницима. Његов позив на кафу нисмо одбили. У домаћинској кући одмах се на столу нашло свега: од познатог калиновачког кајмака и меса до кафе и ракије. А њих седморо живи у једнособном стану, од тога троје деце. А сви сретни. И душа пуна.

- Није ово ништа, кроз моју кућу дневно прође десетак људи, стално је тако. А Богу хвала, на селу свега - поврћа, воћа, стоке, ракија се пече, тако да није потребно издвајати велика средства за куповину. Човек је одувек био оно што неки крај чини богатим. Погледај београдске улице, нигде нећеш наћи оволико осмеха и среће на људским лицима, иако је овде рат. Чудно, али је тако.

Испраћају нас као најрођеније, с отвореним позивом за поновни долазак и жељом да се нађемо у миру. Утисак је - здрави људи, здрави односи. Нова и здрава Република.

Назад преко Рогоја, путем изрованим од граната, опет кроз Трново. Око три месеца је протекло од ослобођења градића кроз који смо пролазили у време почетних операција, када је повратак живота у ово место изгледао немогућ. Сад, потпуно другачији изглед. Чак ни порушени домови не кваре ту слику - слику напретка и живота. □

Горан МАУНАГА

ОЗРЕН УЛАЗИ У ДРУГУ РАТНУ ГОДИНУ

Чувари косовског завештања

Пробијањем коридора Теслић-Бочиње, Озрен је добио други излаз у свет. Годину и по дана једина комуникација за 70.000 становника ове питоме планине ишла је преко Добоја, и то у распону од три километра, између Свјетличе и Матузића, где су се налазиле формације тзв. Армије БиХ. Ово уско грло, узани пролаз био је стална мета муслиманских напада па су велики терет одбране озренског коридора поднели мештани Придјела и Липца, скупа са припадницима озренских лаких бригада.

Крајем лета припадници ВРС су успели да из правца Теслића кроз Новошехерску котлину пробију тзв. јужни коридор, изграде понтонски мост и тако Озрену обезбеде други, резервни пут ка унутрашњости Републике Српске.

Нема исељавања

Од тада се на Озрену лакше дише. Сазнање да Озрен више није у обручу осоколило је ове храбре браниоце и дало нове подстицаје за нормалнији живот. Спаковане торбе код неких колебљивих Озренаца су распаковане и више нема прича о организованом исељавању.

- Имали смо доста проблема да политички врх Републике Српске убедимо да Озрен није само планина, него да је то питоми животни простор са седамдесетак села, неколико старих српских светиња и са 70.000 становника, укључујући и избегле из околних, окупираних градова - казује Тихомир Глигорић, председник Скупштине шест озренских општина. - Политички представници озренске области су отишли према Југославији и нису се враћали у базу. Ништа нису учинили да онима на вишим нивоима који одлучују о нашој судбини предоче право стање. Тек сада, када су неки београдски медији дошли на Озрен, почела је да продире права истина о нама - не крије господин Глигорић. Он је један од вођа у које озренски народ и Војска имају поверење.

Милић од Мачве, знаменити сликар, један је од оних храбрих људи који је смогао снаге и храбрости да дође на ове просторе. Почетком овог месеца г. Милић од Мачве је са колегама Ненадом Станковићем, такође академским сликаром стигао на ову планину и њеним политичким и војним структурама понудио помоћ и грб Озрена. Грб са неизбежним манастиром, луком, рисом, мачем и јабуком, симболизује постојање српског живљења на овим просторима кроз векове. Темељи манастира, који је столећима био духовни центар подручја Усоре и Голи, ударени су пре 700 година, а трагови културе и живота сежу у још дубљу прошлост.

- Озрен су српски Термопили - каже Милић од Мачве, додајући како му се чини "да многи не увиђају нити препознају значај овог географског простора". - Овде, на овом месту води се рат против ислама, који ће сигурно, бити поражен, јер агресивност те религије не дозвољава коегзистенцију нити гарантује мир - гласно размишља овај познати сликар, поручујући браниоцима Озрена да буду још мало стрпљиви, јер ће се свет окренути против џихада.

На сву срећу, стрпљење, хране и храбрости на овом простору има довољно. Северни део јужног коридора поверен је припадницима Добојске, Осињске и деловима Маглајске бригаде. Јужни део тог коридора бране припадници Дервентске и Теслићке бригаде. За сада успешно. Заокружени и у тор сатерани непријатељ из Тешња и Маглаја покушао је у неколико наврата да пробије тзв. јужни коридор, да се споји са муслиманским снагама из Завидовића и Зенице, па тако Озрен поново стави у обруч. Али, захваљујући предострожности, будности и витештву бораца ВРС, до тога није дошло. Штавише, припадници Добојске и Теслићке бригаде су у једном контра-нападу успели да овладају котама Кључ, Борик и Церова Раван и на тај начин стекну предност на овом делу ратишта. Јужни коридор према Озрену је сигурно и довољно широк да га муслимански бојовници не могу угрожавати ни гранатама.

• Спаковне торбе код неких колебљивих Озренаца су распаковане и више нема прича о организованом исељавању • Овде су корени српства толико дубоки да их ни НАТО-пакт не може затрти, овде је култура толико јака да се ничим не може избрисати • Инжињерци, поштари и електричари су већ на терену и раде на повезивању Озрена са остатком света

Борци Ударног батаљона из Возуће

Командант је на терену

Чини се да је управо пробијање овог коридора разбило све илузије Делићеве булументе о спајању зеничког са тузланским базеном, преко Добоја, чиме би овај чисто српски простор од 1.500 квадратних километара био заувек изгубљен, а територијални интегритет и стабилност одбране Републике Српске били апсолутно пољуљани.

Мајор Милован Станковић, командант Озрена, који је у старту стекао поверење горштака и војника, стално је у покрету, настојећи да на најбољи начин постави и учврсти одбрану фронта дугог целих 270 километара. Новим организационим променама у озренским бригадама, које су у току, постиће се максимална рационалност и успешност одбране овог простора, за кога је до сада погинуло, или рањено, близу хиљаду најбољих озренских синова.

- Нема силе која ће нас покренути са Озрена - категоричан је Бранко Софренић из Бољанића. Овде је много крв пала, овде су корени српства толико дубоки да их ни НАТО-пакт не може затрти, овде је култура толико јака да се ничим не може избрисати. Примера ради, најмлађа икона у озренском манастиру "Свети Никола" старија је од најстаријег културног споменика у САД. И ко то нама да прича о демократији? Нама који смо вековима своји на своме!

Грађевинске машине под "командом" инжињера Васкрсије Петковића без прекида рада на пробијању будуће озренске магистрале од Добоја до Стога, у дужини од 52 километра. Када ова девет метара широка трака буде готова, скратиће путовање од Возуће до Добоја за четири сата! До сада је пробијено и насуто 12 километара пута, од Преслице до Околишта, а потом левим краком спојено са српском општином Маглај смештеном у Јабланици. Путовње од Маглаја до Добоја више није тегобно ни дуготрајно. Слично ће бити и када снажне машине, пробију јужни део Гостиља, "поравнају" Поцјетово и стигну до реке Криваје. Возућа ће тада чвршће бити спојена са Републиком Српском.

Упоредо са грађевинцима, пуном паром на теренима Озрена раде радници добојске Поште и Електродистрибуције. Највећи део озренских насеља је електрифициран, па су сијалице поново осветлиле планину, док поштари покушавају да телефонски увежу Добој са Возућом, Лозном и другим деловима Озрена. Тако се постепено, али сигурно стварају услови да народ не напушта огњишта, да остане на овим старим српским просторима и да се бори.

- Војнички не можемо бити поражени - једнодушно је мишљење браниоца Озрена. Младен Савић, командир чете у Завидовићкој бригади са поносом истиче: "Ми смо овде у правом и то двоструком смислу скоро две године заточеници. Заточеници косовског завештања и идеје о заједничкој српској држави. У том смислу мислим да би помоћ Срба преко Дрине морала бити значајнија.

Са огревом ове зиме неће бити проблема. Дрво је надохват руке, а нађе се и нешто "регулара" за моторне пиле. Страх од зиме је умногоме одагнан и уколико се замени дотрајала обућа и опрема војни обвезници ће, у већ припремљеним земуницама и рововима, спокојно чекати пролеће. □

Ненад ЦВЈЕТКОВИЋ ОЗРЕНАЦ

ОЗРЕН СКУПО НАПЛАЋУЈЕ МУСЛИМАНСКЕ ДИВЕРЗАНТСКЕ НАПАДЕ

Лекције за лоше ученике

Док се текст претаче на папир, са обронака Озрена, из Придјела се чује ехо окршаја у коме Жабац, Раденко, Шиша и другови дају још једну лекцију муслиманским оружаним снагама и уче их како се воли, брани и чува Озрен, који је био и остаће вечно српски

Данима и ноћима, и тако пуну годину и по Озренци бране свој комад земље, свој комад неба и своју Републику Српску супротстављајући се силама зла, фанатицима и белосветским псима рата, износећи увек победу. Са генима прекаљених ратника, који од манастира Возућице кренуше и на крваво косовско разбојиште, поносни Озренци нису узмакли ни у једном тешком боју. Плећима мушким и срцем хајдучким, закрилили су ову љепотицу, којом је као ехо крвавих бојева, одлегала весела песма мајки и сестара Озренских, које су знале да скрију тугу и овако шаљу поруке својим витезовима, браниоцима и јунацима.

Рекама Спречом и Босном, којима иде линија додира воде се даноноћни жестоки окршаји. Насеља у долини реке Босне осуђена су на стални опрез, јер када не падају гранате онда су ту негде непријатељски диверзанти, острашћени Алахови посленици, који крвнички кидишу на све што је православно. Тако је на сваком педљу ове див-планине, исписано на прегршт херојских подвига, "за далека нека покољења". У њима нису јунаци типа Рамба већ обични мештани до јуче мајстори, железничари, земљорадници, учитељи. Њих срећемо одмах на улазу у Озрен, широком око километар, у Придјелу или Липцу. Ту на најужем пролазу између муслиманских формација из Грачанице и Тешња, воде се ноћима и данима крвави бојеви, а прича о јучерашњем јунаштву већ је данас проткана новим подвизима.

Тако је недавно заустављен у Придјелу јак напад две чете којима је циљ био формирање коридора преко српске земље између Тешња и Грачанице, а ево већ данас можемо говорити о новом подвигу чете из Придјела, која је са својим командиром Раденком Марићем, ликвидирала диверзантско-терористичку групу, пресрећући је на реци Босни. Иза муслиманских терориста остала су четири фанатика, која су свој сулуди покушај да уђу на Озрен платили главама. Храбри Озренци су терористе извукли до команде, а потери која је кренула за телима муслиманских ратника, спремили су врућ дочек, да им не падне на памет да опет крену на Придјел. Они који су успели да извуку живу главу сигурно неће покушати више да кидишу на ове положаје, јер добро знају како им је било.

Док се текст претаче на папир, са обронака Озрена из Придјела се чује ехо окршаја у коме Жабац, Раденко, Шиша и другови дају још једну лекцију муслиманским оружаним снагама и уче их како се воли, брани и чува Озрен, који је био и остаће вечно српски. Можда се тамо већ сада исписује нови лист у славној српској историји на овим просторима. □

Зоран ГРГУРЕВИЋ

"ВУКОВИ СА ДРИНЕ"

Момци за незаборав

Нагледали су се ови момци лешева српске нејачи на којим су били трагови масакра: одсечене уши, носеви, извађене очи, избијени зуби, ломљене руке, ноге и ребра или (за не поверовати) печени на ражњу. Слике које су, на жалост, наша стварност

Момци Одреда специјалних снага не воле причати о појединачним јунаштвима, не, јер како кажу, појединац то чини у склопу јединице и као појединац мало шта може да уради.

У овом рату ови момци су извојевали многе победе над љутим и крволочним непријатељем који је, многим од њих, палио све оно што су мукотрпним радом за дуги низ година које су проживели у миру. Неки су били те несреће да буду заробљеници у њиховим казаматима и да доживе и виде све оно што ни у једном филму страве и ужаса нису могли видети.

Капетан "легенда"

Свакако да бих прво требали поменути капетана Легенду, легенду и понос одреда. Ни сам се не сећа када је и зашто добио име Легенда, једино се сећа да је то било за време крвавих борби са усташама око Вуковара, испод мутног и кишовитог барањског неба. "Пуно лепих тренутака није било у целом овом рату", каже капетан, "а ружних и превише." Али, ако би морао издвојити шта му је најтеже, онда је то, сигурно, тренутак када мора гледати рањеног друга како умире. Држи га за руку и осећа како из њега снага напросто истиче, одлази, а он је немоћан да било шта учини. Једино му преостаје да слуша последњу поруку умирућег друга упућену породици, мајци, супрузи или деци. То су тренуци који се никад не заборављају.

Седамнаестогодишњи командир у чети Север - Мрга, пошао је у рат а није морао. Више од годину дана Мрга се бори за слободу свог народа и отаџбине. Нема акције у којој није био, почев од Зворника па до сарајевских планина. А о каквом се борцу ради најбоље говоре његова дела.

У једној од најтежих акција на Хојти, двојици рањених другова спасио је живот. Кроз праву кишу непријатељских куршума, младић се пробио и сачувао другове од сигурне смрти.

Много је зла видео и доживео овај младић, али то га није сломило, већ, напротив, очврснуло његово младо тело и вољу за борбом и опстанком.

Један борац који рече да се зове Вељко и да је то довољно, извукао се из Живиница и поред многих рана има и једну рану више:

- Родитељи су ми остали у Живиницама. Отац ми је стар човек али зликовце није спречило да га туку када су сазнали да сам прешао на српску страну. На сву срећу, колико сам дознао, жив је и нада се да ћемо се видети.

Вељко сматра да је поступио правилно када је побегао из Живиница и прикључио се Војсци Републике Српске. Налази се у тенковској чети, са тенкистима с којим нема шале. Они су спремни да у свако доба покрену машине које непријатељима доносе страх и смрт, а Вељку и осталим борцима славу и победе. Борцима је некако лакше када виде и чују тенкове, даје им полет и морал а то много значи.

Радослав Секулић, младић од двадесет и једну годину, досељеник из Новог Травника, још је био на одслужењу војног рока у бившој ЈНА, кад га је ратни вихор захватио на подручју Хрватске где се нагледао страхота и гнусних радњи Туђманових бојовника. По доласку у Зворник пријављује се у чету "Вукови са Дрине" где се и данас бори. Учествовао је у свим акцијама које је ова јединица имала.

- Муслиманима бих поручио да се уразуме и прихвате оно што им нудимо. У противном остаће и без оно мало Босне што им је остало. Нећемо и не смијемо дозволити да нас поново кољу и злостављају. Ми смо народна војска Републике Српске и ово може бити муслиманско само ако сви изгинемо, другачије никако.

Такав филм још није снимљен

И шта рећи на крају. Постоји ли уопште крај кад је реч о момцима из Подрињског одреда специјалних снага.

И као новинар и као борац, прошао сам многа ратишта и видео све гадости овог прљавог рата. Такве сцене нисам могао видети у филмовима Вељка Булајића, "Козара", "Неретва", "Сутјеска". То се могло видети само на овим нашим просторима, на просторима којим су пролазили и борци ове јединице. Нагледали су се ови момци лешева српске нејачи на којим су били трагови масакра: одсечене уши, носеви, извађене очи, избијени зуби, ломљене руке, ноге и ребра или (за не поверовати) печени на ражњу. Слике које су, на жалост, наша стварност.

Неки од ових младића су право из школских клупа отишли у војску.

- Две године како носим пушку. Све што сам учио у школи заборавио сам и сада једино знам пуцати - каже кроз смех један голобради борац.

Остаје нам само да момцима овог одреда пожелим пуно среће на бојном пољу и да више времена проводе са зворничким девојкама а мање са пушком у рову. □

Текст и снимак: Рајко САРИЋ

Момци који не знају за страх

ПОДСЕЋАЊЕ НА ХЕРОЈЕ

Крајишници за легенду

Почетком марта ове године у селу Бабићима водила се једна од најжешћих битака између припадника Војске Републике Српске и муслиманских фанатика. Невелики Бабићи, смештени подно Удрча, били су међу јачим утврђењима озлоглашене Церске. Ратници Насера Орића из ове некадашње месне заједнице, општине Власеница начинили су много зла српском народу и претили да затру сва српска огњишта на овом подручју.

Малобројним борцима из Власенице, Милића и Шековића током зиме стигли су у помоћ борци из Крајине, међу њима и припадници батаљона "Војвода Мишић" из Дервенте. Управо они су, 7. марта, запосели линију у Бабићима. Само два дана касније, 9. марта у цик зоре, изузетно јаке муслиманске снаге насрнуле су на Дервенћане.

- Запуцало је негде после шест сати ујутро. Грмело је са свих страна. Били смо у некој врсти полуокружења, али смо врло брзо консолидовали редове. Међутим, муслимана је било толико много, да смо се сви бојали само да нам муниције не нестане. Први је од наших бораца настрадао Мурсад Мујачић. Њега је на стражарском месту погодио снајпер. Ја сам био иза неког стабла и гађао сам из ручног бацача, али након три сата борбе покосио ме непријатељски рафал по обема ногама - говори један од припадника батаљона из Дервенте Јарослав Шикарчлук.

Борба је трајала пуних пет-шест сати. Малобројним Дервенћанима стигла је помоћ, муслимани су потучени до ногу. Међутим, губици на нашој страни били су изузетно велики: четрнаест бораца је погинуло, а петнаест је теже или лакше рањено.

- Били смо решили да сви изгинемо, а да се не повлачимо ни једног метра. Знали смо да, ако пукне наша одбрана, прети катастрофа борцима из других јединица...

Захваљујући херојској одбрани Крајишника, линије наше одбране остале су непомерене, а муслимански војници су, након Бабића, претрпели

пораз за поразом и панично бежали ка Сребреници.

Породице погинулих Дервенћана пре неколико дана посетиле су Бабиће. Желеле су да се на лицу места увере у каквим су се условима борили њихови најдражи и да на местима погибије запале свеће и положе букете цвећа. Иако је дан био тмуран, иако је ваљало пешачити добрих петшест километара по правим козјим стазама, иако је претила, истина минимална опасност од заосталих мина, четрдесетак мушкараца, жена и деце, није одустало. Стигли су до попаљених и сравњених Бабића.

- У некој будућој историји, која ће се сигурно писати, допринос бораца из Крајине, па тако и Дервенћана, имаће изузетно значајно место у ослобађању подручја Бирча и Подриња. Како су се ови борци борили - то може да буде само пример истинског хероизма. Српски народ овог краја им то никада не може заборавити - рекао је старешина Бошко Шаргић из Милићко-власеничке бригаде, која је била домаћин породицама настрадалих бораца.

Крајишници из Дервенте погинули су у Бабићима, али су ушли у легенду борбе српског народа... □

Вук КОВАЧЕВИЋ

САРАЈЕВСКИ ДАНИ ПОЕЗИЈЕ

Сарајевски дани поезије, традиционални већ 37. годину, имали су своју ратну премијеру на Палама (завршила првих дана новембра), уз учешће преко четрдесет најпознатијих српских песника међу којима су били: Иван В. Лалић, Брана Петровић, Даринка Јеврић, Рајко Петров Ного, Гојко Ђого, Ђорђо Сладоје, Милан Ненадић... Своју поезију је говорио и председник РС др Радован Караџић.

Манифестација је почела на Палама тросатним песничким маратоном да би наставила по сарајевским општинама: Илиџа, Илијаш, Вогошћа, Грбавица и Трново, као и у Фочи. "Сарајевски дани поезије" су имали финале у Власеници и Милићима, где је песнички скуп и затворен.

Овом приликом је основано Удружење књижевника Републике Српске. За председника је изабран проф. Никола Кољевић, потпредседник РС, а за секретара мр Ранко Поповић. □

Подвиг Вељка Благојевића, алпинисте из Добоја

• Елбрус је освојен
• Ништа нисам осећао већ сам само размишљао о томе како да пободем заставу и вратим се
• Леденим кладивом сам приковао српску тробојку и оставио је да је виде неки нови алпинисти

Од трећег октобра ове године на западном Елбрусу, највишем врху Кавказа, вијори се застава Републике Српске. Истакао ју је тридесетогодишњи алпиниста из Добоја Вељко Благојевић, припадник Војске Републике Српске, који је учествовао у експедицији "Кавказ 93". Треба ли рећи да је кота од 5.642 метра без сумње највиша где је до сада постављена српска тробојка, јер на те висине се испињу само ретки алпинисти, а Благојевић је једини алпиниста из Републике Српске коме је то пошло за руком. Подвиг је тим већи када се зна да је то учинио сам и то по зимским условима какви сада владају на Кавказу.

- Замишљено је да експедиција буде југословенска, али сви остали чланови су имали проблема са украјинским властима у Кијеву због неисправних путних докумената - објашњава Благојевић. Они су морали да се врате, а ја сам са руским домаћинима наставио пут до подножја Кавказа возом, кроз бескрајне равнице. Стигао сам 27. септембра ујутро у главни град Кабардино-Балкарске Републике, некадашње руске области, Наљчик, што у преводу значи - потковица. У том облику је изграђен овај изузетно лепи град.

Ту је био веома топло дочекан и смештен у кућу гостољубиве породице Остријакин, Клаудије и Јура. Одморио се, купио неопходне ситнице и кренуо до Трескола где се налази база на висини од 2.300 метара. Вежбао је на сухој стени пењање и утврдио да је спреман за искушења која су га тек очекивала. А она су била бројна.

Волођино упозорење

- Време је било лоше, жичара није радила па сам највећи део пута од 3.800 метара, превалио пешице - каже Благојевић. - Претходно сам заноћио у биваку Гара-Баши, где сам затекао пет Московљана међу којима је био и Волођа, искусни алпиниста који је освајао и врхове Хималаја. Он ми је рекао да је права лудост сада се пењати на Елбрус по оваквом времену, а поготово сам. А Елбрус је специфичан због необично влажног ваздуха и тежак је за аклиматизацију. Ту његову специфичност осетио сам рано, већ на 3.800 метара, а то је појава висинске болести и губитак апетита, тим пре што се већ пуне две године не пењем.

- Међутим, тада нисам губио снагу, и 2. октобра сам се попео на бивак "Пијут 11" где сам намеравао да заноћим - наставља Благојевић. Био сам веома разочаран, јер бивак је био затворен тако да ми није преостало ништа друго него да продужим са пењањем до 4.800 метара високог платоа Скала Пастухова. Неплански сам за један дан прешао хиљаду метара висинске разлике, што се почело одражавати на мене. Осећао сам страховит умор, жеђ, а пошто ми је понестало воде скупио сам у лимену боцу снег који сам топио уз своје тело под врећом за спавање. Разапео сам шатор и покушао да заспим на температури од минус 22 степена. Али, није ишло. Око поноћи сам одлучио да наставим са пењањем. Плашио сам се да сутрадан то нећу моћи учинити, јер сам малаксавао. Уз велике напоре савладао сам последњи део пута. Задњим атомима снаге ујутро у девет сати, 3. октобра, био сам на самом врху и од умора сам пао у снег. Ништа нисам осећао већ сам само размишљао о томе како да пободем заставу и вратим се. Леденим кладивом сам приковао српску тробојку и оставио је да је виде неки нови алпинисти. Глава и очни капци су ме болели, једва сам се кретао и силазак до базе у Соколу ми је био готово исто тако тежак као и успон.

"Чегенски водопади" у част госта из Републике Српске

- Пријатељи Балкарци су ми честитали и веселили се заједно са мном, а навече су ми приредили веома пријатно изненађење. У моју част фолклорни ансамбл "чегенски водопади" из града Чегена, који се ту затекао, извео је кавкаске плесове, а на вечери сам за столом седио на почасном месту са домаћином. Питали су ме како је у Југославији мислећи да је тамо рат. Објасио сам им да у Југославију могу да дођу када хоће, јер је у њој мир, а у западним српским земљама се воде борбе. Разумели су, јер и недалеко од њих, на петнаестак километара ваздушне линије води се рат. Отуда је овде све мање туриста и алпиниста, па сам можда и због тога био у центру пажње. Пријатељи Балкарци су пили у моје здравље са жељом да се опет видимо у Чегену, или у Југославији. Тако сам се са њима растао.

Вељко Благојевић је остварио уистину огроман успех и зато што је као први алпиниста из Републике Српске пробио блокаду. Трећи октобар ове године биће посебно урезан у његово памћење, премда не може заборавити ниједно освајање врха, од Мон Блана до Елбруса у својој десетогодишњој алпинистичкој каријери.

Сада је Вељко Благојевић поново у својој јединици на редовним задацима, али кује нове планове. Намерава да наредне године крене у освајање Килиманџара или Памира.

Наравно, ако то услови и прилике дозволе. □

Слободан ПУХАЛО

ИЗБЕГЛИЦЕ ИЗ ТЕШЊА НА СЛОБОДИ

Дан када су и сузе пресахле

На питање да ли је тешањска тврђава окићена српским главама и да ли су на чаршији те исте главе прије набијања на колац шутали муслимански фанатици, часне старине само махну потврдно главом и уздахну. Кажу да су сви поодавно изгубили сан, да су месециманоћивали ван кућа кријући се од помахниталих фанатика, који су при сваком одласку и доласку са линија пуцали по српским кућама, бацали бомбе, а оне на које су наилазили подвргавали невиђеној тортури

Широм отворених очију у којима се као у зденцу одсликавају све претрпљене патње, Срби из тамно-вилајетског Тешња ових дана октобра и новембра господње 1993. године, упијају лепоте слободе, само њима знане по мери и времену, по радости и надању. У холу добојског хотела "Босна" који носи као реликт прошлости овај ружни назив, избегличка радост се тихо стапа са причама о претрпелим патњама, страховима и мукама. Између две девојчице стоји неотпакована чоколада, којом су рођаци покушали да им одагнају ружне мисли, а тешка, чворната сељачка рука подрхтава приносећи чашу мученице, коју су у канистеру носили, и колону кријепили, у бегу из тешањског пакла.

Уздах и неверица да су спашени, најсликовитије говоре о патњама српских срећника, који су измакли муџахединским сабљама и најстрашнијим мучењима примењиваним у Алахово име, над недужним цивилима, који имаху несрећу да им се кућа нађе на муслиманским просторима.

На питање да ли је тешањска тврђава окићена српским главама и да ли су на чаршији те исте главе прије набијања на колац шутали муслимански фанатици, часне старине само махну потврдно главом и уздахну. Кажу да су сви поодавно изгубили сан, да су месецима ноћивали ван кућа кријући се од помахниталих фанатика, који су при сваком одласку и доласку са линија пуцали по српским кућама, бацали бомбе, а оне на које су наилазили подвргавали невиђеној тортури. Тако су двоје стараца од око 70 година присиљавали да полно опште, терајући их голе кроз Тешањ и ударајући канџијом. И људи и свиње су у овом тамном вилајету имали исти третман, а сваки муслимански лудак је имао право опљачкати, заклати, силовати без последица по себе и одговорности било коме.

Нико од придошлица, којих је било неколико десетина, ни једног часа не жали за имањем, кућом, имовином. Сви су безгранично сретни што су живи и међу својима. Цену слободе, ови људи више од иког кога сам срео у овом рату, знају, и ћутањем је са срећом новог рађања доживљавају у тишини. Хоће ли злочинци са друге стране линије бити икада заслужно кажњени? Морали би, бар због оних стараца и девојчица које не смеју дотаћи чоколаду, јер ни на хлеб нису имали право, код дојучерашњих подмуклих комшија, муслимана из Тешња. □

З. ГРГУРЕВИЋ

У КУПРЕСУ СЕ НЕ МИРЕ СА ИНФОРМАТИВНОМ БЛОКАДОМ

Истином у етер

• Након краће паузе наставио са радом Радио-Купрес, а управо је у припреми лист "Међаш" - гласило Купрешке бригаде

И поред својеврсне информативне блокаде, у којој се ево већ 20. месец налази становништво на просторима Купрешке висоравни, посленици писане речи у Купресу с овим се никако не мире. Седмог априла ове године, на годишњицу ослобођења, почео је на ултракратким таласима на фреквенцији 94.3 мегахерца са емитовањем програма Радио-Купрес. Почетне "порођајне муке", својствене сваком, па тако и овом послу, на тренутак су проузроковале краћи застој у емитовању програма. Међутим, отклањањем техничких недостатака, кадровским јачањем редакције и пресељењем у адекватне просторије, уз нормализовано снабдевање струјом, усталио се и програм. Сваког дана од 14 до 20 часова борци и становништво Купрешке висоравни у прилици су да се упознају како са вестима у земљи и свету, тако и са оним локалног карактера. "Са прве линије", "Гост Радио-Купреса", "Омладински радио", "Други пишу", "Савети лекара" и "Емисија намењена верницима" само су неке од емисија редакције на чијем челу је Цвијетин Добрић, главни и одговорни уредник, а коју још чине: Стеван Стојичић, Митар Ждеро, Младен Спасојевић, Лука Зубић и Драго Марић. Посао спикера сасвим солидно обављају ученице Средњошколског центра Биљана Крндија, Вера Кнежић и Јелена Зубић, док се о техничком делу посла брину: Симо Качар, Жељко Радуловић, Миленко Савичић и Драган Лујић. Помоћ бањолучког Р. Чајавеца у опреми, као и Радио-Бања Луке у музичком материјалу од непроцењивог је значаја. Лист "Међаш", гласило бригаде, излази једном месечно, а управо је у припреми 14. број, а поред главног и одговорног уредника капетана I кл. Мирка Марића редакцију углавном чине ангажовани у раду радија. Лист је већ добио свој препознатљиви имиџ, а баш као и радио третира како теме из војног, тако и оне из цивилног живота. На овај начин сасвим успешно се парира агресивним хрватским и муслиманским медијима, својеврсним "фабрикама лажи", које тежак пораз на бојном пољу настоје ублажити гебелсовском пр=опагандом. Међутим, Радио-Купрес и "Међаш" то им не дозвољавају. □

Младен СПАСОЈЕВИЋ

ОБЕЛЕЖЕНА ПРВА ГОДИШЊИЦА ДРИНСКОГ КОРПУСА

Година војничких подвига

Војници и старешине Дринског корпуса ВРС обележили су 30. октобра прву годишњицу постојања.

Честитајући празник команданту корпуса генерал-мајору Миленку Живановићу, командант Војске Републике Српске генерал-потпуковник Ратко Младић је, између осталог, истакао:

- Када смо пре годину дана донели одлуку о формирању овог корпуса, нисмо могли очекивати да ће за годину дана његови војници, у садејству са другим јединицама ВРС, успети да постигну овако значајне војничке подвиге. Међутим, никада, па ни у овом тренутку, не смемо заборавити жртве које су пале да бисмо ми данас имали слободно Подриње, Романију, Бирач... Морамо истрајати на нашем заједничком путу, а надам се да ће следећа годишњица Дринског корпуса бити обележена у слободи...

Реферишући својим командантима, старешине бригада и самосталних јединица у саставу Дринског корпуса, истакли су да је војничка ситуација доста повољна, али нема опуштања и лажног заваравања. Тим пре што муслимани очигледно не маре за политичке преговоре и уз честе провокације ће вероватно покушати и с озбиљнијим нападима.

Међу бројним гостима биле су и две жене у црнини - Јока Лазаревић, која је у овом рату изгубила три сина, и Цвијета Слијепчевић, којој су погинули супруг и три сина. □

В. К.

Рапорт генерала Живановића генералу Младићу

У ЗАЛУЖАНИМА КОД БАЊА ЛУКЕ

Имам сина за војника

- Волели би сви ми, рече на свечаности у Залужанима командант В и ПВО генерал-мајор Живомир Нинковић, да је ово прва генерација војника који ће, након тешког и сложеног рата, да положи заклетву у миру и у интересу мира. Но, таква времена ћемо вероватно почекати

Одвајкада је у Крајини овој, поносној и пркосној највећа радост била имати сина војника. Испраћале их мајке, у нека давна времена, сузама-брижницама јер је дете одлазило у тамо неке регименте за овог или оног цара и ћесара.

Али, најчешће, испраћале сузама радосницама. У бојеве оне за слободу, а таквих бојева на просторима овим никада није недостајало. Требало стати тирану за врат, душману пут затворити земљу одбранити од немани, нејач сачувати од звери. Па пушку младићи прихватали нежније него драгу на руку.

У Крајини овој и свим крајинама српским.

Од свега тога помало (а, ко зна, можда и повише) и на последњој свечаности у Залужанима код Бања Луке. На теренима и платоу на коме пета генерација припадника Ваздухопловства и противваздушне одбране Војске Републике Српске положи заклетву да ће часно, не жалећи и живот ако треба, бранити и одбранити слободу. На свим просторима Републике Српске јер су припадници ваздухопловства управо на свим тим просторима.

Стајали "плавци" поносно у строју, а на простору који је био мали да прими све који су дошли на овај свечани чин: мајке, очеве, сестре, браћа, другарице и другови... народ крајишки, да још једну младост поздрави у строју.

- Волели би сви ми, рече на свечаности у Залужанима командант В и ПВО генерал-мајор Живомир Нинковић, да је ово прва генерација војника који ће, након тешког и сложеног рата, да положи заклетву у миру и у интересу мира. Но, таква времена ћемо вероватно почекати. Међународне околности, околности у Европи, на Балкану, а посебно на просторима бивше Југославије, бивше БиХ не дају гаранцију да ће ова генерација моћи да живи у миру и извршава своје нормалне војничке задатке предвиђене у миру. Овај наметнути рат српском народу - који у својој историји никада рат није желео, али је увек у својој историји умео да га води и добије - мора да се води до краја и да се добије. А добиће га само онда ако будемо дубоко свесни тога, страховито издржљиви и упорни...

Сличне речи је рекао бањалучки господин Веселин Мијатовић, и председник Извршног савета Скупштине општине Бања Лука господин Рајко Касагић.

Саслушали млади војници речи поздрава, свештеници освештали заклетву, остали помало дрхтави потписи у књизи заклетве, заискриле сузе у очима мајки, заиграло срце... □

М. ПАНТОВИЋ

Ноћ је, у рову сам. Одједном буди ме хладан додир, погледам, нож ми под вратом а изнад мене кези се човек, ногом ми стао на прса и кроз зубе цеди: "Нашао сам те Чедо, сад ћу те...".

Покушавам да се отмем, а руке ми као одузете, зинем да викнем а глас никако да крене. ... Осећам распада се свет, кад одједном усташе нема, био је то само сан, а ја сав у хладном зноју. Иза мене у рову спава комшија Божо. Продрмам га: "Не спавај, Бог те твој, пробиће нам усташе линију."

"Какве усташе, шта те спопало, Си-мо стражари", промрмља човек, окрену се на другу страну и захрка. Ја наставих да стежем пушку и буљим у помрчину. Не види се ни прст пред оком, а она лога ми нешто чудно шушти, као да се нешто кроз њу креће", испричао ми је једном један Посавац. Каже имао је свој дневник у коме је записао своје црне слутње и кошмарне снове стражара.

- Лежао сам сакривен у међи кад су дошли на свега два и по метра, њих осамдевет, нисам могао најбоље видети. Кренули су према шикари. После два минута чуо сам њихову вику: "Држ'те га!" Из шуме су извели једног човека, препознао сам Николу Пиперчевића са којим сам цело лето заједно радио.

Чуо сам како га питају за оружје. Одговорио је да га нема. "Где су остали?", чула се дерњава. "Не знам", одговорио је човек. "Како не знаш мајку ти четничку!" Чуо се рафал а онда је завладала тишина.

Пут без повратка

Отишли су даље, прича Никола. Пантелић из Буквика који је преживео пад села и сахранио четрдесет седам својих комшија, мушкараца, жена, стараца, чак и једног инвалида кога су убили муслимани.

- Судбина око две хиљаде људи, жена и деце из српског села Буквик, осамнаест километара југозападно од Брчког, и даље је неизвесна - јавили су 15. септембра Српска новинска агенција и остала гласила Републике Српске. Буквик, са групом српских села која се на њега наслањају, више од четири месеца налазио се у тоталном окружењу. 11. септембра прошле године муслиманске хорде кренуле су у коначан обрачун са житељима овог села. Резултат је био следећи: лешеви, запаљено село и прогнаници које су после даноноћног лутања шумама, војници зла хватали и убијали или одводили у ропство. Никола Пантелић каже да је у Буквику остала само једна кућа незапаљена. У њој се налази њихов штаб.

Метка Секулић је живела са кћерком Гроздом и сином Спасојем који је био инвалид већ дванаест година.

КАД ОРУЖЈЕ ЗАЋУТИ И ПРОГОВОРЕ ИЗБЕГЛИЦЕ

Јесен тужних годишњица

- У Буквику је остала само једна српска кућа
- Усташе су становништво хватале, убијале или одводиле у ропство
- Пут за Вучиловац не води никуда
- Брчко је пуно избеглица из Какња, Вареша, Сарајева, Смолуће...

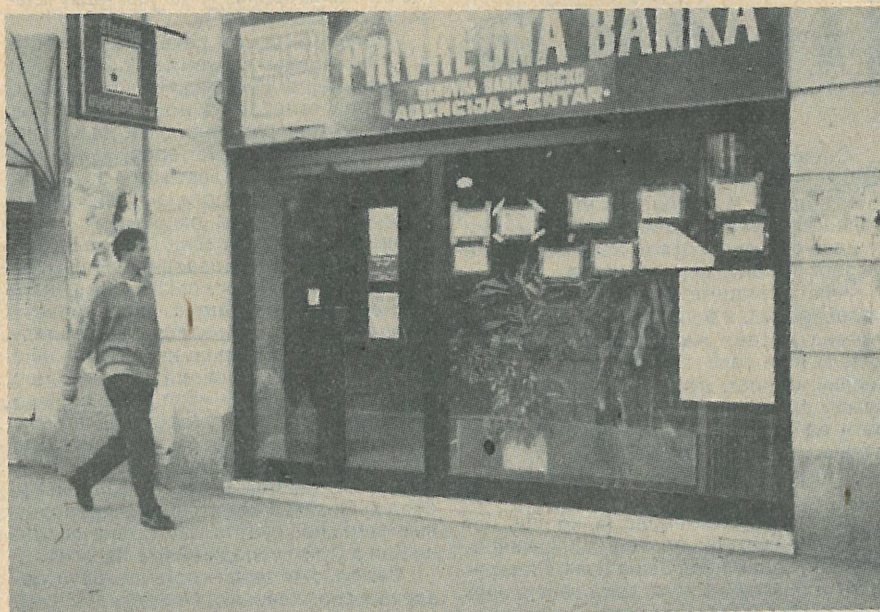
- Мој Пајо није хтео да бежимо од куће, али кад су сви кренули рекао је: "Мајко идемо, побиће нас све". Понели смо мало трања и кренули према Крстића потоку, тамо је било пуно света. Паника, ускомешаност, људи су газили једни друге, меци су фијукали изнад наших глава. Неки су хтели да се предају. Мој Спасоје је рекао: "Ја им жив у руке нећу."

- Кад су нас опколили - прича даље старица - Пају су почели првог малтретирати и тражити оружје. А он, сироче моје, био је инвалид, ноге су му се одавно почеле сушити, обе. Терају нас даље, туку, траже да држимо растојање и да не скидамо руке са потиљка. Окренем се да видим где је Пајо, а један од тих врагова ме удари пушком преко леђа да сам се једва одржала на ногама и рече: "Нећеш се курво морати више окретати". Пају одведоше до канала. Молио је за живот али ништа. Балија испали рафал и гурну га ногом у канал као живинче - заврши причу мајка.

Пакао Вучиловачког блата

На Посавину се спустила касна, кишна, магловита и хладна равничарска јесен. У јулу ове године српска војска је ушла у Липовац и Српску Брку, прва српска згаришта код Брчког. Милан Ђокић из Липовца прича:

- Отишао сам први пут након седамнаест месеци до куће. Знао сам шта ћу затећи, али опет. Заболели су ме оголели и чађави зидови и покорољена земља, стисло до суза. А около нигде ничега нема. У септембру су Буквичани обележили тужну годишњицу, дан егзодуса без наде, без повратка. Један пролазник крајинском цестом причао ми је да је видео једну жену са завежљајем у руци како стоји код табле са натписом Вучиловац. А пут никуда не води. Сад ће година дана како се у Вучиловац не може.

Брчко данас: Како заборавити порушене домове и заобиђи подсећања на најближе

Фото: О. РАДОШЕВИЋ

- Био је 12. децембар прошле године - прича Живан Маргетић из Вучиловаца - а време ружно као да небо плаче, ровови пуни воде. Напад је почео рано већ у првим јутарњим часовима. Цела та јесен била је паклена. Пале су Видовице, усташе су ушле у Копанице. Засипали су нас гранатама и нападали тенковима сваки дан. Нешто ми тог јутра није мирисало на добро, нека слутња, шта ли. Кажем комшији Миленку Мајсторовићу, заједно смо били у рову, "пробиће линију", а он се насмеја: "Човече нама нико ништа не може". Свеједно мучила ме, мучила та слутња. Страх.

- Кроз пакао присавског вучиловачког блата у паници, посрћући, бежало је око 1800 људи. Како смо чули да је линија пукла? Чули су се гласови, комешање. "Бежи", неко је викнуо. Потом: "Пробили су, иду". У трену не верујеш али маса те повуче.

Стево Горановић, Србин из Доње Дубице, био је са друге стране српских ровова када је Вучиловац пао. Нас су послали да покупимо стоку и сахранимо мртве. На савском насипу било је шест лешева. Један усташа је шутнуо тело убијеног ногом и рекао: "Бацај то ђубре у Саву". Сахранили смо тела али верујем да је било и оних који су завршили у реци. Попалили су село, минирали цркву, било ми је као да поново пале моју Дубицу.

333 дана без куће

Брчко је пуно избеглица. Дошли су одсвакуд: Вареш, Какањ, Зеница, Сарајево, Смолућа, ту су и Вучиловљани, Буквичани, Копачани, Горичани. Имају своје клубове или месне заједнице, како их још називају. Праве неке евиденције, кога има, кога нема, окупљају се да обнове сећања, размене информације. Ко је дошао са размене, кога је тамо видео? Омотавају се сећањима на завичај.

- Какво је то село било наша Смолућа! Како смо се бранили. Ми у котлини, горе брда а на брдима они. Туку, брате, а ми певамо. На Балкану се заокружује нова српска држава, најмлађа. Има химну и обележје, важне датуме, годишњице. А негде друге, неки други људи броје неке своје дане. Данас је тачно 333 дана како немам кућу. Тада сам отишао, сада ће година дана.

У Брчком је много таквих људи који рачунају своје време и после изласка, за живота, после живота, и чекају. Један отац чека да му се из заробљеништва врати кћерка, а она - кажу сведоци, силована, заклана и закопана лежи у родном селу, има томе више од године.

- Одакле ти старино снага да издржиш ове хладне ноћи у рову, шездесета ти је? - питам борца, Обудовљанина.

- Како одакле?! Ето ми куће, нема двеста метара, нећу ваљда пустити да усташе до ње дођу, да ми је запале, побију ми децу. Видиш ту тугу, те избеглице. Повија се ова земља под људском патњом, дете, било је још ратова, али оваквог јада - никада. □

Радмила ЖИГИЋ

ЗАПИС О ЧЕТРНАЕСТОГОДИШЊЕМ СПОМЕНКУ ГОСТИЋУ

Озренски соко

Некако баш ових дана прошле године репортерска екипа српског Радио-Добоја боравила је на ратишту код Маглаја. Тада смо испричали причу о дечаку, четрнаестогодишњаку Споменку (Стојана) Гостићу који је оставши без игде икога наставио живети са војницима, са њима делио зло и добро. Недуго затим ТВ екипа из Новог Сада снимила је кратку репортажу о овом малишану (која је побудила велики интерес јавности) и пошто је емитована на сателитском каналу, понукала бројне богате Србе да се понуде да усвоје Споменка.

Одлазак у Париз месецима одлагао, до кобног дана и смртоносне гранате. Телефон данима упорно звони. Нико нема снаге да његовом несуђеном поочиму Предрагу из Париза каже истину...

Светла Париза

Београђанин Предраг Симикић из Париза, у коме живи преко двадесет година, био је најупорнији, па се одмах по емитовању записа, упутио право на Озрен и пронашао Споменка. Предраг је донио пуно поклона и сва документа потребна да га усвоји и одведе са собом у Париз. Светла Париза, нису била изазов за Споменка који се на инсистирање старешина, комшија и новинара, да иде у Париз, топло захвалио на понуди и обећао да ће у Француску отпутовати оног дана кад његов Озрен буде безбедан, а Република Српска држава равноправна са другим у свету.

Остао је Споменко у свом Горњем Улишњаку са српским борцима, а Парижанин Предраг је наставио са молбама, писмима и телефонским позивима новинарима да утичемо на Споменка да се одлучи и пође у Париз. Све је остало без успеха, јер овај сићушни дечак је био истрајан у одлуци да остане и чува гробове својих родитеља, деде и баке. И старешине и војници чували су Споменка, који је упорно ишао на линије нудећи своју помоћ, разносио воду и храну и јединим благом које је имао, коњчетом и колима чинио праве подвиге, провлачећи се линијама додира, извлачећи топове и разносећи храну.

Споменков последњи дан

Боравећи недавно на просторима Јабланице, Улишњака, Равне Фрушце и маглајског фронта згранула нас је вест да је млади српски јунак изгубио живот 20. марта 1993. године од муслиманске гранате, која му је раније побила и све најмилије, родитеље, баку и деду. Нешто смо већ били начули, али просто нисмо могли веровати и одлагали смо сусрете са горком истином Споменкове погибије, јер нам је овај дечак свима прирастао за срце.

Запис о Споменку Гостићу, дечаку рођеном у Горњем Улишњаку 15. августа 1978. године запис је о српском Бошку Бухи, коме су борци били све, и мајка и браћа, једном речју породица. Некада, кад рат прође, када дође слобода, нека овај запис о Споменку, малом јунаку рата, послужи за сећање на њега, а онима који буду одлучивали о знамењима, називима улица, школа или дечијих литерарних награда треба наговестити да не забораве име овог малог лепог анђела, ког душмани не поштедише као ни његове најближе. Насупрот многим одраслим и способним за борбу који побегоше, стоји лик његов. Телефон из Париза и даље звони, а још нико се није усудио да господину Предрагу Симикићу каже истину о судбини малог Споменка. □

Зоран ГРГУРЕВИЋ

Привид мира крај мусНа измаку су октобарски јесењи дани године 1993. када смо били у посети српским борцима који поносно стоје и бране западну границу Републике Српске, у кањону реке Уне. Киша је сипила, онако из магле. Помало досадна, али борци су се на њу навикли па је и не примећују.

- Дуго смо на првој ватреној линији. Положаје смо запоселе и држимо још од 22. априла 1992. године, након оног муњевитог пораза зелених беретки и њиховог протеривања на леву обалу реке Уне. Морали смо тако урадити када су већ против нас повели битку, када нису хтели решење које им је нуђено мирним путем, да остваре. - Шта ћете, наступали су они са позиција јачег - присећа се и прича Мирослав Вјештица, помоћник команданта за морал, правна и верска питања у 11. крупској.

ЗАПИС СА ЗАПАДНЕ ГРАНИЦЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Претећи мир

- Главна индустрија на муслиманској страни Крупе
- Виљушкар, даљински управљан, кренуо да разминира минско поље
- Унском пругом више не тутње возови

У то време је Вјештица био председник Општинског одбора Српске демократске странке, која је већ формирала српску општину Крупа на Уни, имала своју Грмечку бригаду, како су је тада звали.

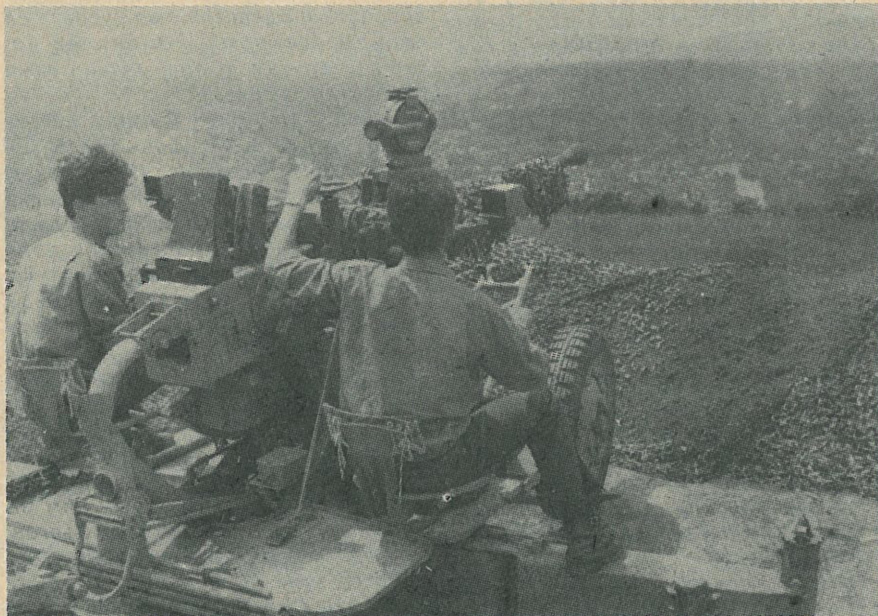
Абдићево лицемерје опомиње

Из разговора са командантом бригаде, потпуковником Јованом Остојићем, за ову прилику смо забележили, недалеко од прве ватрене линије, а не у команди Бригаде:

- Овде сам дошао касније, када су борбе већ завршене. Тешко ми је одржати борбени морал међу мојим борцима. Подгрмечки Србин не воли мир, стајање на једном месту, он би ишао само напред - прво нам је рекао Остојић, напросто жалећи што није био ту међу српским борцима и доживио тако муњевит пораз зелених беретки, за 24 сата, када је у редовима српских бораца погинуо, једини и први до тада, борац Вук Цимбаљевић.

- То што они тамо раде на левој обали реке Уне је њихов проблем. Он нас много не интересује. За нас су они, једни и други непријатељи. Фикрет Абдић је код нас на преговорима био 20. априла 1992. године а већ 21. априла су нас напали. Ја кажем да је то добро да се мало са собом позабаве и биће нам сигурно лакше, али будност се не сме губити - рече нам о догађањима међу бившим суседима господин Вјештица.

- Од када су међусобно заратовали муслимани у Аутономној покрајини Западна Босна све су ређе провокације муслиманских бојовника, али снајперима вребају и војнике и цивиле. Ваљда су љути и показују немоћ ови бојовници Алије Изетбеговића из састава тзв. 5. корпуса који се налазе на левој обали реке Уне. Борци се опуштају слушајући ту њихову међусобну тучу, па ми проблем представља да им се не дозволи опуштање ни могућност изненађења. О том мислим са командом и предузимамо све, чини ми се још више, него да борбе водимо. Друкчије се у овој ситуацији не можемо понашати - вели потом потпуковник Остојић.

Положаји 11. крупске

Фото: Р. ПАВИЧИЋ

Земунице као апотеке

- За ову зиму смо се добро припремили. Борци су се сами побринули и саградили земунице, личе на апотеке. Хоће људи да имају услове, виде да им нема друге него мислити о себи на првој линији да би ови други у дубини територије могли бити мирни, радити - тврди нам потпуковник Остојић.

На пункту у граду смо за трен. Видимо мост преко реке Уне, миниран на муслиманској страни, упао у реку Уну. У води, која је наишла, се на тако увитом месту налази и теретни камион "Крупатранса" којег су муслимани ставили као барикаду када су се, бежећи преко моста, повлачили на леву страну обале реке Уне у граду Крупа.

А, половину града - бивша Босанска Крупа, онај дио на десној обали сада држе Срби. То је тај град Крупа на Уни где је седиште српске општине Крупа на Уни. На левој обали је други дио града под контролом муслиманских снага, где је остала и главнина индустрије бивше босанскокрупске општине...

- Овде сам од првог дана, ево ме и сада и надам се да ћу дочекати крај рата - каже нам борац Мирослав Анчић.

БОРАЦ ПЕРОМ С ПУШКОМ У АКЦИЈИ

Три ноћи у селу Карачић

Сарадник "Српске војске" из Зворника у пробоју прве усташке линије...

Није битно одакле смо кренули, али је битно да смо стигли где смо наумили. А наум нам је било село Карачићи и то с разлогом. У јутарњим часовима усташе су убиле двојицу бораца Републике Српске и украли њихово возило "пинцгауер".

На задатак смо пошли у раним јутарњим часовима да би негде око једанаест часова били на улазу у село. До села смо морали савладати три брда и исте толико долина, обраслих непроходном боровом шумом, пуном трња и минских поља.

Готово два сата пробијали смо се кроз праву малу прашуму у којој се могло наћи подоста залеђеног снега. Коначно се испред нас појавило усташко село од двадесетак кућа и још толико разноразних колиба и шупа које су поред свакодневне намене сада служиле као бункери.

Са моје леве стране Раде, са десне Слобо. Раде је носио "осамдесет четворку", командир је групе коју је запао задатак да прва уђе у село и испита ситуацију. Слобо је стари "џандар" и као најстарији од нас тројице, ишао је за нама и штитио леђа.

"Зоља" решава проблеме

Никаквих проблема нисмо имали све док нисмо изашли на чистину, пред једну недовршену кућу на спрат. Тада смо радио-везом добили вест са левог крила, да их гађају са прозора куће. Сви су морали залећи и наћи добар заклон док би ми могли ући дубље у село, што ближе кући и уништити гнездо из ког дејствују. Раде је позвао Слобу, који је носио "зољу". Рекао нам је да га штитимо док буде прелазио на боље и погодније место.

Заклањајући се иза једне врзине, Раде је отишао док смо ја и Слобо остали на својим местима, будно пратећи на сваки отвор куће. Сваки отвор је место одакле мотри снајпериста чији снајпер може бити кобан по Рада. Наједанпут се зачула експлозија и кућу је обавио густи дим помешан са прашином и комадима бетона, цигле и чега све не. Дим се полако разилазио и ми код зида угледасмо Рада. Махањем нам је давао знак да приђемо. Линија одбране је била пробијена...

Иако је било веома хладно, нас је облио зној од напора. У кућу нисмо ни улазили. Ко год је дејствовао по нама неће то више чинити. "Зоља" је мала, али је невоља са њом велика.

После сат времена, цела јединица је била у селу. На средини села пронашли смо тела двојице територијалаца. Њихова тела су била измасакрирана на начин који могу измислити само бојовници Алијине солдатеске. Над призорима какви су ови и америчке Команчи би се најежили. Тела су била увезана бодљикавом жицом, а затим изрешетана са неколико десетина метара, разних калибара. Након што смо тела погинулих умотали у ћебад и одвезли, разместили смо се по кућама. У њима ћемо остати све док јединица територијалаца не буде дошла да нас смени.

Будни и опрезни

У једну кућу сместили смо се ја и Слобо са двојицом територијалаца. Јасно се видело да се плашимо јер никада нисмо били тако близу линије. До поноћи стражу су чували њих двојица, а од поноћи смо преузели ја и Слобо. Пред зору је најопасније, и највећа могућност да нас усташе нападну је јутро. Признајем, ни нама двојици није било свеједно. При светлости свеће уписивао сам утиске у дневник док је Слобо "давио" питањем када ћу то објавити и у ком листу. Нисам му одговорио.

У Карачићима смо остали цела три дана. У блату, без довољно хране, али будни и опрезни. □

Р. САРИЋ

- Пре рата сам ти сваки дан прелазио преко овог моста и ишао на посао. Нисам био сам, било нас је много, ишли смо заједно, и никада нисам могао очекивати да ће нам ово направити. Ломови су ово у нама добронамерним људима, Србима, борцима. Радио сам на бензинској пумпи "Енергопетрола", на излазу из Крупе у правцу Новог Града. Враћао се преко моста а сада ова пустара, туга. Док смо овде на задатку слушамо како Уна хучи, слушамо како они, муслимани, причају преко својих радио-станица Радио-Бихаћа, Цазина... Баш јуче причају свом народу како их ми на крупском ратишту нападамо, да су спречили наш напад из два правца, а ми метка нисмо опалили, оволико нас је на сваком пункту, али они варају свој народ. Мисле на том градити јединство међу њима зараћеним муслиманима - констатује Мирослав Анчић са којим обилазимо први објекат до обале Уне, познати крупски хотел "Стари град", изрешетан са њихове стране мецима из снајпера, нема целог стакла...

Виљушкар на даљинско управљање

- Припазите се у овом ходнику. Ту су већ из снајпера убили једног човека. Будно они отуд мотре, пуцају, нема места опуштању.

Поново смо на пункту.

- Видите онај виљушкар тамо на десној обали моста? - пита нас други борац. Дознајемо и његово име. То је Борислав Анчић, брат од стрица Мирослава, показујући нам на шпиглу намештеном на којем видите сваки детаљ на месту да у њега право не морате ни погледати.

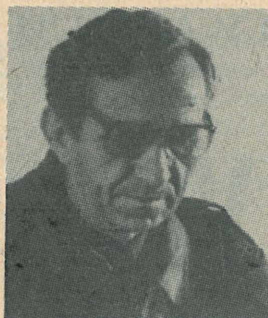
- Ех, онај виљушкар су били направили на даљинско управљање. Њима су управљали из оне тамо надограђене, бетонске куће, послали га овамо да разминира минско поље. Ено докле је стигао. Даље није могао, запалили смо га и ту стоји као успомена на тај тренутак, ту њихову намеру и нашу спретност - рече Борислав кога зову Бобан.

Много, много занимљивих догађаја смо забележили у том кратком дружењу са борцима дуж западне границе Републике Српске, у кањону реке Уне. А, када смо одатле кренули у правцу Грмуше, пролазећи кроз град уверили смо се да је Крупа на Уни услед ратних дејстава, и не само њих, доста уништен град.

Гледали смо унску пругу, која је пред рат модернизована, електрифицирана, којом од маја месеца прошле године више не тутње возови. Ишли смо и магистралним путем уз кањон Уне којим се не чује брујање мотора аутомобила и теретних камиона. Од њих одмара кањон реке Уне, а борци српски и бојовници муслимански се преко њих гледају кроз нишан, очекујући томе крај. □

Перо ДРЉАЧА

Наставак из прошлог броја

Стратегија Срба

Пише: др Станко НИШИЋ

● Снаге раздвајања биле су успешније од кохезије српског етничког простора
● Стратегија развоја државе недовољно је уважавала српске националне интересе
● Квалтитет живота иунтрашња кохезија српског народа, његова световна и духовна уравнотеженост те афирмисање моралних, радних и стваралачких вредности људи, битнији су чиниоци снаге и јединства српског народа од пуке територијалне величине српске државе
● Подмлатку српског народа морају се приоритетно обезбеђивати услови за такав физички и духовни развој којим се он ставља у равноправан положај са народима развијене културе у Европи и свету

Српски етнички простор вешто је раздвајан и Брозовим Уставом из 1974. године. Кроз пуну републичку и покрајинску самосталност срачунато је декомпонован српски простор чак и у Србији. Очито је, дакле, да не само у време Турака и Аустријанаца него и у време Александрове и Брозове Југославије, није разрађивана, а још мање реализована стратегија развоја која би адекватно уважавала српске националне интересе. Власт страних завојевача као и домаћих властодржаца била је примарнија од интереса развоја српске културе и јачања националне државе. Једини истински кохезиони чинилац јединства српског народа и његове духовности била је српска православна црква. Међутим, она због свог православног кодекса, није имала доминантан утицај ни у држави ни народу за разлику од своје католичке супарнице. Шта више, владајућа идеологија у последњој Југославији довела је до разилажења и у редовима СПЦ у земљи и иностранству. То је показатељ доминације световног владара (цезаропапизма) над српском духовношћу.

Српски народ је изнутра раздељиван и увеженом комунистичком идеологијом тако што је дељен на вернике и невернике, патриоте и издајнике, а научни радници су класирани на државне чиновнике и дисиденте. Између државе и цркве постављао се цензор, а тиме између народа и цркве. То је значило располућивање људи на световне и духовне елементе, чиме је уништаван њихов душевни мир, а њихова духовна нада везана је за вољу владара, који је на тај начин дириговао људским судбинама. Отуда је, престанком идеолошке пропаганде, престало и свако информисање народа, који је остављен да се сналази у беспућу дезинформација. И српска црква се нашла у незавидном положају јер је изненадно доспела у позицију да хитно решава многе нагомилане и деценијама запуштене проблеме српске духовности. Читаве генерације српске деце и омладине остале су без духовног мира и уравнотеженог световног и духовног живота. На другој страни католичка црква никада није напуштала своје католике, без обзира на промене система власти.

Отуда је ургентно питање тесне сарадње световне и духовне сфере у српској држави и налажења оптималног споја државног и црквеног деловања.

Државни апсолутисти су везали судбину народа за своју самовољу и тако формирали свест поданика, полтрона, медиократа. Старали су се да покажу како од односа према владару овиси материјално и духовно благостање појединаца и народа.

Национални интерес Срба

Српски национални интерес се не исцрпљује повезивањем територија српских земаља, нити је за снагу српства пресудна географска величина српске државе, а понајмање освајањем власти ове или оне партије и владара. Битнија је унутрашња кохезија српског народа која се постиже квалитетом живота људи и њиховом духовном равнотежом. У тим условима српски народ је отпорнији, јачи и јединственији и у изградњи државе и у чувању територијалног интегритета земље. Држава се најбоље воли и брани њеним сталним материјалним и духовним развојем. На жалост, таква национална стратегија мора се наново васпостављати и дограђивати одбацивањем нагомиланог духовног талога туђина и домаћих властољубаца који је уносио немир и раздор у српски народ и потирао исконске вредности српске културе и њене повезаности са тековинама европске цивилизације.

Створене нарави у дугом периоду робовања, вазалства и тираније над српским живљем од стране туђина и домаћих силника, пресудно су утицале на развој поданичког менталитета људи, што је, уз запостављање образовања и општег културног развоја, погодовало лакшем владању и тлачењу народа. Код деце и омладине пригушиван је природни стваралачки порив, развој критичког духа и иницијативности. То је постизано стимулисањем антивредности које дезавуишу истинске радне, стваралачке и моралне вредности људи.

Право је време да се, упоредо са историјском шансом елиминисања могућности владања туђина над српским народом, радикално раскида и са свим негативностима које су се наталожиле у наравима и понашању Срба као последица владања туђина и домаћих тирана. Потреба опстанка

у туђинској и ненародној држави створила је одбрамбене механизме код Срба у њиховој култури, економији, и укупној свести и моралу којима се успевао очувати као народ. То се морало негативно одразити и на морални интегритет личности. Гола физичка егзистенција Срба у таквим условима пресудно је утицала и на формирање радних и моралних особина и способности у дугој историји туђинске власти и доминације туђинске културе.

Дакле, постоји потреба да се темељито критички анализирају и стрпљиво и плански искорењују оне непожељне особине појединаца и социјалних група које су створене у вековној борби и отпору туђинској и ненародној држави и власти, која је владала помоћу таквих механизама, којима се вршила експлоатација физичке и интелектуалне снаге људи.

Градња сопствене српске државе може бити успешна и потпуна само ако у свом програму садржи и питање промене објективног положаја српског човека (сељака, радника, интелектуалца, уметника). Таква држава, коју ће српски народ прихватити као своју, за што није имао шансу у протеклим вековима, улази у нову историјску етапу у којој се стварају услови да се за њу истински боре сви слојеви српског народа.

Отуда снаге, које организују борбу српског народа за изградњу истинске српске државе, у свом програму морају садржавати опипљиве аргументе да се том борбом ствара истинска држава српског народа у којој ће моралне норме бити светиња и у којој ће бити загарантована перспектива подмлатка, стваралачког рада, повећања нивоа опште културе и елиминисања свих турцизама и тоталитаризама.

Без таквих гаранција сваки парцијални захват, макар се он односио и на проширивање територије, неће на дуже стазе моћи да мобилише све слојеве српског народа у јединствену борбу и стваралачке напоре. Одлагање решавања наталожених негативности које се манифестују у дезертерству, ратном профитерству, криминалу, мафијаштву, полтронству, партијаштву и др. за неко друго, поратно време, не гарантује да ће се та питања истински решавати. Управо је национално-ослободилачка борба српског народа најпримереније време да се искорене и друга зла која ништа мање не утичу на раслојавање и разједињавање Срба као, уосталом, и других народа.

Појаве (масовне) криминала, ратног профитерства, крађе, егоизма, тероризма, лудизма у рушењу материјалних добара и др., које се неефикасно или никако не елиминишу у току рата, не дају гаранцију да ће се елиминисати и после националног рата и територијалног уобличавања српске државе.

Национални програм компоновања српске државе не сме се сводити само на њено територијално уобличавање и повезивање распарчаваног српског етничког простора на Балкану. На адекватан енергетски ниво ваља подићи и цео програм и план мера за темељно преуређење и наслеђених негативности у култури живљења и понашања људи. Половичне мере и њихово анемично провођење у живот у елиминисању тих негативности доводе до разочарења људи и обезвређивања жртава које су пале у свим досадашњим биткама српског народа.

Развој подмлатка

Гинути је вредело само за истинску домовину српског народа, измученог у вековној борби, ослобођену од туђина, али и од домаћег лоповлука и продужити са стварањем комплекса ниже вредности, подаништва и сиротињског синдрома. Деца се морају тако васпитавати да стасају као поносити синови и кћери српске домовине, да целим својим бићем прихватају српску државу као једину своју домовину и да се тако према њој односе у земљи и изван ње.

У једној демократској држави, каква мора да буде српска, цео народ мора бити потпуно и објективно информисан о збивањима у свету и земљи, као и у локалној средини, о свим питањима која га интересују и служе да се својски ангажује на решавању свих текућих проблема и креирању даљег укупног развоја државе и локалне средине. У свему томе одговарајуће место мора да заузима и развој личности према природним способностима и омогућавање одговарајуће њене друштвене промо-

Снаге, које организују борбу српског народа за изградњу истинске српске државе, у свом програму морају садржавати опипљиве аргументе да се том борбом ствара истинска држава српског народа у којој ће моралне норме бити светиња и у којој ће бити загарантована перспектива подмлатка

ције без протекционизма, привилегованости, корупције, непотизма и других дегенеришућих агрегата у друштву.

духовне дегенерације настале у таквом културном амбијенту. Српском подмлатку морају се приоритетно обезбедити услови за такав физички и интелектуални развој којим се он ставља у равноправан положај са развијенијим деловима европске цивилизације. У том склопу српској деци и омладини се морају обезбедити услови за нормалан физички и духовни развој у којем ће се, на природно утемељен начин, развијати способности младих људи. Не сме се дозволити дискриминација деце у најпродуктивнијем периоду њиховог развоја, јер ће се

Српска држава, која се сада гради треба да буде позната у свету, не по личностима које су на њеном челу, већ по вредностима које карактеришу културне, економске, еколошке, туристичке и друге признате вредности. Можда би "Велика Србија " и раније била створена да није била погрешна стратегија. Можда је за то криво властољубље и диктаторско понашање властодржаца који су тиме проуз-

роковали аутономаштво којим се делови српског народа желе извући испод диктатуре. Поратну Југославију су у свету знали углавном по Титу а не по другим вредностима једне државе, што није случај нпр. са Швајцарском. Из насилничке хегемоније свака царевина је излазила растурена. На крају побеђује цивилизација, а не јача сила.

Подизање економског и културног нивоа

Било је, и сада је упутније правити нацију рада, као што то чини Јапан и Кина него "правити послове" са што мање рада, јер се таква шићарџијска економија и политика враћа као бумеранг. Никад није била здрава ни породица ни држава где се неспособни, нерадни, необразовани, некултурни и бескрупулозни јагме за позиције, а прави радници, борци и научници гладују. Кланови који се одржавају на таквим друштвено штетним односима као што су родбински, племенски, партијски, криминалистички, били они на државном врху или на нижим нивоима друштвене и привредне хијерархије, увек су били средство растурања државе, а не њене градње.

Мудрије је да се поступно и упорно радом померамо према развијеном свету прекидајући пупчану врпцу са афроазијским несврстаним земљама нижег цивилизацијског нивоа ("с ким се дружиш, такав си"). Поука је цивилизацијска да је боље мање хвалисања, а више рада, мање пламених речи, а више скромности и мудрости, уз пуну оријентацију у времену и простору.

У том циљу за истинско јачање српске државе и њеног угледа у свету незамењива категорија је повећање њеног економског и културног развоја. Монопол треба држати на оним врстама роба и услуга у којима смо дорасли, јер свака моћ има вредност и адекватно се цени. И храна је увек била стратегијска сировина а ту нам нико неће бранити да се такмичимо са другима. То никако не значи да не треба оспособити сопствену производњу оружја за одбрану земље, јер док год светом влада сила, мора постојати и могућност државе и народа да јој се силом супротстави. Наравно, да пре те оружане борбе треба да претходи дипломатска и политичка борба у циљу одвраћања агресије и прибављања савезника са којима не треба бити пријатељ само док траје невоља. Неопходно је имати у свету истинске пријатеље али бити спреман узвратити таквом пријатељству, што је у традицији Срба. Ипак, у свету интереса не треба олако одустати од сопствених циљева проналазећи адекватне путеве, методе и средства за њихово реализовање. □

МЕЂУНАРОДНО ПРАВО И ЊЕГОВА ПРИМЕНА НА ПРОСТОРУ БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Решење за једнократну употребу

Пише:
др Радомир В. ЛУКИЋ

Наставак из прошлог броја

Наведене примедбе које износе горљиви предлагачи оснивања привременог међународног кривичног трибунала за бившу Југославију нису, на њихову жалост, применљиве само за државне ентитете настале после провоцираног и разним политичким катализаторима (политичким средствима помагања) убрзаваног а сецесијом спроведеног "распада" СФР Југославије.

Амерички двоструки аршин

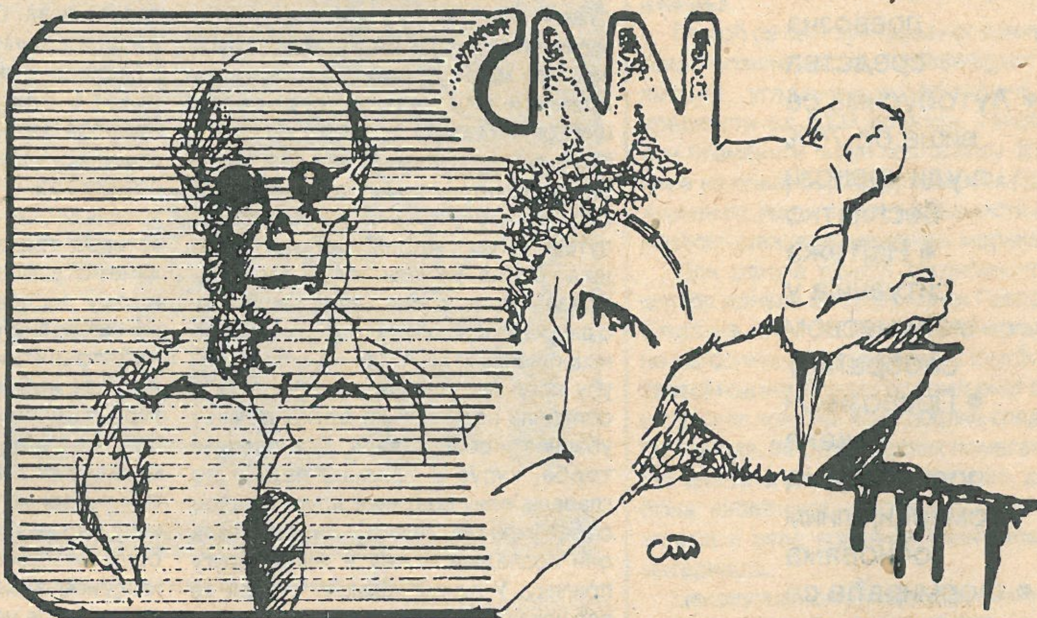
Оне се могу упутити сваком националном правосуђу, јер није ни мало објективније америчко правосуђе у случају суђења својим вијетнамским или панамским ратним злочинцима (јер да су САД толико пажљиве у поштовању људских слобода и права и спречавању ратних злочина оне не би ратове ни водиле, нити слале своје трупе, у улози светског полицајца и извршиоца, наводно, универзалне а у ствари њихове, парцијалне и њиховим интересима одређене "правде"!). Тим примедбама, објективно гледајући, не успева се оправдати и образложити оснивање привременог међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, а одлагање напора за формирање сталног међународног кривичног суда који би се позабавио и бројним другим случајевима кршења хуманитарног права од стране држављана других држава у другим деловима света, с обзиром на незастаривост ратних злочинаца и неких других кривичних дела.

Са још више права, него што се у међународној заједници у овом тренутку износе примедбе на објективност националног правосуђа у случају кривичног гоњења и суђења прекршиоцима хуманитарног права на просторима бивше Југославије, СР Југославија, Република Српска Крајина и Република Српска могу изнети своје примедбе на објективност тзв. међународне заједнице и бројних међународних и приватних институција које су се на овај или онај начин бавиле југословенском кризом, укључујући ту и Уједињене нације и њихове органе. При томе, те примедбе су објективне, аргументоване и засноване на укупном досадашњем односу међународне заједнице према српском народу у југословенској кризи. Оне, као што ћемо видети, нису плод болесне српске националне митоманије, према којој је, како неки наши "продуховљенији, просвјећенији и светски орјентисани" сународљаци тврде, српски народ још једном жртва мрачних историјских и светских сила, што је у складу са болесним инфериорним митом жртве, који се налази у средишту српске митоманије, како то хоће представити ти наши "добри и интелектуални познаваоци" српског народа и његових слабости,

који су, ништа друго, него јефтини, непромишљени универзалисти (као супротност здравим, очекиваним, нормалним националним осећањима) или национални мазохисти, који своје комплексе и фрустрације преносе на национални план и ниво.

Суђење "прекршиоцима хуманитарног права" - суђење српском народу

Страх српског народа да се суђење "прекршиоцима хуманитарног права" на просторима бивше Југославије пред Међународним трибуналом не претвори у необјективно и недопустиво суђење српском народу, његовој политици, његовим политичким и државним лидерима и пресуђивање његовој непосредној политичкој и државној будућности, које може оставити трагичан утицај на живот и државну организацију српског народа на крају овог и у току наредног века, сасвим је оправдан и разумљив. За то постоји низ разложних аргумената. Пре свега, потпуно нереална, вјештачки стварана и бесомучно раширена представа о српском народу као народу агресивног психонационалног склопа, који је склон ауторитарним политичким облицима, националној нетрпељивости и хегемонији; затим нереална представа о узроцима уставне и политичке кризе у бившој Југославији као и пристрасним, крајње необјективном приказивању ратних операција на простору бивше СР Хрватске и СР Босне и Херцеговине које подразумева прешућивање злочина Хрвата и муслимана над српским народом али и Хрвата над муслиманима и обратно, све како би се створио привид да једино и само и искључиво Срби крше норме ратног и хуманитарног права. Српски народ страхује да је Међународни трибунал само још једна карика у крајње необјективном односу великих светских сила према њему, која ће само ставити тачку на унапред створену шему ситуације која треба настати након "распада" (а заправо, разарања) Југославије као државе, и то тако да је прво створено мнење да су Србија, њен политички режим и политички вођа ауторитарни, као такви спречили политичку демократизацију и својинску и економску реорганизацију у СФР Југославији, тиме преплавили друге народе у Југославији који су били носиоци политичке демократизације, од своје политичке и војне пенетрације па и завођења српске диктатуре, затим побунили Србе у СР Хрватској и СР Босни и Херцеговини који су до тада ове две републике доживљавали као своје истинске и једине отаџбине, код себе нагомилали највећи дио арсенала наоружања из бивше ЈНА и тиме увели Југославију у крвави грађански рат. После тога би дошло суђење пред Међународним трибу-налом, пред којим би се, осим стварних прекршилаца ратног и хуманитарног права, нашле и политичке вође српског народа, а у том суђењу би се потврдило на посебан начин поменуто, вештачки створено јавно мнење о Србији, Србима и њиховом политичком режиму па би, слично осуди Немачке и Немаца после Другог светског рата, били осуђени Срби и Србија, а на тој подлози би се "поли-тички преговори" (читај: диктат вели-ких светских сила) о бившој Југославији довели до краја на штету Срба и Србије. При томе, не треба ни споми-њати да паралела између понашања Немачке и Немаца у Другом свјетском рату и Срба данас не може доћи у обзир и то ни у једној од могућих диме-нзија и нивоа компарације. Те ствари су суштински потпуно различите, толико да до поређења уопште не може доћи.

Илустрација: Славиша ШЕВРТ

Разлози за неприхватање трибунала

Због свега тога Република Српска не сме дати свој пристанак на на-длежност Међународног трибунала. Али, с друге стране, она као држава мора учинити све да сама суди својим држављанима, који су озбиљно прекршили норме Кривичног закона Републике Српске, који инкриминише и групу ратних злочина и злочина против имовине. Пред лице правде морају изаћи они који су те норме озбиљно прекршили, јер они не могу бити понос српског народа и темељ његове државне, националне и културне будућности. Само тако и од почетка се ствара једна организована, на праву заснована и правом руковођена држава српског народа, која ће српском народу омогућити напредак, спокојност и срећу. Овај задатак правосудни органи Републике Српске не могу заобићи, а ако га којим случајем заобиђу, то ће оставити тешке последице по њену државну будућност. Јер српски народ је поносан, слободоуман и правичан народ, а Република Српска би требала да буде модерна, демократска и правна држава, која прихвата сва истинска достигнућа модерне политичке и правне цивилизације и међународне заједнице. □

ПРЕВОЗ ПУТНИКА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Повратак у будућност

● Трактори, камиони и "табанић фијакер" најзаступљенија превозна средства
● Аутобусима се више од 70% људи превози бесплатно
● Најтежа ситуација у међумесном саобраћају
● Превозници желе пословати на комерцијалним основама
● Формираће се јавно предузеће за превоз путника на нивоу Српског Сарајева

Крећући се путевима широм Републике Српске од Романије преко Подриња, Семберије до Посавине и Крајине свако од нас имао је прилику да види велики број нестрпљивих, а у тежим случајевима и јако нервозних и опасних људи, како на импровизованим стоперским стајалиштима и контролним пунктовима чекају било какав превоз до својих кућа, јединица, болница. Некада су се људи одлучивали на путовања ауто-стопом из чисте авантуре или хобија. Сада то сасвим сигурно раде из чисте нужде. Комплетне породице, жене са малом децом, старији људи, рањеници, сви они у овим ратним временима лутају непрегледним друмовима надајући се да ће неко од малобројних возача стати и пребацити их барем неколико километара ближе.

Путујемо...

Некада је, да би се човек пребацио до неког одредишта било довољно истурити прст, сада су нови аутостопери знатно опаснији. Испред шофершајбе безобразног возача често се уместо прста може попречити аутомат или чак и знатно јаче и убојитије оружје, а богами изнад главе безобзирног возача знају зазвиждати и меци. Уколико примите некога од тих невољника уз речи захвалности вама као добром човеку, одмах ће поменути комплетну фамилију двадесеторице претходника који нису хтели да стану. Остали из велике групе мученика гранали би рукама псујући вам све мртво и живо јер сте могли примити још некога, вероватно шестог или седмог путника у ауту. Шта ћемо људи су такви. И сам сам често био препуштен на милост и немилост возача нарочито тамо где се одвајају путеви за српске општине око Сарајева. Слика је увек углавном иста. Празан камион који стане на пункту одмах опкољавају већ подостца исцрпљени путници. Тешко онима који уђу први јер ови, други, већ добро ослабили на живцима, одмах почињу убацивати своје ствари. Док препуне торбе, купус и паприке падају по главама ових сретника други ешалон се већ укрцава. Тешко је бити први али они последњи остају и чекају другу прилику. У пуном камиону ствари се већ некако распоређују. Војник тражи затварач од пушке, мајка тражи своје дете. Враћа се и осмех на лицима људи. Они су сада срећни и задовољни, па они сада путују тамо где су намерили. Људи на тракторима, људи на каросеријама.

Рат је. И сама та реч подразумева постојање далеко већих и за решавање приоритетнијих проблема. Међутим, то свакако није разлог да одговоре на питања шта је проузроковало овакво стање у унутрашњем саобраћају и да ли постоји могућност да се ове потешкоће барем делимично превазиђу, потражимо у Министарству за саобраћај у Влади Републике Српске.

Ко ће то да плати

- Предузећа за превоз путника саобраћају на међумесним, међурепубличким и међународним линијама. У најтежем положају је градски, приградски и међумесни саобраћај, дакле саобраћај који се одвија унутар Републике Српске - каже господин Тихо-мир Јокић, стручни сарадник у овом министарству. - Седамдесет посто људи који се превозе аутобу-сима на овим линијама су униформисана лица. Наме-рно кажем униформисана јер је данас тешко утвр-дити ко је војни обвезник, а ко није. Постоји одлука Владе по којој је за лица која путују са објавом војне команде, превоз бесплатан с тим што те трошкове мора рефундирати Министарство одбране. Такође постоји и Закон о повластицама у путничком саобраћају за превоз ђака. Ове трошкове дужно је да плати Министарство образовања. Рањеници такође имају бесплатан превоз али трошкове њиховог превоза мора рефундирати Министарство здравља. Због недостатка средстава у буџету сви поменути трошкови се не плаћају. Овим се и затвара овај зачарани круг. Уколико узмемо у обзир да сва предузећа морају пословати на комерцијалном принципу, ситуација је јасна. Да би превозило путнике свако предузеће мора да набави гориво, потребне резервне делове и нове возне јединице. Све се то у данашњим условима наравно плаћа девизама. Под оваквим условима предузећа једноставно нису у стању да обезбеде превоз на овим линијама. Предузећа која чак и имају новчана средства не могу купити нафту, јер је нема.

Постоји ли излаз

- Уколико у наредним данима горива не буде, готово сав превоз ће стати - упозорава господин Јокић. Чудно је да од почетка рата у Републици Српској није успостављена већ дуго тражена и потребна линија Пале - Бања Лука. Непостојање прве линије у Министарству правдају опет чисто комерцијалним разлозима. Због

велике дужине пута, близу 500 км у једном правцу, трошкови превоза су велики тако да би цена карте морала бити преко 25 ДМ. Уколико узмемо у обзир велики проценат људи који се превозе бесплатно, економски учинак по предузеће које обавља превоз је опет поражавајући.

Право је питање да ли у овим ратним условима превоз путника треба обављати на искључиво комерцијалним основама. Да постоји могућност изналажења неког међурешења најбољи пример је Српско Сарајево. Због врло високог степена ризика спајања Српског Сарајева са осталим деловима Републике Српске, увек је представљао велики проблем - каже господин Јокић. - Међутим, потешкоће су стваране и због чињенице да је свака општина настојала да оформи своје предузеће за превоз путника. Сва та предузећа стварана су из возног парка који се у моменту почетка ратних дејстава нашао у општинским аутобуским станицама и ауто базама, и од радионица које су се и раније налазиле на територији тих општина.

јева. Предузеће би свакако било од посебног друштвеног интереса што значи да би дио трошкова морала подмирити држава, а дио заинтересоване општине. Постоји и могућност да се одреде и линије од посебног друштвеног интереса с тим што би се ови трошкови плаћали из државног буџета.

Таква је ситуација, у за нас посебно интересантном саобраћају, унутар републичких граница. У међурепубличком саобраћају ствари се одвијају нешто повољније мада је и ту нафта посебан проблем. Овде путници морају купити карту која износи између 10-15 ДМ, што отприлике, према речима превозника и може покрити трошкове. Једина светла тачка је међународни саобраћај. Како сазнајемо у Министарству за саобраћај из Републике Српске недељно за Аустрију, Швајцарску и Немачку полази око седамдесет аутобуса. У овом превозу деведесет посто учешћа имају приватни превозници који да би саобраћали на овим релацијама морају имати уредне дозволе које из-

Честа слика на путевима Републике Српске
Фото: О. РАДОШЕВИЋ

Сада се иде на обједињавање и формирање једног јавног предузећа на нивоу града. Овим предузећем обједениће се и возни парк и ремонтни капацитети а оствариће се и знатне олакшице у пословању, јер као што вам је познато лакше је купити и набавити нафту за педесет уместо за две возне јединице. Ово јавно предузеће било би дужно да обавља превоз до српских општина око Сара-

даје поменуто министарство и који морају уредно измиривати обавезе према Републици Српској. Колико се барем нама чини ово је за сада једини сигуран извор обезбеђења средстава за фондове овог министарства наравно под претпоставком да сва приватна лица односно власници ових предузећа редовно подмирују своје обавезе према држави. □

Александар ПЕТРАНОВИЋ

Значајна помоћ медицинском центру Зворник

Нису заборавили завичај

Почетак новембра донео је Медицинском центру у Зворнику две веома значајне пошиљке хуманитарне помоћи. У сарадњи са Жељком Петковићем, који је настањен у Зворнику помоћ су упутила тројица земљака који живе и раде у Швајцарској. Ради се о Миру Лазићу, Митру Јанковићу и Љубиши Лазаревићу родом из Зенице и Какња.

Помоћ се састоји од једног санитетског возила марке "volkswagen" и лекова, углавном антибиотика, у вредности од 2000 франака. Такође, ови племенити људи послали су борцима на првој борбеној линији на Пандурици по један пакет у вредности од педесет-шездесет немачких марака.

Дан раније помоћ Медицинском центру донели су супружници Гавро и Стојанка Јовић из Локања, привремено запослени у Швајцарској. Помоћ се састоји од комплетно опремљеног санитетског комбија који садржи следеће: лекове, 30 ортопедских помагала, пет апарата за мерење притиска, две боце кисеоника, двоја инвалидска колица и веће количине санитетског материјала.

Целокупна помоћ овог брачног пара, процењује се на око 40.000 немачких марака.

- За Нову годину намеравамо донети још једну пошиљку хуманитарне помоћи, уколико све буде по плану. Надамо се да ће нам се у овом племенитом послу придружити бар неки од земљака који са нама раде. Уверио сам се да је помоћ заиста неопходна - рекао нам је Гавро Јовић на крају посете. □

Р. САРИЋ

ИЗБЕГЛИЦЕ ГОВОРЕ

Коњиц град страха

● У злогласном муслиманском затвору налази се близу 100 Срба, мучених глађу, жеђу, батинама...
● Ликвидирана комплетна породица Голубовић
● Лешеви Срба се затрпавају ноћу и у строгој тајности
● Масовна силовања српских девојака и жена

Седмогодишња Бојана Шаран је избеглица из Коњица. На слободну српску територију, Борци, пристигла је 29. октобра, а њене дечије окице боје ћилибара су препуне рата. Сва ратна страдања, страхоте и страх, накупљен у ноћима препуним неизвесности и чекања, стали су у њене дечије очи.

Питамо девојчицу за име, док се у просторији, где је управо пристигло тридесетак српских цивила избеглих из Коњица, на све стране тискају људи, препознавају, грчевито и безгласно грле, љубе, плачу... Дете најпре неповерљиво гледа, бежи мајци у загрљај и онда удара у гласан плач. Дечије очи су широм отворене, а читаво њено тело дрхти у страху. Узалуд јој мајка Борка и отац Станко објашњавају да су на слободи, да се не боји и да су људи овде другачији него доле у Коњицу.

И тек након неколико минута дете, још увек кроз јецај, успева промуцати: "Стално су долазили, сваку ноћ, лупали су на врата, викали..."

Бојанин брат Миљан има десет година и завршио је само први разред. У школу не иде од марта 1992. године. Отац Станко и мајка Борка су и поред свега што су преживели у протеклих 18 месеци, срећни што су остали живи, и они и деца.

Мука неописива

Са породицом Шаран из Коњица је пристигла и Смиља Магазин.

"Живели смо у селу Џепи, десетак километара од Коњица. И онда једнога дана, у лето прошле године, упадоше у село, убише четворо цивила из суседства ни криве ни дужне и без икаквог повода. Опљачкаше, испребијаше и онда нас протераше и сместише у српске куће у селу Хум, ближе Коњицу, чији су мештани већ били побегли или побијени", прича она.

Наредних петнаест месеци провели су у селу Хум код Коњица. Станко, отац мале Бојане, каже:

"Без обзира колико се трудили нити ћемо ми моћи испричати сву нашу муку, нити је ви описати. То је једноставно био ужас, стална стрепња и страх да ће доћи и поклати и нас и децу. Свесни смо били да немамо никакве заштите и да од нас могу радити шта им падне на памет. Долазили су често, упадали у куће, тукли, малтретирали и злостављали на разне начине, пљачкали што год им је требало, нарочито стоку. Али све би се то некако издржало да није стално присутне неизвесности шта ће се догодити сутра. Она је гора и тежа од свега."

Ређају се избегличке приче страве и ужаса, приче о муслиманским злочинима над недужним српским цивилним становништвом. Слушајући их и нехотице се намеће утисак да је, "на просторима бивше Босне и Херцеговине, тешко наћи место као што је Коњиц у коме су Срби толико страдали у овом рату, а да се о томе мање зна, бар када су средства информисања у питању".

Језиве смрти у коњичком паклу

У злогласном муслиманском затвору у Коњицу још чами близу 100 Срба, већином са подручја те општине, од којих су неки ухапшени још пре 18 месеци, а живе у најтежим могућим условима. Многи од њих, према казивању ретких Срба који су имали прилику видети их на неколико тренутака, толико су измучени глађу и батинањем да једва ходају. За јело дневно добијају по један оброк који се састоји од неколико кашика риже, а сваки четврти дан и по кришку-две хлеба. Одело на многим се већ поцепало, па ходају у ритама, неки чак и боси.

У том, по злу познатом муслиманском затвору, од почетка рата па до сада, према подацима до којих су дошли обавештајни органи Војске Републике Српске, на разне начине су уморена 34 српска затвореника. Многи су умрли у најстрашнијим мукама.

Муслимански стражари користе сваку прилику да би се иживљавали на немоћним српским затвореницима. Није тајна да је неколицина затворених Срба убијена на тај начин што им је утиснут врх пушчане цеви у чмар, а потом пуцано маневарским метком. Разорених црева и са барутним гасовима у трбушној дупљи ти несрећници су умирали у најстрашнијим мукама.

Тешко је утврдити тачан број Срба убијених на подручју општине Коњиц. Само у селу Брадина страдало их је више од 70. Побијене су, а потом, затрпане на тајним местима читаве српске породице.

Трагедија породице Голубовић

Избеглице казују: - Бројне су српске породице које су страдале само зато што су биле нешто имућније. Муслиманске пљачкашке банде их једноставно покупе и аутомобилима одведу изван града, побију и затрпају обично ноћу, а потом опљачкају новац, драгоцености, храну и све што је вредно из њихових станова и кућа. Након тога убице обично у граду рашире причу да је породица побегла на српску територију. Муслиманске власти то наравно и не покушавају проверити, нити их судбина Срба интересује. Бројне српске породице су побијене само зато што се убицама свидео њихов стан или кућа, а у последње време неке само због хране са којом су располагали.

Емир Новалић и извесни Мацић, припадници муслиманске милиције, пре годину дана, убили су и негде тајно затрпали комплетну породицу професора Ђура Голубовића. Поред њега убијена му је жена Власта и синови Петар (9) и Павле (5).

Старији син Петар је у првом тренутку успио побећи испред злочинаца. Дечак је, према тврдњама очевидаца, бежао посред улице вриштећи сав избезумљен. Тражио је спас вичући да му поклаше родитеље и брата. Али нико се није нашао да помогне несрећном дечаку, што због страха за властити живот, што због незаинтересованости за судбину српског детета. Мали Петар није далеко стигао јер га је убрзо нашао зликовачки куршум.

На тај начин је уклоњен будући сведок масакра породице Голубовић.

Беживотно дечије тело је после тога сатима стајало насред улице, а да се нико није усудио прићи и померити га. Венчани кум породице Голубовић Драго Кежић, Хрват, такође професор у коњичком Центру средњих школа, покушао је узети дечаково тело и сахранити га, али је на најгрубљи начин био онемогућен у томе. За судбину посмртних остатака те и бројних других српских породица из Коњица се не зна ништа. Убице су се касније сасвим мирно и без последица уселиле у пространи стан породице Голубовић.

Скоро да нема Српкиње, у доби између 15 до 50 година старости, која је остала у Коњицу и околним местима под муслиманском контролом, а да није била силована од стране следбеника политике Алије Изетбеговића. Хазим Делић, заменик управника затвора у Челебићу код Коњица се јавно хвалио да је за годину дана силовао укупно 126 Српкиња.

Међу педесетак српских жена са подручја Коњица, које су у последњих месец дана изашле на слободну српску територију на Борцима, пуно је оних којима је то учињено. Пуно је, међутим, и оних које те чињенице, због стида или из других разлога, упорно и скривају. Борка Шаран, мајка мале Бојане о свему, међутим, прича отворено.

"Једне ноћи дођоше четворица. Лупају на врата и кажу да су војна полиција. Ударају, вичу, кажу да ми скривамо српске терористе. Мене и мужа ми Станка сведоше у подрум наше куће, под изговором да им покажемо где смо сакрили Србе. Уперили пушке у нас. Онда један од њих мени нареди да пођем са њим на спрат. Попели смо се и чим је закључао врата на соби знала сам шта ће се десити и почела сам запомагати и вриштати. Али од тога никакве помоћи. И тако се то десило", са уздахом каже Борка.

Муслимански стражари користе сваку прилику да би се иживљавали на немоћним српским затвореницима. Није тајна да је неколицина затворених Срба убијена на тај начин што им је утиснут врх пушчане цеви у чмар, а потом пуцано маневарским метком. Разорених црева и са барутним гасовима у трбушној дупљи ти несрећници су умирали у најстрашнијим мукама

200 марака за излазак из града

Крајње негативна и ружна искуства из Коњица је понио и Ђоко Томић, као и бројни други Срби који су отуда стигли.

"Радио сам у кухињи у Дому здравља Коњиц. Доводили су затворенике, Србе и Хрвате, да нешто раде ту у болници, а и око ње. И једнога дана једном затворенику Хрвату пође некако за руком и он побегне. Онда један муслимански полицајац који је пазио на затворенике, звали су га Фудо, оптужи мене да сам му помогао. Улетио је у кухињу и извео ме у круг болнице држећи ми аутомат уперен у потиљак. онда је дошао командант затвора, неки чини ми се да се звао Жилић, ухватио ме за врат и почео давити. Ударио ме ногом у мошње, а кад сам се уз јаук савио, следио је ударац главом у нос и онда још неколико удараца шакама у главу. Постројио ме са затвореним Хрватима и наредио да ме воде са њима у затвор на Мусали. Како сам обилно крварио из носа, који ми је био сломљен, пришао је један поштен муслиман др Сејо Бутровић и тражио да ме одведе у амбуланту и пружи ми помоћ. Возач у Дому здравља, неки Сакиб је такође тврдио да ја нисам ништа крив. Тако су некако успели убедити команданта затвора да ме не одведу са осталим затвореницима. Касније ми је нос намештао др Акадић", завршава своје казивање Ђоко.

Сви Срби који су успели прећи на слободну територију причају да су се из Коњица избавили захваљујући везама које су пронашли у редовима муслиманске полиције које су подмитили новцем. Цена изласка је 200 марака по глави. Они који немају тај новац, немају ни шансу да се избаве из града српског страдања. Рачуна се да на подручју општина Коњиц и Јабланица, односно територијама које контролишу муслимани, има још увек близу 1000 српских душа.

Муслиманске везе су Србе извеле до територија под хрватском контролом. Одатле су их Хрвати пребацили до првих српских положаја и слободе. □

Шћепан АЛЕКСИЋ

У ЗБЕГУ СА ХРВАТИМА ИЗ ВАРЕША

Не бој се, сине, овде су Срби

Пут спаса испред офанзиве муслиманске војске за око 15.000 Хрвата, углавном жена, деце и стараца из Вареша, почео је у среду, 3. новембра, преко српских територија од Округлице преко Бргуда-Средњег-Вогоше-Илијце и Блажуја до крајњег одредишта - Кисељака

Надомак Округлице срели смо непрегледну колону избеглих из Вареша и околних хрватских села: Горња и Доња Вијака, Очевља, Горња и Доња Боровица, Вишњици, Дубошница, Богари, Копјари, Погар, Тривија, Стријице, Јаворник, Дикњићи, Пржићи, Мир, Тисовци, Даштанско, Пајтов, Звијезада и Осој. У збегу око 5.000 деце млађе од 5 година.

Пролазимо поред трогодишњег дечака који, уплашен пуцњевима што одјекују у даљини, бежи мајци у крило, а она га теши: "Не бој се, сине, овде су Срби, неће ти они ништа". Апсурд?

"У Варешу је остао понеки старац који није могао бежати. Ако муслимани уђу у град њихова судбина је извесна. Само мучења и смрт ови ратници ислама иза себе остављају", рекла нам је педесетосмогодишња Варешанка Љубица Обучић дубоко захвална српској Војсци која је њој и Хрватима из варешке општине пружила уточиште и спас.

Нашу пажњу привуче сцена слична оној коју смо виђали само у Фелинијевим филмовима, скоро надреална. У деку умотан деведесетогодишњи старац седи на камену, а изнад њега млада жена, пред породом.

Катарина Филиповић и њен отац Казимир Додиг бежали су пред муслиманском војском свако на своју страну. Катарина преко брда - пешице, а Казимир у конвоју аутомобилом. Срели су се на српској територији. Катаринин муж остао је у Варешу да "одбрани ако ишта одбранити буде могао".

У касним послеподневним часовима напуштамо Округлицу. Избеглице из Вареша чекају да стигну камиони и аутобуси из Кисељака и пребаце их до овог градића. □

М. КУСМУК
М. НОГО

Много је синова српског народа, много јунака у овом, Србима наметнутом рату, своје животе дало за одбрану отаџбине и родног огњишта, за одбрану части и слободе вековима угњетаваних Христових православних сљедбеника на Балкану. Али оно што је кроз прошла времена, и данашње што тече, поднела Српска Мајка, то у самоубилачком трајању свјетских народа није забиљежено.

Педесет двогодишња Милева Лазаревић из Горњих Шадића у општини Власеница је до пред рат имала четири сина: Бору, Саву, Станка и најмлађег Горана. Боро, Саво и Станко су пали на бранику родне груде, надомак родне куће, спречавајући најезду ратника џихада из сусједних села - Гобеље и Велића...

Дани и мјесеци пролазе, а срце мајке Милеве се раздире од бола за погинулим синовима.

МАЈКЕ СУ НАЈВЕЋИ ХЕРОЈИ

Милевин бол и понос

> Педесет двогодишња Милева Лазаревић из Горњих Шадића у општини Власеница је до пред рат имала четири сина: Бору, Саву, Станка и најмлађег Горана. Боро, Саво и Станко су пали на бранику родне груде, надомак родне куће, спречавајући најезду ратника џихада из суседних села - Гобеље и Велића...

- Милева имала, па изгубила - јеца бол у мајци. - Имала сам Бору мога... Знају га сви, да га ја не фалим. Мртав је у земљи. Мој је Боро волио правду. Није дао своје, туђе није хтио. Бранио

Мајка Милева Лазаревић

Боро

Саво

је, није дао преко косе: "Не дамо им, овамо могу преко нас мртвих". За оне наше, што побјегоше у Србију Боро је говорио: "Мој брат кад би побјег'о, ја ћу га убити, не треба нико други". Е, да му богдо нису таки били, веселије би данас гледала.

Најстарији син мајке Милеве, Боро Лазаревић, прије рата вриједан радник рудника боксита погинуо је на самом почетку рата, 17. јула 1992. године, када су џихад-ратници напали на његово родно село. Поред мајке, напречац остарјеле, иза Боре остали су супруга Дана и троје дјеце: син Владо и кћерке Драгана и Данијела. Боро је имао 31 годину.

- Бранио своје и погинуо на свом - кроз сузе и бол грца напрасно остарјела Милева. - Причали су ми они што га тешко рањеног водише у болницу док није почео умирати све је знао, и каже: "Поздрави ми моју Дану, ја умирем. Поздрави ми мога Владу, малога и моје двије шћери љепотице..."

И најмлађи брат Горан са непуних 17 година је ратовао са осталом браћом. Богу хвала, Горан је досадашње ратне страхоте преживио, а сјећајући се својих покојних синова мајка Милева прича:

- Малога Горана покојни Боро је истуко. Туко га је редеником како би га спријечио да не иде на ратиште. "Не иди пред пушку Горане, ако ми погинемо остани макар ти. Није Горан слушао. Све до оног дана када су страдали Саво и Станко.

Послије Борине погибије, Саво, Станко и најмлађи Горан остају на линији одбране. Пред крај прошле године, 23. децембра 1992. мучки из засједе, од дојучерашњих комшија, страдају Саво и Станко Лазаревић. Саво је имао 29 година, а Станко 26. Иза Саве остао је седмомјесечни син Лазар и супруга Милица. Станко није стигао да се ожени.

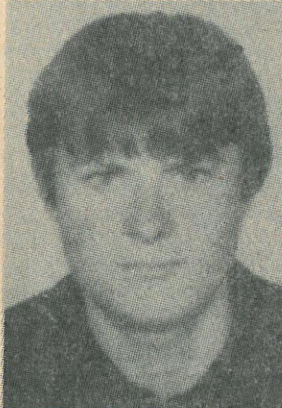
- Саво је остао жељан свога ћета - прича нам мајка Милева. - Молила сам Станка да не дају Горану са њима, а он ми одговара: "Знаш мајко да га је Боро туко, па му није могао ништа. Ја га не могу тући". Шта сад имам. Страхујем и за Горана... Имам да се

сјећам када су ми Боро, Саво и Станко пјевали долазећи кући, док су ми живи били "Гдје си моја остарјела мајко". Волила сам ту њихову пјесму иако нисам била остарјела, нисам се погурила док их нисам покопала.

"Ко су били злотвори, ко су били људи који су спалили све српске засеоке у Горњим Шадићима, ко је мајци Милеви побио синове."

- Вођа је био Шахбаз Муминовић, комшија. Нема ни пола километра до њихових кућа. Код њега су муслимани обуку војну вршили, а он је заклетву дао да нас неће дирати. Наши су могли њега и његове синове давно заробити, али по комшијском обичају, да се живи, нису их дирали ни на какав начин. Нас је, већ је рат почео, спасио један муслиман - Едхем Шиљковић. Он је имао синове у Србији и једном нам је рекао да нам Шахбазови припремају клање. Да није њега били би ми поклани, али је зато он касније од њих платио главом... Ето, моје синове је побио Шахбаз Муминовић и његови, а до јуче први комшија. За траг му се не знало.

У цијелој причи о трагедији Лазаревић, остаје неразјашњена смрт Владе Лазаревића шест мјесеци пред рат. Једино се зна да је у продавници Шахбаза Муминовића на дан напрасне смрти попио пиво. Љекари су установили да је отрован, али није било времена да се истрага заврши.

Станко

- Нема мога Боре... Нема мога Саве... Нема Станка - јеца Милева Лазаревић. - Нема... - јецај се претвара у болни крик.

Боро, Саво и Станко из Горњих Шадића у власеничкој општини млади падоше на бранику отаџбине, а судбина мајке Милеве је још један од примјера из овог рата за слободу и част српског народа који намеће поруку, да Срби по стизању коначне слободе и стварању свесрпске државе, поред споменика српским јунацима, дужни су подићи и споменик Српској Мајци. ☐

Зоран ЈОВАНОВИЋ

СКУПШТИНА УДРУЖЕЊА УЧЕСНИКА РАТА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Заштитити достојанство борца

● Зашто нико из Владе није имао времена да бар саслуша проблеме бораца ● Ниједан грађанин не сме имати већу плату од борца на првој линији ● Рањеници препуштени себи ● Дезертерима изричито забранити повратак у земљу

Представници бораца са свих фронтова Републике Српске нису крили разочарење када су сазнали, још пре почетка бијељинског заседања, да нико из Владе и државног руководства неће присуствовати овоме скупу. Изузетак је био министар за борачка питања у оставци Драган Ђокановић, али је и он негде око половине седнице спаковао кофере и отпутовао у Дервенту уз образложење "да има преча посла".

Чистачица 50 а борац три марке

У таквој атмосфери борачки представници који су се редали за говорницом, најчешће су са горчином износили проблеме и недаће са којима се сусрећу. Доминирала су социјална и статусна питања, помешана са егзистенцијалним страхотама уз праву поплаву оптужби за криминал и профитерство које је ухватило корене у готово свим срединама, често уз гледање кроз прсте локалних органа власти.

Захтев иза кога је стала Скупштина могао би се формулисати реченицом Борислава Бојића из Приједора: "Ниједан грађанин ове државе не би смео имати већу плату од борца на линији. Не би се смело више дешавати да чистачице у неким монополским предузећима имају плату педесет, а ратник са прве линије две-три марке. Ратник не сме доћи у позицију да тражи милостињу".

Било је различитих мишљења да ли да се плате потпуно укину и крене у рационално снабдевање становништва, или да се, ипак, настави по старом с тим да се плате знатно повећају, јер су тренутно понижавајуће.

Алекса Ковач са Илиџе је рекао да су његови борци у ствари по свему општинска војска, јер их искључиво општина "храни и издржава, а и политичари нам више не навраћају".

Приватни донатори траже "рекет"

Слободан Јеличић из Бијељине се заложио да "терет буде равномерно распоређен". У овом тренутку, терет рада више сносе они ближи линији фронта и сиротиња, а мање или никако људи далеко од линија, слој богаташа и оних ближе центрима моћи. Додао је на крају да је за разлику од спољне политике где су постигнути изванредни резултати, на плану унутрашње политике стање готово катастрофално. Појединци и одређени друштвени слојеви чине такве ствари које прете да укаљају образ целе нације.

Посебно емотивно је доживљено излагање Васка Митровића, јунака са Мајевице који је након трећег рањавања директно из болнице стигао на Скупштину.

- Брига о рањеницима је огледало наше борбе и огледало нашег друштва. Био сам у многим болницама и разговарао са многим нашим рањеницима. Болнице су често хладне, храна слаба, новац који добијају је испод прага достојанства. Све ређе их неко посећује, а добар дио њих после лечења нема где да се врати. Неки се, на жалост, сналазе тако што за своје лечење налазе приватне донаторе, често и људе који се баве прљавим пословима, па су дужни након изласка из болнице да их на одређени начин штите - рекао је Митровић.

Често су понављани захтеви да Скупштина Републике донесе закон о забрани повратка дезертера, а као гранични датум наведен је 29. април прошле године. Ранко Савић из Приједора је напоменуо да се такав предлог већ налазио пред Скупштином, али га посланици нису ни узимали у разматрање, јер су "деца већине посланика и општинских функционера одавно одмаглила преко Дрине и још даље".

На крају свих дискусија Скупштина је дала зелено светло за "Нацрт закона о стамбеним односима", уз изричиту напомену да се део о откупу станова "замрзава до окончања рата. Борачки представници су образложили да би било погубно ићи у откуп станова у ситуацији када борци имају плату од марку-две, јер би се могло у најгорој варијанти десити да неколико ратних профитера откупе пола републичког стамбеног фонда. Формиране су и секције ратних инвалида и породица погинулих бораца које ће убудуће бити колективни чланови Удружења учесника рата. ☐

М. ЦВЕТИНОВИЋ

УЗ ГОДИШЊИЦУ ОСЛОБОЂЕЊА ЈАЈЦА

Споменик херојима сећа и опомиње

● Јајце "откључано" на Голој планини ● Јунаштво остаје упамћено и обележено ● Усташе заједно на Голој планини спалиле погинуле и рањене српске борце

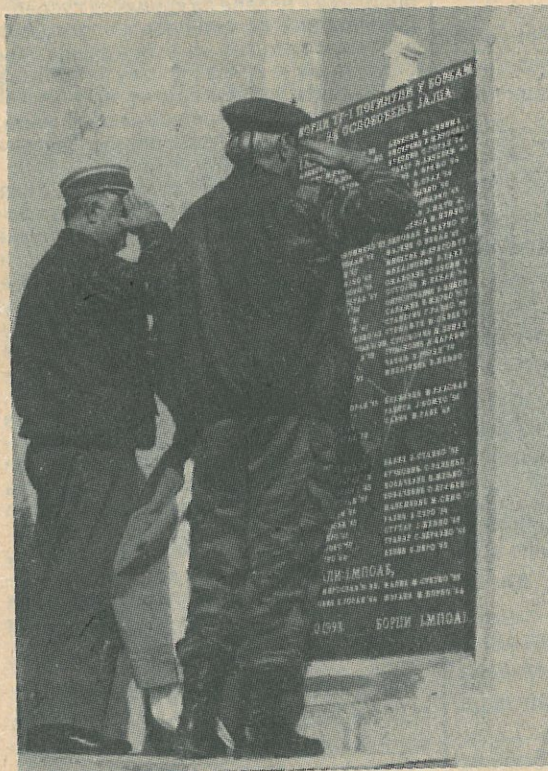
Гола планина код Јајца постала је протеклих ратних месеци симбол страдања и свете борбе Срба за слободу. Посвећујући споменик на Голој планини у парастосу 29. октобра ове године погинулим српским борцима у операцији "Врбас '92", владика бањалучки, господин Јефрем је обраћајући се родбини, пријатељима и саборцима погинулих посебно нагласио:

- Будите поносни што су погинули за своју земљу, за српство, своју веру, за свима најсветлију - слободу! Они нису погинули у Вијетнаму или Сомалији, већ на свом кућном прагу, у својој отаџбини.

Скроман, али срцем грађен споменик, који су заједно открили генерал-потпуковник Момир Талић, командант Првог крајишког корпуса и пуковник Лазо Бабић (тешко рањен баш на Јеликама, на Голој планини), остаје трајно сведочанство и помен на погинуле у силовитим биткама за ослобођење Јајца. Он посебно сведочи о мучкој погибији двадесет и пет српских бораца само у једном дану. Њих су увукле у клопку хрватске снаге, а онда оне убијене, али и рањене борце заједно с њима спалиле.

Командант Прве мешовите противоклопне артиљеријске бригаде и командант Прве тактичке групе у Операцији "Врбас '92", потпуковник Милован Вишић рекао је да је после ослобођења Јајца непријатељ бежао у таквој паници да су јединице Војске Републике Српске могле сигурно ићи и много даље. Међутим, генерал Талић је Вишићу наредио заустављање даљег продора. Још једном тада је свету (ако то жели видети) показано да се Срби боре искључиво за своју земљу и слободу, а да непријатеља потискују само онолико колико је неопходно.

Ујутро 29. октобра 1993. године Прва мешовита бригада је била домаћин родбини и пријатељима погинулих бораца.

Међу угледним и драгим гостима - ако је то прави израз, јер су гости прошле године војевали битке за Јајце заједно са својим тренутним домаћинима, били су генерал-потпуковник Момир Талић, командант Првог крајишког корпуса, генерал-мајор Милан Гверо, помоћник команданта Главног штаба Војске Републике Српске, пуковник Јово Блажановић, командант Тридесете дивизије која је ослободила Јајце, пуковник Милутин Вукелић, помоћник команданта Првог крајишког корпуса, пуковник Лазо Бабић, до рањавања командант Прве мешовите бригаде, затим родбина, пријатељи, саборци погинулих српских бораца у граду Јајцу. Посебно је истог дана одржана свечана скупштина на којој су међу осталима говорили пуковник Јово Блажановић и председник Скупштине општине Јајце, Драган Миличић.

Бјелајци, код Мркоњић Града били су 29. октобра место окупљања сабораца: мајор Здравко Мацановић из Бањалуке, мајор Богољуб Ристановић из Мркоњића, капетан Мићо Савић, којег је после рањавања заменио Момо Курица, па поручник Ћирко из Шипова, мајор Илија Золек, командант позадинског батаљона, који је заправо цело време био у улози пешадијске јединице, "противоклопњак" капетан Остоја Бранковић, капетан Младен Проле, артиљерац, поручник Секулић, мајор Петар Ђуричић, инжињерац Борко Радинковић, потпуковник Блаже Бабић, командант мркоњићке бригаде, војници Јеленко Панџа, Миленко Гатаић, браћа Мирко и Раде Пајић, Борислав Шипка, Дарко Гајић, Триво Цвијић, којег се сви сећају као "осматрача с дрвета", рачунач Чигоја, звани Чупо...

Родбина погинулих није крила тугу за најдражима, али и радост што јунаштво остаје упамћено и спомеником обележено.

Да се живот кућама врати

- Сина сам сахранила на Велику Петку. Ево, баш прошле недеље је година дана - прича старица Радојка Јерковић.

- Мој Душан је имао четрдесет година. Права људина, а никад ником нажао учинио није. Пошла сам тог дана у град, у Мркоњић. Видим људи ме некако чудно гледају. Веле, знаш ли да ти је погинуо син? А ја падох по цести. Гласа нисам имала, тек кад сам са гробља кући дошла, чини ми се, почела сам запомагати!

И Душанов комшија и вршњак Симо Малешевић погинуо је на Голој Планини. Отац Мирко прича:

-Пронађен је тек девети дан. Нисам смогао снаге да сина идем сам препознати, кад сам чуо шта је непријатељ од њих урадио. Брат му је отишао да га мртва препозна.

Ипак, и после свега у старачким очима нема ни трага мржње. Само неизбрисива туга негде у даљину, у будућност загледана.

- Да само хоће ово да стане. Да се младост, да се живот кућама врати. Нек са другима деца, кад већ наша не могу, што пре врате. И никоме не пожелети овакву, нашу тугу - кажу Радојка и Мирко.

У ослобађању Јајца учествовали су: Јајчани, Шиповљани, Срби из Мркоњић Града, Србобрана, Влашић Града, Бањалуке, Кључа, Санског Моста, Прњавора, Лакташа и Градишке.

- Немојте ми замерити што ћу у немогућности да набројим све, а у функцији илустрације, споменути само неке погинуле командире и команданте као Бошка Лисицу, Љубана Јарчева, Милана Ђурића, или рањене: Светозара Савића, Младена Проле, Лазу Бабића... Нека ми опросте бројне старешине и борци чија имена не поменух. И данас, након годину дана могу рећи да је свака јединица у целости извршила свој задатак, иако је у овако тешком и сложеном подухвату било и застоја. Непосредно после ослобађања Јајца, пролазећи кањоном поред хидроцентрале један и два, генерал Младић ми је рекао: "Ви, Крајишници, сте дивови кад сте успели ослободити ово". По тежини терена, по броју учесника, по одлучности непријатеља да Јајце брани по сваку цену, по начину и успешности како је изведена операција - ослобођење Јајца ће остати бисер у низу српских победа - рекао је гостима пуковник Јово Блажановић, командант Тридесете дивизије.

Операција "Врбас '92" је остала и практична прекретница, односно пуцање "карике" у међусобним односима дојучерашњих савезника муслимана и Хрвата.

- Назови савезници су након ослобођења Јајца почели врло жестоко међусобно разрачунавање - каже један од учесника операције "Врбас '92" пуковник Милутин Вукелић.

- Осим тога, овај успех српске војске био је и битан адут за наше преговоре у свету. Много је имена које треба поменути: пуковник Арсић, један од врсних тактичара, пуковник Блажановић, потпуковник Вишић, па Самарџија из Другог крајишког корпуса, или Дванаеста бригада, па Јокић и Грујић чији су борци извршили блокаду с једне стране, а с друге стране борци с Влашића. Велики је допринос генерала Талића, који је лично великим делом планирао и руко-водио, а у правом тренутку проценио је и снагу непријатеља и политички и војнички значај операције. Било је уопште дивних момака, од којих су на жалост многи и животе дали.

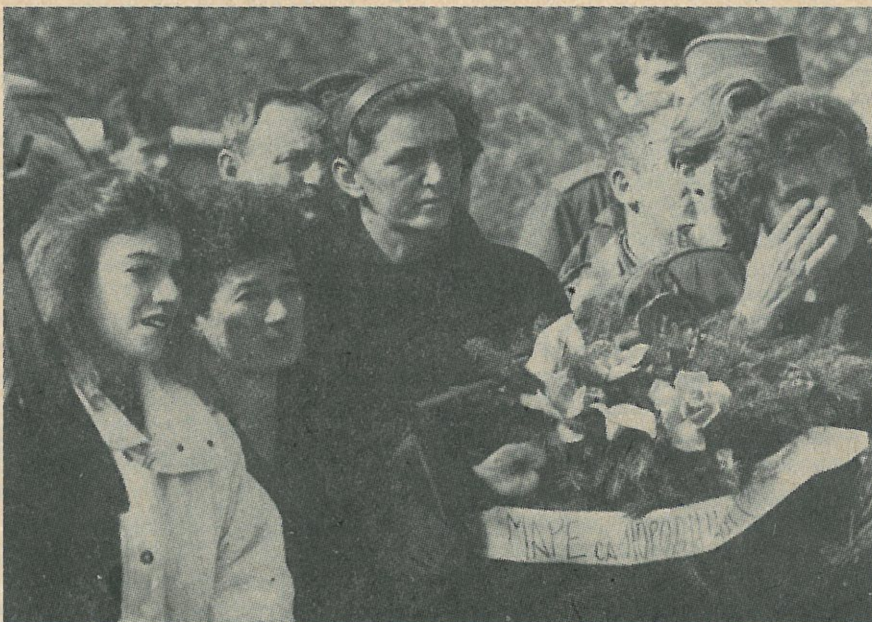
Кроз пакао Јелика

Месецима после ослобођења Јајца, Војска Републике Српске била је спас хиљадама избеглих Хрвата (и то не само цивила). Бежећи од дојучерашњих савезника-муслимана хиљаде Хрвата је пребегло из Новог Травника. Светска јавност се није баш много трудила да о томе прича. Али, у најмању руку сачувано је много живих хрватских глава, захваљујући српској страни. Међутим, недалеко од новотравничких простора, само који месец уназад - ти, или слични хрватски бојовници на жалост потпуно су друкчије поступили са зарођбљеним српским борцима. Њих двадесет и пет пало је истог дана у непријатељску клопку на Голој планини, на Јеликама.

Од села Шебези, борци Прве тактичке групе пробијали су се кроз шикару и беспуће тридесет и пет дана. Водиле су се борбе пушка на пушку, прса на прса. На Јеликама је упала у заседу и изгинула трећа чета Прве мешовите бригаде. Борци ударног вода под командом водника Владимира Стевановића су касније, у одлучним налетима српских снага пред ослобођење Јајца за само три дана очистили чак 150 непријатељских бункера на Јеликама.

Војни полицајац Недељско Сладојевић прича:

- Тринаестог августа пошли смо са Барева на Голу планину да извучемо рањене и мртве. Било нас је шест, а акцијом је руководио мајор Татар. Прво смо нашли тројицу наших рањеника, који су само чуду захваљујући успели да избегну најгоре. Ћирић, Моцоња, Паспаљ, потпоручник Драшко и ја смо убрзо наишли на стравичан призор. Уз шумску стазу лежало је много мртвих бораца. Сви на левој страни пута, а само један на десној. Пошли смо да извучемо оног једног, кад се осу киша метака. Драшку се метак одбио о шаљем, Моцоњи је подерао униформу, а Ћирић је погођен у стомак. Вукао сам га четрдесет метара кроз шипражје, а онда ми је у помоћ прискочио водник Златко Стојковић.

На жалост Лазар (Милоша) Ћирић је тог 13. августа 1992. године на путу до санитета ипак подлегао.

Борце Треће чете изгинуле у замци непријатеља родбина је тешко идентификовала. Зашто су усташе рањене и још живе борце спалиле на Голој планини. На ово питање иоле здрав разум не може наћи одговор!

Иако је операција за ослобођење Јајца вођена на много ширем простору, Гола планина и споменик на Јеликама остају симболи страдања и јунаштва српских бораца. Многи се слажу да је у овим непроходним теренима заправо био кључ уласка у Јајце. А о образу и људскости српских бораца најбоље сведоче хиљаде цивила, нејачи, па и бојовника који су заштиту од "пријатеља" муслимана потражили код Срба. Сведоче о томе и избегли муслимани, који су опет код Срба тражили заштиту од "савезника" Хрвата.

Хоће ли то икада непријатељ и јавно признати - то опет зависи од њиховог образа. Ако га имају? На Голој планини га нису имали! □

Даворин РЕЉИЋ

Шћепан АЛЕКСИЋ

Слика мога брата

На источном зиду собе у којој је спавала мајка, у нашем сарајевском стану, заробљене танким рамом од ораховине, једна до друге, висиле су моја и слика мога брата. А на супротној страни, у регалу, иза стакала, било их је још макар десетак. Мајка их је поставила усправно и у дну подупрла парчићима тисовине да не клизе на глаткој површини. На тим сликама се видјело како нас двојица растемо. Мени је најдража била она са почетка низа, на којој ја и брат, још голуждрава дјечица, држимо плишаног зеца сједећи на каучу.

Отац је умро четири године прије почетка рата. Тада је мајка и започела редати наше фотографије у регалу. Очевом смрћу у наш стан се настанила прошлост које раније било није. Једноставно - у просторије је ушло нешто што је имало сјетно лице, а звало се "прије" и одмах све подијелило на вријеме са оцем и послије њега. Уствари, док је он био са нама све је одисало радошћу, чим је отишао његово вријеме је почело наликовати на тугу. Вјероватно је таквом осјећању пуно допринијела и мајка која се, покушавајући да преузме очеву улогу, нагло уозбиљила, остарила и изгубила пређашњи сјај у очима.

* * *

Рат је у Сарајево упаб изненада. Дуго је у зраку лебдило његово присуство, базд му се осјећао на сваком кораку, али зачудо нико није вјеровао да ће стварно и сићи на градске улице, увијек препуне људи који некуд журе, испоставило се - да на вријеме стигну у рат.

Кад је, првих априлских дана, запуцало око Сарајева ја и брат смо пошли на Соколац код рођака. Мислили смо: склонићемо се на неколико дана док не прођу немири. Од ствари смо понијели колико нам је требало за једну седмицу. Молили смо мајку да пође са нама, а она није хтјела. Рекла је да не може због посла, стана...

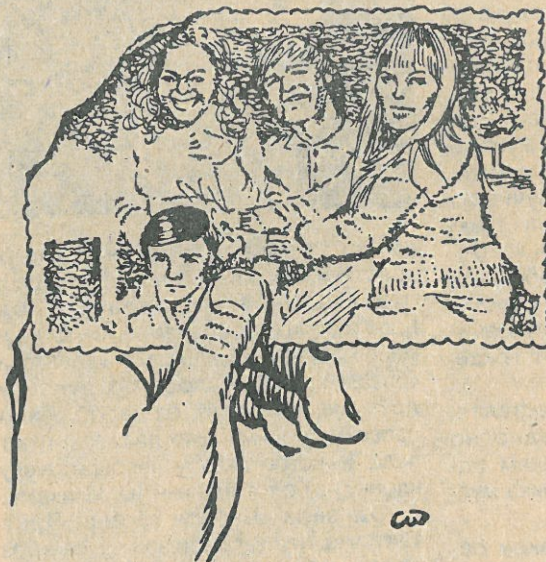
Првих мјесец дана са мајком смо скоро свакодневно разговарали телефоном. Испочетка се колебала на наше наговоре да бјежи, а касније је поћи било све опасније.

Ја и мој Душко смо убрзо ступили у Српску војску и са мајком се више нисмо чули.

* * *

Не знам како се збило све то са мајком. Позвао сам је почетком јула из команде док још нису биле прекинуте телефонске везе и умјесто њеног препознао глас наше комшинице Сифе. Она, Смајо и троје им дјеце становали су годинама у гарсоњери преко пута нас.

Макар хиљаду поподневних кафа попиле су Сифа и мајка скупа. Брат је, по завршетку сваког разреда, пок-

лањао књиге Сифином сину Алмиру. Одјећа из које смо израстали поклањана је Сифиној дјеци. А кад је отац умро толико су се трудили да нам буду при руци и олакшају у свему.

Зачудило ме откуд се комшиница јавља на наш телефон, па приупитах за мајку.

"Нема овди више никаких четникуша", зачу се гласан Сифин одговор у телефонској слушалици.

Просто ме нешто стисну за желудац, паде ми олово у ноге и једва стигох да промуцам:

"Тетка Сифо, па то сам ја, Драган."

"А, пичка ти матер'на четничка. Пошо си рушит Сарајво, убијат дјецу и још ми се јављаш!"

И лупи слушалица о телефон, а мени се још више смрачи, крв удари у главу, одсијекоше ноге, завеза језик... Уби ме као маљем. Остадох без ријечи. Просто ми се учиње да сам стварно нешто крив, да сам погријешио. Стотину питања ми пролетје кроз главу - откуд се јавља комшиница Сифа на наш телефон, гдје је мајка? Хтио сам комшиници објаснити да и они одоздо из града пуцају на нас, да нисмо криви од њих, али просто више нисам имао храбрости, снаге ни воље за још један позив.

* * *

Сутрадан мене и брата поново зову у команду. Мајка је погођена из снајпера у потиљак на ничијој земљи. Недостајало јој је само двадесетак корака да стигне иза зграде гдје је већ било безбједно.

Седам дана је лежала мајка на ничијој земљи, стискајући још увијек цекер у руци, у коме највјероватније није било ништа и требао је да послужи као обична камуфлажа, да би они који гледају кроз снајпере помислили да је кренула начас ту до оближње зграде и да ће се брзо вратити.

Мени и брату су јавили тек кад су је извукли. Ко зна колико би она ту још лежала да се српски борац Милика Пандуревић није досјетио и осмјелио и једне вечери допузао до леша на ничијој земљи. А његов изум се састојао од комада нешто дебље челичне жице, десетак метара дугог, са оштром куком на врху налик на удицу. Кука се мртвацу увуче у уста, најбоље да се закачи иза горњих зуба и тако се леш вуче. Треба само пазити да тијело успут за што не запне.

* * *

Из наше улице се касније успјело избавити још неколико људи и стићи до нас. Нико од њих није знао, или није хтио да ми прича о томе како се комшиница Сифа нашла у нашем стану. Да ли јој је мајка, кад је полазила, оставила кључеве и стан на чување, док се не вратимо? Јесу ли можда она и Смајо избацили мајку на улицу као "четникушу", сматрајући да је коначно дошло вријеме да и они имају свој

стан, или су можда провалили кад је отишла? Све су то за мене још увијек непознанице.

Причају да је Сифа у дворишту, испред улаза у зграду, запалила велику ватру и онда из нашег стана износила ствари и палила. Изнијела је све наше слике које је мајка уредно редала у регалу и оне из албума и са зидова и све палила.

"Хоћеш ли рушит Сарајво, убијат голорук народ, дјецу? Јесу ли ти она крива?"

Наслађивала се цијепајући фотографије и палећи их. Износила је и редом палила и наша школска свједочанства, књиге које су јој се чиниле сумњивим, ситнице... Позивала је и комшије да виде шта смо све имали у стану и ко је, до јуче, живио у њеној близини.

"Ево вид, све саме ћетничке ствари! А ћинили се лијепи, ко би помислио?"

* * *

Брат је погинуо једног прољетног дана у тек пролисталој буковој шуми. Пуцало је са свих страна, грмјели топови, проламала се брда около, а мени су јавили усред највеће битке. Његов положај није био далеко, али кад сам тамо стигао он је већ био мртав. Метак га је погодио тачно у чело. Није, кажу, ни ријечи проговорио.

Неколико тренутака стајао сам ћутке изнад његовог беживотног тијела. Лице му је било бијело као креч. А око уста, тако ми се бар чинило, треперио је, сасвим благ и једва примјетан, осмијех.

Нисам крикнуо, нисам плакао, нисам га пригрлио мртва. Стајао сам оборене главе и ћутао. Рат мијења људе, чини их грубим, тврдим, али ја заиста никада нећу моћи да схватим како сам тако могао.

Потом сам са нашим водом кренуо у јуриш.

Заузимали смо узвишења поред нас, једно за другим. И опет сам послије ћутао, само ћутао, у очима ми је била, умјесто тијела другог слика мог мртвог брата и смрти.

* * *

Тешко је изгубити некога од најближих, поготово ако то дође неочекивано и изненада, али остати без цијеле породице, то је исто као и изгубити самог себе.

Када је погинуо брат све се срушило. Борци из моје јединице настојали су од првог дана да ми помогну. Пуни су пажње, разумијевања, сви би да ми дају понеку ситницу, да ми донесу понешто од куће... Воде ме кући кад добијемо слободне дане, хоће да ме учине својим. А ја се ипак осјећам тако сам.

Таман сам био почео долазити себи кад, неки дан, сретох једног борца, који је већ напунио седамдесету. Коса, обрве, бркови, све му бијело, коштуњав, смежурана лица, али још увијек крепак. Од пушке се не одваја од првог дана, а многи у његовој чети би му могли бити унуци. Учествовао је и у претходном рату. Казали су му да сам изгубио брата и мајку.

"Лако је изгубити брата, али не дај Боже, заборавити га".

И исприча ми како му је у прошлом рату погинуо старији брат. Ниједну његову фотографију није успио сачувати. У то вријеме се није пуно ни сликовало, а и оне које су постојале изгорјеле су када им је кућа запаљена. Куда се све није распитивао и стизао да би нашао макар једну братову фотографију, али узалуд. Казивали су му да се сликао са неким другом из Црне Горе кад су служили скупа војску у Краљевој гарди, па је ишао на Цетиње и у Подгорицу неколико пута тражећи човјека са реченим именом и презименом, али га није нашао.

Причало се да се прије рата његов брат забављао са једном Илићком што се касније удала у Србију и да јој је поклонио фотографију. Жена је пронађена, али да ли због тога што се више није жељела присјећати онога што је прошло, да ли због породице, или нечег трећег, казала је да фотографију нема. Тако су пропали сви покушаји да стигне до братове фотографије. Сада се боји да се ускоро више неће сјећати како је изгледао његов брат. Још га се сјећа, али некако као кроз маглу. Често узалуд покушава да се присјети како је чешљао косу, какви су му били зуби, је ли имао кратке или друге трепавице, а и са бојом очију није баш начисто.

Тек сам се послије те приче присјетио да ја уствари немам ниједну фотографију мога Душка. У новчанику ми се затекла једино мајчина и очева слика са вјенчања, а све друге су остале у нашем сарајевском стану. Комшиница Сифа их је вјероватно спалила.

Успаничила ме и погодила прича тог човјека. Често зажмурим и одмах ми пред очи изиђе лик мога брата. Како могу да га заборавим? Али, шта знам, можда ће године, ако преживим, учинити своје. Хвата ме страх од такве помисли.

Сјетим се често и наше комшинице Сифе. Чујем да су јој Алмира, чим је напунио осамнаест, узели у муслиманску војску. Желим јој да се жив и здрав врати из рата, да не погине као мој Душко, али да потом оде некуд далеко, можда у Аустралију, или Америку, те тамо стекне породицу и живи богато и срећно, а њој да се никад не јави. А, онда, нека дође сами ђаво и однесе јој из куће све његове слике да јој, као ни мени, ама баш ниједна не остане. □

ИАКО МЕ НЕ ЧУЈЕШ

Ову пјесму за тебе пишем
мада ме не чујеш ни овог трена
ал' захваљујући теби ја сада дишем
а ти си само тишина нијема.

Нема те, тата, више са нама
већ одавно нема близине твоје
а без тебе ја сам потпуно сама
узалуд те чекам, а дани се броје.

Ја знам да никада доћи нећеш
али то не желим да схватим
јер без тебе све је тако пусто
и молим судбину да ми те врати.

Рука ми дрхти, а срце плаче
од бола дрхти и све у мени
пролази вријеме, ал' те волим јаче
доброту твоју и сада цијеним.

Ноћас ћу убрати руже бијеле
спустит их нежно на твој гроб
молитву тиху упутићу к небу
да ме једино чује Бог:

"У знак љубави руже му дајем
чувај ми тату док мирно сања
а кад се пробуди тихо му реци
руже му поклања његова Тања."

Татјана КРСМАНОВИЋ,
ученица II разреда
Гимназије у Београду

(Пјесма посвећена оцу - заставник Гојко Крсмановић, погинуо 13. 06. '92.)

Ранко ПАВЛОВИЋ

Крајишка црна марама

(Ову поему посвећујем крајишким мајкама, а посебно Анђи Мандић из села Перна код Крупе на Уни која је, петнаест дана након што јој је погинуо један син, у истом дану и истој бици изгубила још два сина и зета)

1.

Шта да вам, овако чемерна и јадна,
бауљајући између крстача,
посрћући око понора без дна
и чекајући да нејач ојача,
па да ме макар хришћански сахране,
шта да вам, кријући дубоке ране
марамом црном из прошлога рата,
шта да вам, кажем унуци моји,
овако рањена, празна и саката.

2.

Првог ми сина, најстарију наду,
први мајчин крик, јабуку румену,
први тепав гласић на овом кућишту,
први слатки терет на моме рамену,
најстаријег сина - како да вам кажем.
гдје да црпим снагу, како и одакле,
а да мајчино срце не препукне
и да глас не запне у стиснутом грлу?-
најстаријег сина, божију милошту,
натакли на ражањ, па уз огањ паклен.
У глувоћи дана, мрачнијег од ноћи,
пресрете ме крик што срце пробада.
У празној утроби, у клици немоћи,
синову несрећу јасно спознах тада,
окренух се небу и вриснух нијемо:
Докле овако, докле, докле ћемо?!
О, Створитељу, да ли имаш очи,
имаш ли душу, да ли има правде?
Крвавих очију, патњом се сладе,
а на ражњу вришти крштено чељаде.

Зар човјека на ражањ, Боже ми опрости,
као ми живинче, када нам гости
на ћуђевданско славље долазе!
Одакле се на нас та несрећа сручи?
Хоћу да вјерујем да то нису стазе
којима их Алах праведности учи.

3.

Мом другом сину граната, о Боже,
разнијела главу на кућноме прагу.
Пошао да грудима, колико може,
заштити чедо у колијевци,
и тако нестао у лудом бестрагу.
Прољетно небо подупрто стријепњом,
васкршње јутро кад ледену слути,
крхотине наде зарасле у траву,
конци зебње и зла свуда разасути...

Попут бритког ножа кад се муњевито
оштрим врхом зарије у воловску шију,
у ткиво дана, мучки, стреловито,
са друге обале, из сусједног села,
гдје су нам момци ишли на игранке,
као рој осица групуше гранате.

Син брзо на врата. Пресима ће, вели,
зауставити то ђавоље сјеме.
Тада одједном двориштем цијелим
сукну густи дим и дохвати сљеме
куће нам још недозидане.
Погледах, кад тамо - моје грдне ране"! -
покрај тек процвјетале перунике,
онако стасит, широких рамена,
али без главе - о, грозне ли слике! -
баш као да је у трепутку томе
дошао из давне народне пјесме,
бауља мој соко подигнутих руку,
крвавим шакама празнину хвата
изнад патрљка што оста од врата.
Тако само часак, а онда паде,
зари прсте витке у росну траву,
као да тражи разнесену главу.

Лед угаси жар у мојој утроби.
Врисну колијевкама, а небо доби
боју црне слутње, па из густог мрака
поче да гмиже гамад свакојака.

Упитах Бога - нека ми опрости,
а не знам ко коме треба да прашта,
он мени, ја њему или нико ником -
може ли човјек своје ломне кости
донијети до рајских врата
а да не прође кроз предворје пакла?
Хоће ли бити, у својој гордости
- и то га упитах али не знам рашта -
хоће ли бити задовољан сликом
божјег чељадета без сопствене главе
кад ступи пред њега, у просторе плаве?

4.

Три дуга дана и три дуге ноћи
у влажном подруму, тамном и мемљивом,
тамо гдје му нико не може помоћи,
трећег ми сина камама боли,
мучећи га као када се соли
досипа на живе, непреболне ране.

Узалуд је чекао да зора гране,
бројећи убоде по врату, лицу,
грудима њежним, цијелом тијелу,
и слушао смијех, болестан и злобан,
хијенски кикот који жртви пријети,
док му је једна по једна руговба
цијеђила живот низ бритку оштрицу.

Каме из музејске таме Јасеновца
похрлиле на папир страве и ужаса
и послије плеса понад многих јама,
у којима студен грозоту таласа
и кости невиних маљевима слама,
уточиште нашла у мом трећем сину.

Било је јутро - знам, срце ми грца -
када је кама доспјела до срца
мог голуба дичног, несуђеног мужа
најљепше дјевојке у цијелом селу
потом су му мртвом, не желећи каму
у музеј да врате, извадили очи.
Дуго су се смијали, а онда му ужад
свезали за ноге, па башту цијелу
испод трошне куће, вукући га грубо,
натопили крвљу из већ мртвих рана.
О, бездушници! О, душмани клети!
Кад ли ће та башта бити узорана
и на чију трпезу с ње плод ће доспијети?

Зар безок човјек - питам те, Господе-
твоје рајске вртове треба да краси?
Јесу ли патње мога трећег сина
видјели твоји безочни монаси?

5.

О четвртом сину шта да вам зборим?
Против душмана голобрад се бори,
четири срца у њему бију,
гробове браће са осам очију
мајчина узданица из рова гледа.

Кад би се њему - злослутне ли мисли! -
нешто догодило... Зашто ми се не да
да такве зебње избришем из ума?
Зашто ми стрепња неће из куршума
што око његове главе пирују.

Ако има бога чује моје молбе
да га за моју старост сачува
од крвожедних и мрских протува.

6.

Моје су се сузе у прах претвориле,
у со и пепео. И шта да вам сада,
овако пуна чемера и јада,
шта да вам кажем, сирочићи моји?
Док сунце на небу пркосно стоји
за вас има наде. Када и ја пођем
да синовима разбијем осаму
у плаветнилу широкога неба,
запалите моју црну мараму
и молите Бога да нам никад више,
а ни унуцима вашим не затреба.

СТАРА СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ

Јефимијина похвала кнезу Лазару

У прошлом броју објављен је одломак из биографског дела патријарха Пајсија "Живот цара Уроша". Тако је завршено представљање једног циклуса оригиналне књижевности феудалног доба. У наредним бројевима "Српске војске" представићемо и остале видове нашег средњовековног књижевног испољавања: похвале, беседе, стихове, родослове, летописе, хронике, записе, повеље и правне списе.

Повеље су писане у част владара и црквених великодостојника. По основном тону блиске су беседа-ма. Састављене су у првом лицу, дакле - у форми директног обраћања личности, најчешће светитељској, мученичкој, божанској. То похвали, као литерарној форми, даје тон интимности, блискости, срдачног препознавања. Основна осећања која доминирају у похвалама јесу туга и бол, лична патња, страховање за себе, за ближње, за цео народ.

Српска средњовековна књижевност обилује падавинама, а највише међу њима написано је у похвалу кнезу Лазару, који је сматран мучеником за веру у српство и око чије личности су се убрзо након Косовског боја почеле плести легенде и стварати мит.

Треба разликовати кратке похвале, писане у панегиричном тону, и похвале развијене структуре, са пуно биографских детаља. Ове друге се зову повесна слова.

У ред литерарно најизраженијих похвала спада Јефимијина "Похвала кнезу Лазару". Јефимија је монашко име деспотице Јелене, жене деспота Угљеше Мрњавчевића. Она се закалуђерила и добила монашко име Јефимија након погибије њеног мужа 1371. године на Марици. Дуго је живела на двору кнеза Лазара склонивши се од Турака.

После Косовске битке одлазила је неколико пута у Цариград са царицом Милицом и обављала дипломатске послове. Била је изванредно образована и талентована жена. Несрећна судбина њене генерације и њен сопствени несрећни живот, родили су у њој изванредну песникињу бола и патње. Написала је и златом извезла на свиленом покрову за његов гроб похвалу кнезу Лазару, топлу и осећајну песму у прози. На свиленој завеси за двери, коју је поклонила манастиру Хиландару, извезла је златом своју исповест и молитву Христу, писану исто тако искрено и топло. Први њен књижевни рад је мали запис на иконици њеног рано преминулог сина, који је сахрањен у Хиландару, где се иконица и сада налази.

У лепотама овога света васпитао се јеси од младости своје, о нови мучениче, кнеже Лазаре, и крепка рука Господња међ свом господом земаљском крепка и славна показа те.

Господствовао јеси земљом отачаства ти и у свим добрима узвеселио јеси уручене ти хришћане.

И мужаственим срцем и жудњом благочашћа изашао јеси на змаја и противника божанствених цркава, расудив да неће трпети срце твоје гледајући хришћане отачаства ти покорене од Исмаилћана; ако ли тога не поличиш, оставити трошну висину земног господства и обагрити се крвљу својом и сјединити се с војницима небеског цара.

Тиме обе жеље получио јеси: и змаја убио јеси, и мучења венац примио јеси од Бога.

Сада у заборав не остави вазљубљена ти чеда, која сирота оставио јеси преласком својим, јер кад ти отпочину у небесним весељима вечним, многе туге и бољке обузеше вазљубљена ти чеда и у многим тугама живот проведе, јер њима владају Измаилћани, и требамо сви помоћи твоје.

Зато, молим те, моли се општем Владици за вазљубљена ти чеда и за све који са вером и љубављу им служе, јер јадима многим спутана су вазљубљена ти чеда, јер неки који једу хлеб њихов подигоше на њих буну велику, и твоја добра у заборав поставише, о мучениче.

Но, ако и прешао јеси од живота овога, туге и бољке чеда твојих знаш, и као мученик смелост имаш ка Господу.

Преклони колено ка Владици који те је овенчао, проси да многолетан, у добрима, живот вазљубљена ти чеда проводе богоугодно, проси да православна вера хришћанска неоскудно стоји у отачаствију ти, проси победитеља Бога победу да пода вазљубљеним ти чедима, Стефану и Вуку, над невидљивим и видљивим непријатељима, јер помоћ ако примимо с Богом, теби похвалу и благодарење даћемо.

Сабери због својих сабеседника, светих мученика, и са свима помоли се Богу који те је прославио; извести Ђорђа, покрени Димитрија, убеди Теодоре, узми Меркурија и Прокопија, и четрдесет мученика севастијских не остави, у њиховом мучењу војују чеда твоја вазљубљена, кнез Стефан и Вук; проси да им се пода од Бога помоћи; дођи, дакле, на помоћ нашу, ма где да јеси.

На моја, пак, мала приношења призри и за многа сматрај њих, јер не по достојању похвалу теби принесох, но по сили малога ми разума, зато и малу награду чекам.

Но, не тако ти, о мили мој господине и свети мучениче, малоподатљив био јеси у трошним и маловечним - колико више у непролазним великим, које примио јеси од Бога - јер телесно туђинку мене у туђини хранио јеси изобилно. А сада двоструко просим, да нахраниш ме и да утишаш буру љуту душе и тела мога.

Јефимија усрдно приноси ово теби, Свети! □

Превод: Др Д. ПАВЛОВИЋ
Р. МАРИНКОВИЋ

Шћепан Алексић добитник награде "Милан Лалић"

"Рачвасти језик" није књижевни првенац Шћепана Алексића. Он је аутор књиге приповедака "Набој" објављене 1988. године. Добитник је и бројних награда на конкурсима за кратку причу и приповетку.

Књижевна награда "Милан Лалић" која се додељује за најбољу књигу писца - новинара родом из Српских Крајина, и за прву самосталну песничку збирку лирско-метафизичког смера, ове године припала је Шћепану Алексићу за збирку приповедака "Рачвасти језик" и Јасмини Малешевић за збирку песама "Скарабег".

Награда "Милан Лалић", што су је према имену рано преминулог песника и новинара основале "Вечерње новости" и издавачка кућа "Сфариос", додељена је на недавно одржаном Сајму књига у Београду, где је извршена и промоција награђених збирки.

"Алексић је писац који приповеда народним језиком. Он осећа његове нијансе и држи се правила да све што народним памћењем није проверено за слушаоца његовог поднебља може бити сумњиво и трошно", истиче књижевник Радослав Братић у поговору књиге "Рачвасти језик".

"Јунаци књиге 'Рачвасти језик'", каже Братић, "јесу пророци, чудаци, нечастиви, опсенари. Уместо да се говор усмери на њих до краја, да би их показао споља и изнутра, Алексић главну пажњу усмерава на саму причу. Ликови су ту да илуструју догађај, да га час потврде а час учине невероватним. И када помислиш да је извесност ту, све се наново компликује и запетљава. Свако од наратора има своју верзију и у тај простор писац убацује читаоца..."

"Рачвасти језик", иначе, није књижевни првенац Шћепана Алексића. Он је аутор књиге приповедака "Набој" објављене 1988. године. Добитник је и бројних награда на конкурсима за кратку причу и приповетку.

Алексић је дописник Танјуга из Херцеговине и редовни сарадник "Српске војске" у којој је до сада објавио низ запажених репортажа са херцеговачког ратишта. □

О. ЖЕРАЈИЋ

ОДРЖАНА ТРАДИЦИОНАЛНА МАНИФЕСТАЦИЈА "ЋОПИЋЕВЕ СТАЗЕ ДЕТИЊСТВА"

Ћопићеве стазе

После две године ратних дејстава на подручју бивше Босне и Херцеговине, на подручју општине Крупа на Уни, одржана је прва културна манифестација под називом "Ћопићеве стазе детињства", која је пре овог наметнутог нам рата - годинама окупљала младе литеране ствараоце и поклонике Ћопићевих књижевних дела

Под обронцима мргодног Грмеча, у Јасеници на домак Хашана родног места великог ствараоца и књижевника Бранка Ћопића, одржана је дводневна традиционална књижевна манифестација под називом "Ћопићеве стазе детињства".

На сусретима ове културне манифестације, поред бројних учесника основних школа из Подгрмечја, њихових наставника, друштвених радника, присуствовали су Љубомир Зуковић, министар за образовања у Влади Републике Српске, први добитник Ћопићеве књижевне награде - песник Драган Колунџија, књижевници Сретан Вујковић, Ранко Рисојевић, Златко Келечевић, књижевни критичар Петар Лазовић и бројни други саборци, знанци и љубитељи дела Бранка Ћопића.

Након отварања дводневне манифестације у Јасеницама о лику и делу књижевника и великог ствараоца Бранка Ћопића говорио је академик Младен Ољача, а посебно о многим делима и књижевном богатству Бранка Ћопића, који ће вечито остати у сећању његових Грмечлија и свију оних који су га познавали и ценили. Потом је Ољача говорио о богатој делатности Фондације "Бранко Ћопић", која је позната не само у Републици Српској већ и у СР Југославији, којом се омогућило издавање нових књига, водича, те афирмација Ћопићевог стваралаштва у речи и делима.

Заправо, на овом скупу у Јасеницама књижевник Младен Ољача, председник Фондације "Бранко Ћопић" је уз извештај о делатности Фондације указао и на најзначајније послове из програма ове институције - Бранковим именом је названа (издавачка делатност, откуп књига, сарадња са сродним установама, међу којима је сада и Крајишко Дечје позориште). Стручни жири са председником професором Предрагом Лазаревићем, директором НУБ-а "Петар Кочић" уз избор добитника награде "Бранко Ћопић" припрема и обележавање десетогодишњице од смрти књижевника европског и светског угледа, познатог бројним генерацијама.

Књижевник Ранко Рисојевић говорећи на овој манифестацији оценио да је фондација једна од темељних културних и друштвених институција коју треба и даље развијати уз манифестацију "Ћопићевим стазама детињства", важну савременицима посленицима, културе и уметности у Републици Српској и шире.

Свечаност посвећена Бранку Ћопићу и његовим делима приређена је у Народној и универзитетској библиотеци "Петар Кочић" у Бања Луци. Председник Фондације "Бранко Ћопић" - књижевник Младен Ољача, даривао је овој институцији укупно 223 нове едиције свих издавача настављајући тако културну и хуману мисију започету у сарадњи још за живота Бранка Ћопића са школама и библиотекама његове родне Крајине.

У присној сарадњи са југословенским издавачима, а пре свега Републике Србије, Фондација "Бранко Ћопић" је за ове две ратне године сакупила више од 400 књига лепе књижевности које дарује младим читаоцима. Професор Ранко Рисојевић, заменик директора Библиотеке изразио је своју захвалност ове установе и завичајног Музеја, истичући да писац продужава свој век у библиотекама и културним установама. Он је прочитао и две Ћопићеве песме потврђујући да обимно и лепо Бранково дело не може бити заборављено ни од генерација које долазе.

Тог дана учесници манифестације "Ћопићеве стазе детињства" посетили су његове родне Хашане у Подгрмечју, а затим положили венце и букете цвећа на спомен - обележје и бисту Бранка Ћопића. □

Младен МУТИЋ

ПОВОДОМ СТОГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Одисеј српске књижевности

Навршило се сто година од рођења једног од најзначајнијих српских писаца Милоша Црњанског. Јубилеј је достојно обележен низом културних манифестација у СР Југославији и иностранству.

Књижевно дело Милоша Црњанског обухвата готово све видове литерарног испољавања. Писао је поезију, приповетке, романе, драме, есеје, путописну прозу, критике, новинске политичке и друге текстове, преводио, полемисао. Све његове књиге су, одмах чим би биле објављене, постајале чувене. Уносиле су у стварности, у којима су настајале, нови дух, нову енергију животног и, нове визије.

Као и Андрић, чији је био савременик, Црњански је ушао у литературу песничким текстовима. Његова књига поезије "Лирика Итаке", објављена 1919. године, отворила је песничке видике другачије од дотадашњих, открила нове језичке, емотивне и мисаоне песничке просторе, нове могућности песничког именовања и метафоричке употребе речи, њиховог смисла и значења. Додајући им још и коментаре, Црњански је своје песничке текстове учинио узбудљивијим у првом реду у смислу осећања немоћи људског живота и замршености људских судбина.

Своју песничку визију људске немоћи, недовољности, и трагичности наших судбина Црњански је пронео, проткао и кроз све своје романе, али и мемоарске и друге текстове, па је, гледано у целини, његов књижевни опус један грандиозни сан о Хиперборeји и Хиперборејцима, дакле нама који смо избачени из свог животног круга и лутамо тражећи начин да се вратимо том животу којега нема и тим светлостима које нигде, осим у песничким визијама, не постоје.

У првом свом роману "Дневник о Чарнојевићу" Црњански је исказао сву страхоту ратне стварности, душу јунака запрепаштеног ратним призорима колико и хиперборејском навалом руске војске у глибу и рововима галицијског ратишта у Првом светском рату. У "Роману о Лондону" дао је романескну слику људи без домовине, оних који ма где били сањају далеке пејзаже своје земље, оних који непрестано живе у очекивању да ће се догодити блесак оног егзистенцијалног и духовног пространства у коме су рођени, од којега је саздана њихова велика душа, питома и горка од туге као раж.

Најзначајније књижевно дело Милоша Црњанског је роман "Сеобе", који је писао више деценија. То је роман громада, као "Рат и мир" Лава Толстоја, као "Браћа Карамазови" Фјодора Достојевског, као "Тихи Дон" Михаила Шолохова. То је роман о трагичним нашим сеобама, о великом нашем удесу раскола, о јединственој нашој несрећи, међусобним трвењима и сукобима, нестајању нашем на магловитим европским просторима.

Велики Одисеј наше књижевности, Хиперборејац, обућар у Великој Британији, у Лондону, да би се прехранио, Милош Црњански се пред крај живота вратио у Београд да објави све своје довршене и недовршене рукописе и умре 1977. године. □

Д. ЈЕКНИЋ

СУМАТРА

Сад смо безбрижни, лаки и нежни,
Помислимо: како су тихи, снежни
врхови Урала.

Растужи ли нас какав бледи лик,
што га изгубисмо једно вече,
знамо да, негде, неки поток,
место њега, румено тече!

По једна љубав, јутро, у туђини,
душу нам увија, све тешње,
бескрајним миром плавих мора,
из којих црвене зрна корала,
као, из завичаја, трешње.

Пробудимо се ноћу и смешимо, драго,
на Месец са запетим луком.
И милујемо далека брда
и ледене горе, благо, руком.

СТРАЖИЛОВО
(Одломак)

Дрхтим, још, витак, од река, и небеса.
Милујем ваздух, последњом снагом и надом,
али, свиснућу, то и овде слутим,
за гомилом оном, једном, давно, младом,
под сремским виноградом.

Лутам, још, витак, са осмехом мутним,
прекрстим руке, над облацима белим,
али, полако, сад већ јасно слутим
да умирем и ја, са духом потамнелим,
тешким, невеселим.

И овде, реку једну
видим, под својим телом,
да хлади лаку, сребрну, земљу,
непрегледну.
А, кад ми проспе трешње по духу оболелом,
и, крај Месеца, и овде, звезда заблиста,
видим да је, у раном умирању,
моја, и туђа, младост, горка и једна
иста.

И место своје судбе, са ужасима новим,
сусрећем дивни живот, болан, и прозрачан.
А, кроз ову земљу, свилену и прозирну,
чим, уплашено, спустим девојачко тело,
кроз маслину мирну,
видим, далеко, опет, лишће свело
и завичај облачан.

И, тако, без кретње,
туђину, пољупцем, дижем, у ветрове пролетње.
И, тако, без знака,
дозивам голу драгу, из меког,
тосканског, мрака.
А прах, све је прах, кад дигнем увис руку
и превучем, над провидним брдима, и реком.
И, неизмерно слабе, све те трешње, што се вуку
са мном, по свету, са земљаним лелеком.

И, тако, без таме,
дух мој са мрачним воћкама покрива ме.
И, тако, без имена,
истом жалошћу милујем брда невиђена.

Лутам, још, витак, са осмехом мутним,
прекрстим руке, над облацима белим,
али, полако, сад већ јасно слутим
да умирем, и ја, са духом потамнелим,
...

Лутам, још, витак, са шапатом страсним
и отресам чланке, смехом преливене,
али, полако, трагом својим, слутим:
тишина ће стићи, кад све ово сване,
и мене, и мене...

Др Радослав ШУЉАГИЋ

Ратна вештина српске војске (4)

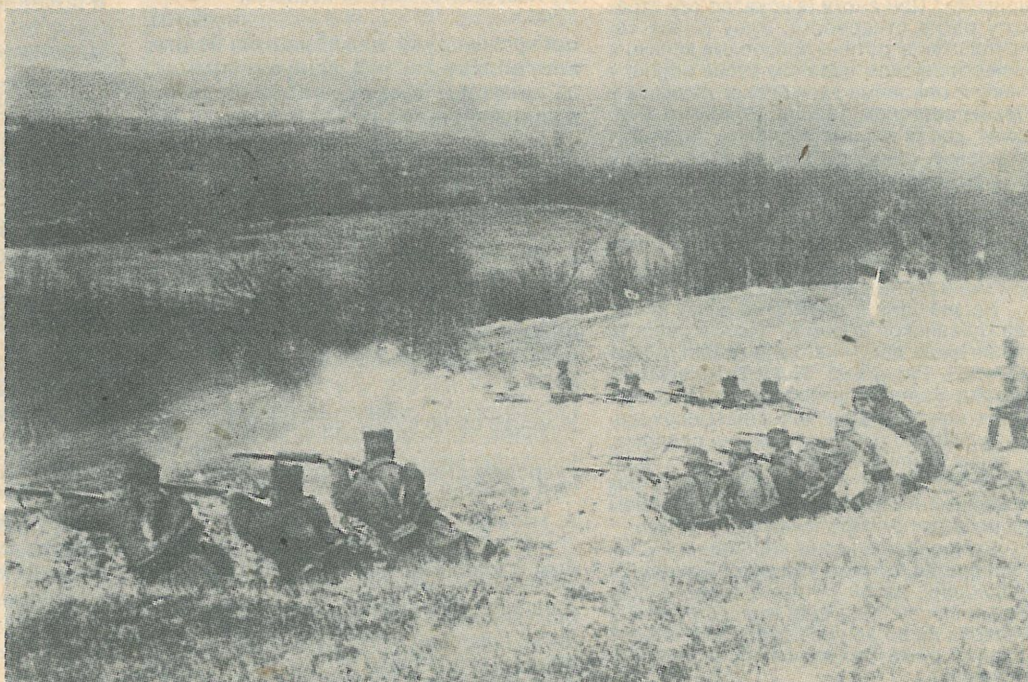
Формалним добијањем независности на Берлинском конгресу 1878. године и проглашењем Кнежевине Србије за Краљевину 1882. године, приступа се формирању тзв. Нове српске војске и њеном институционалном конституисању доношењем Закона о устројству војске и Закона о устројству Војног министарства 3. јануара 1883. године. То су биле по-лазне основе за формирање стајаће војске српског народа. По свему судећи то је веома значајан датум и догађај за наш народ. У односу на претходну војску, Нова српска војска је ојачана и организацијски примерена тадашњим модерним европским во-јскама. Сломом Тимочке буне (1883. године) била је распуштена народна војска па је формиран мешовити систем војске - стални и резервни кадар. Стални кадар је обухватао све тадашње родове војске и струке, са одређеном редовном формацијом, а у случају рата са тзв. бојном формацијом. У бојну формацију се прима и резервни кадар, чиме се формира тзв. дејствујућа војска (стални кадар са резервом или активна војска - људи од 20. до 30. године). Поред дејствујуће војске формира се други позив (ислуженици активне војске - људи од 31. до 37. године), који служе за њено појачање или за позадинске дужности, а трећи позив (људи од 38. до 50. године) - формира се у крајњој нужди.

Нова српска војска

Краљевина Србија је била подељена на 5 дивизијских области (Моравску, Дринску, Дунавску, Шумадијску и Тимочку), од по 3 војна (пуковска) округа са по 4 војна (батаљонска) среза. У случају ратне опасности требало је формирати 5 дивизија првог позива (око 107.000 људи), 5 дивизија другог позива (око 52.000 људи) и 60 батаљона трећег позива (око 54.000 људи) - укупно око 213.000 људи плус добровољци из осталих српских области. Под утицајем Радикалне странке (Радикалне владе) извршена је 1890. године реорганизација војске у Народну војску Краљевине Србије када је први позив преведен у редовну војску а бивши други и трећи позив у први и други позив Народне војске. Овај развој је трајао до 1901. године када је редовна и народна војска реорганизована у Народну војску и Последњу одбрану. Њихов развој је трајао до 1903. године, када је извршен значајан помак у развоју оружаних снага нашег народа.

Мајским превратом 1903. године у Краљевини Србије била је успостављена уставна парламентарна власт оснажене буржоазије чији су главни политички представници били Народна радикална странка и Самостална радикална странка. Суочена са опасношћу од агресије Аустро-Угарске и Бугарске, Краљевина Србија је наставила интензивно да изграђује оружане снаге До почетка Балканских ратова формиране су нове кадровске јединице, створени су зачеци ваздухопловства, основане су модерне школе гађања, изграђена је и усвојена одговарајућа војна доктрина, прописана су нова тактичка правила, утврђен је мобилизацијски план с одговарајућим упутствима за војне и грађанске установе, израђене су варијанте ратних планова са одговарајућим плановима концентрације, интензивирано је обучавање официра и подофицира за адекватно подизање војничке спреме.

У тадашњој Краљевини Србији Народна војска је била организована овако:

Српски војници у бици код Мачковог камена

а) први позив - формиран од сталног кадра (1/6-1/8 од целокупног првог позива) и резервиста (људи од 21. до 31. године) - око 150.000 људи;

б) други позив - (људи од 32. до 38. године), који са првим позивом чини оперативну војску - око 80.000 људи;

ц) трећи позив - (људи од 38. до 45. године) који служе као попуна и резерва за прва два позива - око 60.000 људи;

д) последња одбрана (младићи од 18. до 21. године и старије људство од 45. до 55. године) - користе се у позадини војске.

У организацијској структури Народне војске налазиле су се: пешадија, коњица, артиљерија, инжињерија, возарија (трен), болничари и пољска жандармерија. Краљевина Србија је била подељена на 5 дивизијских области. Свака дивизијска област је била подељена на по 3 окружне (пуковске) команде. Оне су биле подељене на по 4 батаљонска среза. Попуна мирнодопских и ратних јединица вршена је територијално. У националном смислу старешински састав је био углавном хомоген - али је прихватао и припаднике других националности који су били часни грађани Краљевине Србије и њени ратници. Водећу улогу у организовању, наоружавању, опремању и припремању тадашње српске војске имао је војвода Радомир Путник (1847-1917), који је од 1903. године био на челу генералштаба и министар војске 1904., 1906-1908. и 1912. године.

Народна војска Црне Горе

Краљевина Црна Гора није имала материјалних могућности да формира и да издржава стајаћу војску. Она је организовала и развијала народну војску на племенској основи. Та се војска показала веома успешном у вођењу борбених дејстава на црногорском, херцеговачком, албанском и старосрпском простору у ратовима, устанцима и побу-iама: 1906-1807, 1809, 1813-1814, 1820, 1831, 1835, 1836, 1840, 1843-1844, 1852-1853, 1857-1858, 1860-1862, 1869, 1875-1878. и 1881-1882. године. Обавеза учешћа у војсци била је општа, без обзира на године старости. Црногорци муслимани нису могли учествовати у војсци и због тога су плаћали војницу звану "низамија", а од 1880. године њих су почели издвајати у 4 посебна батаљона, с обавезом да се боре у првим борбеним редовима. Због интензивног ратовања, многе генерације Црногораца и Херцеговаца, а нарочито у периоду 1852-1882. године, су уважавани као најискуснији и најуспешнији ратници у то доба.

Црногорци су улагали значајне напоре да организују народну војску по угледу на војску у Србији. У току 1870. године извршен је попис свих војних обвезника од 16 до 60 година - било их је око 16.700. Након тога они су 1871. године, на основу Уредбе о устројству војске приступили формирању 23 батаљона редовне војске, 6 батаљона гарде и 1 батерије. Од целокупног људства способног за ратовање било је формирано 7 бригада: Катунска, Херцеговачка, Бјелопавличка, Пиперско-братоножићко - ровачка, Морачко-васојевићка, Ријечко-црмничка и Гардијска. После рата са Турском 1876-1878. године Народна војска је 1880. године подељена у две класе - прву класу су сачињавали млади људи способни за највеће ратне напоре, а другу класу су сачињавали старији снажни људи способни да издрже лакша ратна напрезања. У случају рата Црна Гора је могла формирати 42 батаљона. Од 1882. године започиње интензивније школовање официра и подофицира отварањем војних курсева и школа, а затим и опремањем војске савременијим оружјем и опремом. Пред почетак балканских ратова (од 1908. до 1912. године) Црна Гора је подељена на 4 округа у којима се формирају дивизије као оперативне јединице: Цетиње, Подгорица, Никшић и Колашин. Законом о устројству војске 12. В. 1910. године војска је подељена на регрутску класу (обвезници од 18 до 20 година), прву и другу класу активне војске (обвезници од 20 до 52 године) и резервну војску (обвезници од 52 до 62 године). Тиме је Народна војска била постављена на савременије организацијске основе, али је у суштини и даље остала племенска и братственичка.

Успостављањем формалне дужности у Србији и Црној Гори (1878. године) поново је успостављен институционални, а самим тим и фактички континуитет развоја ратне вештине војски нашег народа. Ратна вештина је у Црној Гори развијана континуирано до 16. I 1916. године (до капитулације у првом светском рату), а у Србији до 01. 12. 1918. године (са мањим прекидом 1813, 1814. и 1815. године), када је иницијално и институционално преведена у ратну вештину војске народа који су тада конституисали Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, а затим 3. X 1929. године Краљевину Југославију. У периоду од балканских ратова ратна вештина војски српског народа се углавном испољавала као искуствена вештина тзв. редовне и народне војске у њиховој пракси припреме и вођења борбених дејстава те осталих пратећих ратних активности на копну, а затим се почиње поступно и све више испољавати као теорија и наука о ратној вештини чија се знања непосредно примењују у пракси припреме и извођења борбених дејстава на копну, мору и у ваздуху. То је све помогло војскама нашег народа да, упркос бројним економским и политичким тешкоћама, развију успешну војну доктрину која је знатно допринела да однесу многе победе против турских, бугарских, аустро-угарских и немачких оружаних снага у балканским ратовима, а посебно у првом светском рату.

У току развоја ратне вештине војски Србије и Црне Горе, инстинктивна свест о заједници и јединству српског народа спонтано се трансформисала. Под утицајем заједничких традиција и заједничких тежњи она поступно прераста у свест о националном јединству нашег народа и у идеју о народној заједници српства. Та је идеја допринела да се код нашег народа започне заснивати и уважавати култ свега народног. То је знатно допринело и да наш народ у областима под влашћу Турске, Аустрије, а затим Аустроугарске, настави претходно започету борбу за слободу, културни препород и очување православља. То се посебно испољавало у устанцима и побунама српског народа, углавном сељаштва и патриотски опредељених српских интелектуалаца у Војводини, српским крајинама, Херцеговини и старосрпским областима. Оружани састави српских устаника вођени су идејом српства, култом народног јунаштва и народних врлина, веома успешно су припремали и водили борбена дејства на герилски начин, а нарочито је та вештина долазила до изражаја у походима, заседама, препадима и бојевима на тзв. природно јаком, утврђеном, тешко проходном брдском и планинском земљишту. У свему томе се знатно истицала спретност и ратно искуство добровољаца из Србије и Црне Горе, који су у тим устанцима и побунама засновали традицију и култ српских добровољаца. □

(Наставиће се)

После дебате батине

● Како је певач Кет Стивенс постао Јусуф Ислам

ПОЛИТИКА

Лондон, 4. новембра - Једна интелектуална расправа организована ових дана у Оксфорду у оквиру акције "Недеља Босне" завршила се ненадано у атмосфери узаврелих страсти и тучом у којој су разјарени муслимански студенти насрнули на бившег југословенског кошаркаша Владимира Гордића наневши му повреде по глави и телу.

Студенти универзитета у Оксфорду одазвали су се позиву Исламске организације у Британији да у оквиру поменуте акције уступе једну од својих сала представницима зараћених страна у босанском рату. Србе је у овом разговору представљао један од челника Српског информативног центра у Лондону Миша Гавриловић, Хрвате професор на Оксфордском универзитету Бојан Брујић, а муслимане бивши новинар "Ослобођења" Мирза Хајрић који сада ради за "Босански информативни центар" у Лондону, и шеф тог центра - Палестинац Мамун Хамас.

Хајрић и Брујић су током расправе углавном настојали да докажу да су за катастрофу у Босни криви "српска агресија и помирљив и неактиван приступ Запада".

Гавриловић је оценио као претеривање Хајрићеве тврдње да је у Босни убијено 220 хиљада муслимана и позвао се на званичне податке УНХЦР да је највише избеглица, око 300 хиљада, пребегло из Босне у Србију и на саму територију Босне коју држе Срби.

Муслиманским представницима у сали у помоћ су прискочили Британци који су узели ислам.

То су били певач Кет Стивенс, који је прешавши у мухамеданце узео име Јусуф Ислам и најагресивнији представник "Муслиманског парламента" у Британији, професор Заки, који је Шкотланђанин и англиканац.

Заки је изашао за говорницу и необавештеним студентима "објаснио" да је "Туђман Јеврејин" и да је "лорд Карингтон ожењен Српкињом", па је због тога "сасвим јасно зашто је британска политика у Босни просрпска".

Овај шкотски муслиман је рекао да су се "Срби населили у Босни тек после формирања Краљевине Југославије", што му као професору Оксфорда студенти морају веровати, уколико не желе да падну на његовим испитима. Он је још "открио" да су староседеоци Босне муслимани, али не они који су били Срби, па прихватили ислам.

Јусуф Ислам је затим подигао температуру рекавши са говорнице да он разоткрива "прикривено лице српског наци-фашизма у Британији" и да би био ваљда убедљивији - извадио је два ножа на сто и слике неких покоља узвикнувши: "Овако то раде Срби"!

Температура је нарасла када је Миша Гавриловић на ово нетолерантно вређање узвратио мирно рекавши: "Шта ће Србима ножеви кад сами муслимани стално тврде да Срби имају на располагању све модерно и софистицирано наоружање које наводно недостаје муслиманима".

Од 90 присутних у сали више од половине били су муслимани, било је десетак Срба, остали су били Енглези - па је Заки прешао на гласање о "резолуцији" којом се осуђује "српска агресија у Босни".

Представник британског "Форин офиса", који је био присутан као посматрач, заједно са српском страном настојао је да се грубе формулације избегну, па је у коначној верзији понуђен текст саопштења у којем се компромисно каже да је у Босни реч о агресији, али и о грађанском рату.

Незадовољни муслимански студенти настојали су и да по завршетку дебате, у ходницима, докажу да су они ипак у праву. Нашли су и жртву, бившег кошаркаша Владимира Гордића, који је током саме расправе посведочио да ЈНА, чији је био војник током рата у Босни и Хрватској, није починила никакве ратне злочине.

Један од муслимана је добацио Гордићу: "Нас има преко милијарду, завршићемо са сва времена са вама". Када му је Гордић духовито узвратио да "за Србе то неће бити довољно", противника су "пукли" живци и десетак њих је јурнуло да се са њим физички обрачуна.

Гордић је барем четворицу бацио на под, што му са "кошаркашке висине" није било тешко, али противника је било далеко више, па је задобио лакше повреде по глави и телу.

Радомир СЕКУЛОВИЋ

TÜRKIYE (ИСТАНБУЛ)

Падају исламске карауле

● Обруч око Турске све је ужи. Кипар, БиХ, Косово, Санџак, западна Тракија, Нагорни-Карабах и Баку били су истурене карауле у одбрани Турске, али оне сада једна по једна падају

Папандреу је и у време свог ранијег председниковања грчком владом био највећи непријатељ Турске, што је највећи адут и његове данашње политике. У свом претходном мандату непрестано је одбијао дијалог са Турском, мада је под притиском САД и ЕЗ уз неке уступке које је учинио покојни турски председник Озал, постигнут какав-такав споразум о острву Давос. Ипак, и ови преговори завршили су се на штету Турске. Папандреу је признао да је у прошлости било 105 мањих и већих сукоба између Грчке и Турске, да је Грчка добила 104, а да је Турска била надмоћнија само једном и то на Кипру. Док проблем Кипра и остала неусаглашена питања остају отворена, Папандреу може искористити интерегнум за пропагирање ратне опције. С друге стране, православно - словенски савез Јељцина, Милошевића и Мицотакиса све више стеже обруч око Турске.

Грчки Кипар наоружава се енормном количином тешког наоружања у односу на величину земље, број становника и национални приход. Очигледно је да се кипарски Грци припремају за офанзивни рат. Поред тога, у армији Кипра има 1300 грчких официра, и захтевали су од Грчке да им пошаље једну војну бригаду. Мицотакис је ово одбио, изразивши бојазан да би то могло узроковати избијање грчко-турског рата.

Међутим, Папандреу ће овом захтеву изаћи у сусрет. С обзиром на озбиљно заоштравање ситуације на Кипру, избијање општег грчко-турског рата не би било никакво изненађење. Папандреу пружа Србима свеобухватну помоћ у новцу, бензину и оружју, што ће он и искористити за још масовније покоље муслимана и то у БиХ, Косову, Санџаку и западној Тракији. Све ово нам ставља у задатак да се што пре окончају сукоби Денкташа и Ероглуа, да Турска пружи потпуну подршку Турској Републици Северни Кипар, да се потпуно напусти опција о Кипарској Федерацији и да се учине сви напори да се међународно призна независност Северног Кипра. Маршу се ни у ком случају не смеју чинити уступци. Ситуација у Егејском мору врло је неповољна за Турску.

Ниједна друга земља у свету није некој другој земљи уступила острва која се налазе тако близу њених обала и Турска је у том погледу једини изузетак.

Непријатељски обруч око Турске све је ужи. Кипар, БиХ, Косово, Санџак, западна Тракија, Нагорни-Карабах и Баку били су истурене карауле у одбрани Турске, али оне сада једна по једна падају.

Због тога је наш најважнији задатак, поред утврђивања националног интереса и циљева, и обједињавање свих турских земаља и народа, као и враћање у окриље исламске заједнице. Ако Папандреу сада успе да нас надјача и оствари своје циљеве, плаћаћемо данак наших сопствених грешака. □

ХРВАТСКИ НОВОГОВОР

Освједочени довитљивци муњословља

Да је "зракомлат" у новохрватском хеликоптер, то смо већ кроз вицеве одавно научили, из вицева смо сазнали и да је телевизија у тој новој језичкој творевини "свјетлопомична промиџба", да је бицикл међуножно гурало итд. Но, изгледа да тај језик превазилази вицеве и да "браћа" Хрвати о свом језику мисле веома озбиљно, само нисмо сигурни да ли су баш у стању да мисле на том језику. Узмимо као примерак исечак из "најобичнијег" писма једног читаоца часопису "Бајт" који се строго држи "новоговора".

Штовани пучани, браћо и сестре!

Имам замолбу гледе недаће у свези с мојим склоповљем. Наиме, прискрбио сам радну плоху cIntel 386SX и математичким приобрадником IIT 387. Посједујем и Seagatovo чиграсто велепамтило од 130 тисућа осмераца које је удружено преко SCSI сучеља. Невољба је у томе што не успијевам знаковље са заслона добити на мом Hewlett-Packard III исписивалу. Услужник који упораблям је Quattro Pro, а издао га је напудбени дом Borland. Опће је озрачје да они врше израду напудбе високе каквоће.

О. д. м. (Освједочени довитљивац муњословља)

Не, није смешно, насупрот! Љубитељима компјутера ипак ћемо, уз све муке покушати да помогнемо да разумеју нама најближи језик. Када "освједочени довитљивац муњословља" каже "склоповље" он мисли хардвер, "прибрадник" би требао да представља копроцесор, "чиграсто велепамтило" хард диск, "ВГА плохица" ВГА картицу, "предочник" екран или дисплеј, "знаковље са заслона" знакове са екрана, "исписивало" штампач, "услужник" софтвер, "напудбени дом" софтверску кућу, а "настолно клизало" је "миш". Надамо се да ће наши читаоци барем моћи наслутити муке "освједоченог довитљивца муњословља". □

С. В.

РАТОИЗМИ

Муслимански пут у пакао поплочан је Алијим обећањима.

Слобода им је неограничена.. Могу да пропадају како желе.

Независност су лако добили. Само још да преживе.

Сви су им путеви постали беспућа.

До беспућа дошли су својим путем.

Светлим стазама будућности стигли су у мрачан ћорсокак.

Јединство им је монолитно. Ухватили се за гуше па се не пуштају.

* * *

Ко другоме јаму копа... у заштићеним зонама се крије.

Ко се бунике наједе... заговара суверену и јединствену Босну.

Ко с ђаволом тикве сади... заврши као Хрвати у Травнику.

Милан ПАНТОВИЋ

Радослав САМАРЏИЈА

Закључци из рова

- **Њихов пут до суверене Босне се отегао.**
- **Турци се жале да им недостаје хране, а ипак свакодневно пуне гаће.**
- **Љубав између Хрвата и муслимана подсећа на прву брачну ноћ - постељина увек освиће крвав.**
- **Алија је хтео да преко ноћи створи исламску државу; на његову несрећу - није нас ухватио на спавању.**
- **Прешао бих на ислам само у случају велике нужде!**
- **Чим се сво српство почело уједињавати било је приморано да пуца.**
- **Алија је дуго избегавао да се сусретне и разговара са др Караџићем; типичан пример када болесник осећа страх од доктора.**
- **Они нису били за рат, хтели су само да у миру побију све Србе.**
- **Он је свом народу пронашао ослонац - довео га је до просјачког штапа.**
- **Муслиманима не смета да буду привесак загребачког Каптола; питам се да ли знају да се сваки привесак налази на ланцу?!** □

(Карикатура: Саво Петковић)

АУТОР: Младен Спасојевић	ОШТАР НАГЛАСАК (ЛАТ.)	ПЕВАЧИЦА ДАЈАНА	ЈЕДНО-ЛИЧНОСТ	РЕКА У БЈЕЛОРУСИЈИ	СЛОВА ИЗА "И" И "Ђ"	АТЛЕТСКИ СПОРТСКИ КЛУБ (СКР.)	ВАШ ЛИСТ "СРПСКА ВОЈСКА"	ВОЈНА ФОРМАЦИЈА	ИМЕ ГЛУМИЦЕ МАРГАРЕТ	ГЛАВНИ ГРАД ЈУЖНЕ КОРЕЈЕ	ВОЈНА ФОРМАЦИЈА	ТОНА	ГРАД У БЕЛГИЈИ (БОЈНИ ОТРОВ)	НАРОДНИ УНИВЕРЗИТЕТ	СТАРА МЈЕРА ЗА ТЕЧНОСТ
ВОЈНА ФОРМАЦИЈА	А	Р	Н	И	Ј	А	ВОЈНА ФОРМАЦИЈА	Д	Е	С	Е	Т	И	Н	А
ВОЈНА ФОРМАЦИЈА	К	О	Р	П	У	С	ШПАНСКО ЖЕНСКО ИМЕ / РУКОМЕТНИ КЛУБ	И	Н	Е	С	ВОЈНА ФОРМАЦИЈА / ОБАЛСКА РАКЕТА	П	У	К
ДЕО ГЛАВЕ	У	С	Т	А	ДРАГОЦЕНА ТЕЧНОСТ / МОРСКЕ ПТИЦЕ	К	Р	В	БЛАЖА КАЗНА / ОБОГАЉЕНА ОСОБА	У	К	О	Р	КИСЕОНИК / ОНО ШТО ЈЕ ИСПРЕПЛЕТАНО	О
ТАЈЛАНД	Т	ВИСИНА / СРЕДСТВА ЗА ПОДМАЗИВАЊЕ	В	ГРАМ / ГЛАВНИ ГРАД ИТАЛИЈЕ	Г	ЗАТВОР (ШАТР.) / ИЗОЛАЦИЈЕ БОЛЕСНИКА	К	И	Б	Л	А	Р	СЛОВА ИЗА "Р" И "Б" / КОРАЧНИЦА	С	В
ВАШ ЛИСТ "СРПСКА ВОЈСКА"	МИР (УМАЊ.) / ВОЈНА ФОРМАЦИЈА	М	И	Р	А	К	ЗДРУЖЕНИ ОДРЕД (СКР.)	З	О	ДИНАР / НУЛА	Д	МЕСТО ПЕЧАТА / ГАДОЛИНИЈУМ	М	П	СВЕЧАНА ПЕСМА
САМСОНОВА ДЕВОЈКА (БИБЛ.)	Д	А	Л	И	Л	А	НАШ ГЛУМАЦ / ГЛУМИЦА РИНА	И	Г	О	Р	Г	Ђ	Л	О
ПОЈАВА КОД ОРГАНСКИХ СПОЈЕВА	И	З	О	М	Е	Р	И	Ј	А	ВОЈНА ФОРМАЦИЈА / ОРУЂА И ПОМАГАЛА	О	Д	Р	Е	Д
ЛИЧНА ЗАМЈЕНИЦА	В	И	ИМЕ ПЕСНИКА ЖУПАНЧИЧА	ВОЈНА ФОРМАЦИЈА / ВОЈНА ФОРМАЦИЈА	Б	А	Т	А	Љ	О	Н	УПИТНА ЗАМЈЕНИЦА	Ш	Т	А
ИВОВО ДРВО	И	В	О	В	И	Н	А	ВОЈНА ФОРМАЦИЈА	ФОСФОР / 1. И 17. СЛОВО	П					
ЗБОГ ТОГА	З	А	Т	О	ОЗНАКА ТОПА У ШАХУ / БЕЛГИЈА	Т	ДРАЖ / ГРАДИЋ У СРБИЈИ	Ч	А	Р					
ИТАЛИЈА	И	ВОЈНА ФОРМАЦИЈА (ИЈЕК.) / УЛИЦА	О	Д	Б	И	Љ	Е	О	Е					
ОРГАНИЗАЦИЈА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА	О	У	Н	СОКРАТОВ ТУЖИТЕЉ / БЕЛГИЈА		Н	И	Т	МЕТАР / ЊЕМАЧКА	М					
ХОЛАНДИЈА	Н	Л	ВОЈНА ФОРМАЦИЈА	Б	Р	И	Г	А	Д	А					

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА: СТЕПА СТЕПАНОВИЋ, А, РЕПОРТЕР, КЕСА, ПРОТО, ИНТ,МАРКС, У, РАДОМИР ПУТНИК, НП, РИС, КОЛК, ЕДА, РАБ, МИ, ВИ, УРАЛ, ЖИВОЈИН МИШИЋ, ТА, АЗИЈА, СИЋ, НИМИЦ, ЛИТО, СТР, У, ОДАВАТИ, УД, ПАМИР, НУЛА, ОТИЋИ, КАР, ЈИН, ШАТОРИ □

ШАХ

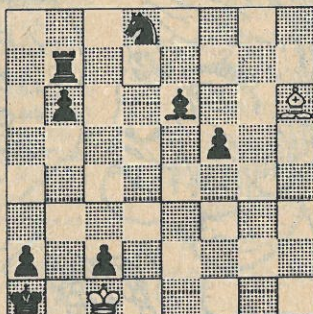
Припрема велемајстор Драшко Велимировић

Улога краља у шаху - као особеност шаховске игре

Циљ игре у шаху је мат! Отуда произлази и улога краља. Без било које друге фигуре се може играти; без краља не. Зато материјална предност (предност у броју фигура или пешака) или позициона предност (предност у смислу бољег распореда фигура или пешака од противника) не одлучује увек. Ова особеност даје велику динамику игри. Погледајмо следећу позицију:

(дијаграм бр. 1)

Бели: **Кц1, Лх6** (2)
Црни: **Ка1, Тб7, Ле6, Сд8, Па2, б6, ц2, ф5** (8)

Бели на потезу добија (#4-мат у 4 потеза)

Црни има огромну материјалну предност која не игра никакву улогу јер му је краљ "патиран", а остале његове фигуре нису повезане и делују "свака за себе". То омогућава беломе да матира црнога краља.

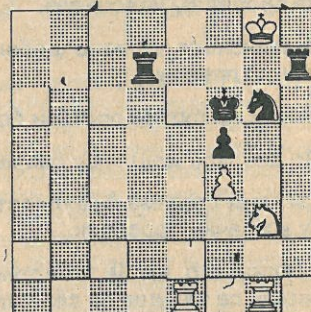
(Решење: 1. **Лг5! Тф7 2. Лф4! Сц6 3. Лд2** и шта год црни игра долази **4. Лц3** мат!)

У следећој позицији имамо сличну идеју. Позиција је, додуше, јако стара (потиче из IX века).

(дијаграм бр. 2)

Бели: **Кг8, Те1, Тг1, Сг3, Пф4** (5)
Црни: **Кф6, Тд7, Тх7, Сг6, Пф5** (5)

Бели на потезу добија (#3-мат у 3 потеза)

Позиција је необична, што не би требало да буде чудно, с обзиром на време из кога потиче. Положај белих фигура је нелогичан али идеја добитка је лепа и своди се на матирање:

(Решење: **1. Сх5+! Т:х5 2. Т:г6+! К:г6 3. Те6#**)

У ова два примера видели смо да материјална предност (позиција 1) и позициона предност (позиција 2) нису представљали никакав значај за оно што се десило на крају. У оба случаја због слабог положаја краља "надмоћније" стра-не. Но, у шаху свака партија се не завршава победом или поразом - могућ је и неодлучан резултат који ми називамо реми. □

МАНАСТИР МОШТАНИЦА: Манастир Моштаница смештен је на падинама планине Козаре, на извору речице Моштанице, на око петнаест километара од Козарске Дубице.

Настао је као белег постојања Срба између река Уне, Саве и Сане. По легенди темељи манастира везују се за краљеве из лозе Немањића, Драгутина и Милутина. Први веродостојни трагови о постојању манастира на данашњем месту датирају из првих деценија 16. века. За то време манастир је десет пута паљен од душманске руке а осам пута је пустошен.

